అయిదంకముల

అపూర్వ నాటకము

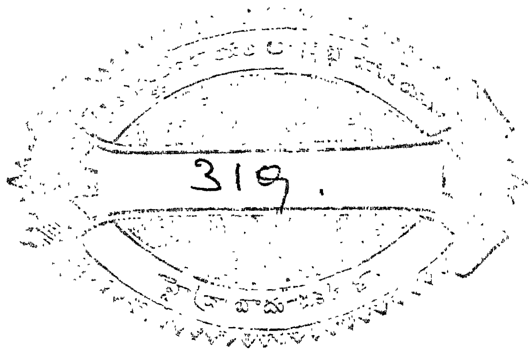
కమలదేవీ పట్టాభిషేకము

1933

సేతుమాధవరావు

३१९.

గీ. తండ్రి! లోకేశ! పరమాత్మ! ♦ ధర్మనిరత!
కపటభక్తుని మాయలఁ ♦ గల్ల జేసి
కనఁగ మమ్ముల నిను క్రీ♦గంట నెపుడు
భక్తి నిదె నమస్కారంబు ♦ బరపుచుంటి.

పీఠిక

భారత సంతానముల హృదయాంతర్గత మహాసముద్రమునందు దేశభక్తిజంఝామారుత మొకే సారిగ ప్రళయానిలముం బోలి కన్యాకుమారాగ్రము నుండి హిమవత్పర్వత శిఖరాగ్రము వరకును వీవ నీ సమయానుకూలతను బట్టి స్వలాభమునందుఁ గొందర నేక నూతన సంస్థల నెలకొల్పి దేశధనము నాకర్షించి తద్ధనమును దుర్వినియోగ మును జేయుచున్న దందరకును దెలిసిన విషయమే. ఈతరుణమున నిట్టి గ్రంథ మెంత యవసరమో వేరుగ జెప్ప నక్కర లేదు.

ఈ గ్రంథమును వ్రాయుటయం దాంధ్రభాషయందలి నా పాండిత్యమును వెలువరచ నెంతమాత్రమును నాయుద్దేశము గాకుండు టచే నా భాషాలోపములను కవితాస్వాతంత్ర్యము లున్నచో నట్టివాటిని పాఠక మహాశయులగు నా యాంధ్ర సోదరసోదరీమణులు మన్నింతురు గాక !

8—8—1933.

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు:

కపట మహాశయుఁడు
అహంభావరావు
దైవికరావు
మునిముచ్చుల రాయఁడు
కరటకశాస్త్రి
దమనక పంతులు
కుబ్జ రాజకీయవేత్త
మహాత్మా గాంధి
యధార్ధశాస్త్రి
రామదాసు
ప్రకాశరావు
సుబ్బిరెడ్డి
నరసారెడ్డి
కుశలవ కవులు
సెట్టి

స్త్రీలు:

భారతమాత
సీతమ్మ
పార్వతి
సుబ్బమ్మ
సరోజిని

కృతిసమర్పణము.

క॥ శ్రీకరుఁడును దినకరుఁడు సు
ధాకరుఁడును జగము లెల్లఁ ♦ దను దా నగుచున్
ఏ కారణములకును దా
నే కారణుఁ డనఁగ నొప్పు ♦ నీశ్వరుఁ డెపుడున్.

క॥ లోకము నీవే యగుచును
లోకము నీలోనె గొనుచు ♦ లోకమునందున్
శోకము లేకుండఁగ నా
నాకమె యనునట్లు సేయ ♦ నాధుఁడ వీవే.

ఉ॥ ఎవ్వఁడొ యొక్కఁడే యచట ♦ నిచ్చట నెల్లెడ నుండువాఁడొ యా
యెవ్వఁడు యెల్లర న్గనుచు ♦ నెవ్వనికి న్గనకుండువాఁడొ యా
యెవ్వఁడు యెల్లర న్వినుచు ♦ నేరికి విన్కను బల్కువాఁడొ యా
యెవ్వఁడు యెవ్వఁడో యతని ♦ కిత్తును గ్రంథము భక్తితోఁ గృతిన్.

గీ॥ లోకకళ్యాణసంకల్ప ♦ లోలుఁ డగుచు
గాంధిసుచరిత్ర మహాత్ముఁ ♦ గాంతియుతుని
సృష్టిజేసిన యమ్మహా ♦ శక్తి నాత్మ
దలచి యీ గ్రంథరచనకు ♦ దరినిగంటి.

గీ॥ అట్టి భగవంతు నెద నిల్పి ♦ యుల్లఁ గవితఁ
బ్రజ్వరిల్లెడు భావప్ర ♦ పంచ మెల్లఁ
గృష్ణపరమాత్ముఁ గన్నంతఁ ♦ గాంత రాధ
మనము బొంగుచు లీల మై ♦ మరచునట్లు.

గీ॥ రావణునిగర్వ మడఁచిన ♦ రాముఁ డెవఁడొ
క్రూరకర్ములఁ ద్రుంచిన ♦ కృష్ణుఁ డెవఁడొ
భువిని రాజ్యంబు ఛీ యన్న ♦ బుద్ధుఁ డెవఁడొ
యట్టితేజస్సునకు నేను ♦ యంజలిడుదు.

గీ॥ దేశహితమంచు జనముల ♦ నాశఁగొలుపు
గపటమహానీయతామస ♦ కలుషమతుల
సందడుల లోకమునకు నై ♦ సంగ్రహముగఁ
దెల్పి నాదగు విధిని నేఁ ♦ దీర్చుకొందు.

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

నాంది

గీ॥ తామసుండును సాత్వికధాము డనఁగ
మెలఁగుచుండియు జనముల కిలను హాని
నెదను దలఁచిన వెన్వెంట నెల్లఁ దెలిసి
యుభయ మొసఁగుచు రక్షించునట్టి యీశ్వ
రుండె మిమ్ముల నెపుడుఁ గాపాడుఁ గాత!

ప్రస్తావన.

[ప్రవేశము : సూత్రధారుఁడు]

సూత్ర—ఏమి! ఈ గ్రీష్మకాల వైచిత్ర్యము! సూర్యుఁడు మేఘాంతర్గతుఁడై యున్నను నీ నభోపరాగ మాతపహిత మగుచు దోషమలినము నై మానవహృదయముల నెట్లు చీకాకుపరచుచున్నయది! మింటిరాజ్యమున కంతకును నా దినకరుండే చక్రవర్తిగఁ బట్టాభిషిక్తుండై యున్నట్లెంచనగును గదా! ఆ పంకజమిత్రుని జూచిన యా చంద్రతారాగణంబు లన్నియు నెట్లు భయం బందుచు వెలవెల లాడుచుండును! అట్టి మహాతేజస్వి కా గ్రహజాలము భీతిలునట్లె మానవు లీ భూ

లోకంబున సజ్జనులకు గౌరవసూచకంబుగను దుర్జనులకు భయసూచకంబుగను వడంకుచు నుందురు గదా! ఎట్లయినను భూమ్యంతరిక్షముల కెల్ల నొకే సంబంధసూత్రము లన్వయింప జాలవు సుమీ! ఓయీ!

[నేపథ్యమున]

ఓహో! భారతవాసులారా!

గీ॥ సూర్యుఁ గన దూరదర్శిని ♦ సూటి నిలిపి
గణితశాస్త్రజ్ఞుఁ డాసించు ♦ గ్రహణకాల
మట్టె యా రాహువో కేతువో ♦ పట్టెఁ గపటుఁ
గానఁ బరికింపఁగ వానిఁ ♦ గనుఁడి యిపుడె.

సూత్ర—భరతపుత్రా! కపటమహాశయుని ప్రభావము భారతవర్షంబుననే గాక భూలోకం బంతటను విదితం బగుఁగాక!

[ప్రవేశము : నటి]

నటి—జీవితేశ్వరా! "ఓయి" అనుచుంటివే - అది యేరిని?

సూత్ర—నిన్నే!

నటి—నా పేరు "ఓయి" కాదు.

సూత్ర—అయినను ఆర్యగౌరవాచారములను బట్టి యట్లు పిలచుట తటస్థించుచున్నయది.

నటి—పేరు బెట్టి పిలువఁగూడ దనియా? నూతనశకపు పురుషులెల్లరు దమభార్యల నామంత్రణమున యథార్థనామములనే యుపయోగించుచున్నారు. కాని, పూర్వపు "అచ్చమ్మ పిచ్చమ్మ" నామము లన్నియు నిప్పుడు మార్పు నందియున్నవి. పూర్వపు అచ్చమ్మ నిప్పు డచ్చమ్మ యని పిలచినచో "ఏది! చెప్పు!" అనును.

సూత్ర—ప్రేయసీ! అటులైనచో నిప్పు డేమనవలయును?

నటి—ఏ రుక్మిణీదేవి యనియో లేక యే శారదాంబ యనియో పిలువవలయును.

సూత్రి—మనోహారిణీ! ఇపుడు ని న్నేమని పిలువవలయును?

నటి—'సరోజాక్షి' యనియో 'చంద్రరేఖ' యనియో 'స్వర్ణముఖ' యనియో 'నగరాజకుమారి' యనియో లేక (సిగ్గును నటించుచు) 'సుశీలాదేవి' యనియో పిలువఁగూడదా!

సూత్రి—ఆహా!

గీ॥ కొండ లంతటి పను లెన్నొ ♦ నిండియుండ
సరసముల కిట్లు తగునొకో ♦ సతిరో! నీకు

నటి— రసము లేనట్టి భాషణ ♦ రాయిఁ బోలు
మనము సూచింపు సుమ్మి! యో ♦ మాన్యచరిత!

పోనిండు! ఈ యనవసర తర్క మేల? ఇప్పు డే ఋతువును వర్ణింతును?

సూత్ర—ఈ గ్రీష్మఋతువునే వర్ణింతువుగాక!

నటి—మనోహరా! కాంచితే?

గీ॥ గ్రీష్మఋతుధర్మయుగ్రంపు ♦ గ్రీడలకును
మనుజపశుపక్షివృక్షస ♦ మాజ మెల్ల
బ్రాణము ల్దను స్వస్థాన ♦ బలము వీడఁ
గుప్పుచున్నాఁడు యనిలుండు ♦ విప్పువేడి.

అబ్బా! ఈ గ్రీష్మకాలమునఁ బగటివేళ లీఘోరవహ్ని నిదాల్చి యున్నను రాత్రులయందు వీచెడి యా మలయమారుత మెంతటి హాయి నిచ్చును! హృదయేశ్వరా! ఈశ్వరసృష్టియందలి చిత్రము లిదేరీతిగ నుండునుగదా!

గీ॥ ఈశ్వరసృష్టిఁజూడంగ ♦ నిట్టివింత
లెన్నొ యుండును మానవు ♦ నెఱుక లేక;
తేరు వెన్నయు క్షీరముం ♦ దీరి తరువ
దైవచిత్రము లదెరీతిఁ ♦ దనరుచుండు.

(నేపథ్యమున)

ఉ॥ ఎవ్వఁడు దేశభక్తియన ♦ నేర్పడఁ బల్కునో సింహవ్యాసముల్
యెవ్వఁడు మాయ లెన్నిటినో ♦ యెప్పుడు లోనఁ దలంచుచుండునో
యెవ్వఁడు విత్తమన్న భువి♦ నేరికి న్యాయము దల్పఁజాలఁడో
యెవ్వఁడో వాఁడు జాలెదను ♦ యెల్లెడఁ నూతనభారతంబునన్.

ఓరోరీ కపటదేశభక్తా! వ్యర్థప్రలాపీ! ఎంతకాలము నీ విట్లు బ్రపంచమును మోసపుచ్చుచుండఁగలవు! దేశభక్తుండ నని విఱ్ఱవీగుచు గపట మార్గోపార్జిత ధనమదాంధత్వమున గన్నును మిన్నును గానక సంచరించుచుంటివా! చక్రవర్తు లంతటివార లంతరించి యున్నారు. ఇఁక నీవా యీ భూలోకంబున నుట్టిగట్టుకొని వ్రేలాఁడు చుండగలాఁడవు? ఇదె! కపటదేశభక్తసంహారమునకుఁ బూనుకొంటిని! కాచుకొమ్ము.

సూత్ర—ఏమి! కపటదేశభక్త సంహార మొనర్ప నెవఁడు బూనుకొనెను? (ఆలోచనను సూచింపుచు) అహో! తెలియ వచ్చినది.

నటి—ఆతఁ డెవఁడు? మనకపటదేశభక్తాగ్రేసరుఁ గూర్చి యింతటి సాహస మెవఁడు తలపై నిడుకొనియెను?

సూత్ర—మన యయ్యకు వినాశకాల మాసన్న మగుటచేఁ దన నేస్తుండగు నొక సాధువర్తనుని మోసగించుట యేగాక, యాతని దీవ్రదుర్భాషలకు లోనుబఱచి, తుదకుఁ గండకావరమునఁ బిడికిలెత్తి కొట్టనుగూడ నుద్యుక్తుం డయ్యెనట. అంతట నా మిత్రుండు కడుంగనలి యీ దుష్టునియొక్క చారిత్రము నొక చిత్రవైఖరి రచించె. ఆగ్రంథ మెట్టి దనిన—

గీ॥ శైలిఁ జూచిన మృదులమై ♦ శంక లేక
భావములు జాల గంభీర♦ భాతి నుండి
యంబరంబున సంచార ♦ మందినట్టు
లుండు దీనిని బఠియించు♦చుండు వేళ.

నటి—అట్టి సద్గ్రంథమా! కొంతపరుష భాష యుండియుండునేమో! అయ్యది సద్గ్రంథ మెట్లగును?

సూత్ర—వాల్మీకిమహర్షి రామాయణంబున రావణుని యొక్క దుండగముల వర్ణించియుండెను. అట్టి రావణుని చరిత్రాంశమును గనియున్న రామాయణము సద్గ్రంథమునకు దూరమయ్యెనా? దుష్టదుర్యోధనుని చేష్టల వెలువరచిన వేదవ్యాస విరచితంబగు మహాభారతమును మనము పరిత్యజింపనగునా? సైతానుని పాపసమన్విత పరాక్రమజీవితమును జిత్రించిన యాంగ్లమహాకవి మిల్టన్ యొక్క వీరరసైకహిత గానమును గ్రోలి మన మానందించుటలేదా! అటులనే మా నవ ప్రపంచముయొక్క దిగ్దర్శనమును బ్రతిబింబించిన యీ గ్రంథమహార్ణవదర్పణమున విద్యాభ్యసనమానొనర్చుటయందుఁ దప్పేమున్నది? పాప మా కపట దేశభక్తుని మాయా యశో వికాసమును మనోగర్వచిహ్నములును గూడ నప్పుడే వాడు మొగము బట్టుచున్నవి. గ్రంథస్థాంశములయొక్క కారుమబ్బు లెంత శీఘ్రముగ భరతవర్షమంతయు గ్రమ్ముకొనుచున్నవి!

గీ॥ ధనబలంబున నున్మత్త♦తను వహించి
దేవదేవుని వెలుపైఁన ♦ దెలియపట్టి
కపటభక్తుండు లోనయ్యెఁ ♦ గాలపాశ
మునకు; రాముఁ డంతటి వాఁడె ♦ వనమునందుఁ
బడఁడె పడరానిపాట్లను ♦ బహుళభంగి!

నటి—పాపము! ఆతని శూరలేఖినికి మన కపటదేశభక్తుండు గుఱియయ్యెనా? ఎంత కష్ట మెంత కష్టము!

గీ॥ కాలితోఁ దన్నఁ దొలఁగునో ♦ గీలు యొకటి
కత్తిఁ బైదూసి విడచినఁ ♦ గండ లుబ్బు
ఖడ్గమునఁ బొడిచిన నొక్క♦గాయ మగును
గుండుతోఁ దూల్చినను బడు ♦ బండవోలె;
లేదు సరిమొద్ది కవి శూర♦లేఖినికిని.

అట్టి కవిశేఖరుని మన కపటయ్య యేలఁ దూలనాడెను?

సూత్రి—గీ॥ కాకతాళీయముగ నది ♦ గల్గలేదు;
ఈశ్వరాజ్ఞను బట్టియే ♦ యిట్లు మూడె;
దుష్టుఁడగు గపటికి దూర♦దృష్టి లేమిఁ
దనదు శాత్రిపుబలమును ♦ గనఁగ లేక
పడియె గోతను నోడలెల్ల ♦ బాడి గాఁగ.

రావణుండు జానకీదేవిని గొనకుండియున్న శ్రీరామచంద్రుఁడాతనిపై దండు వెడలియుండునా! దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ యొక నిమిత్తకారణము నీశ్వరుఁడు సదా కల్పించుచుండును గదా! అయినను యీశ్వరాజ్ఞయును గర్మానుభవమును దాటుట కేరి తరము! మన కపటయ్యయొక్క దుష్ప్రవర్తనమే యింత దెచ్చెను. మఱియు నీతని దుండగములు వేఱువిధముగ లోక ప్రఖ్యాతము లగు టెట్లు? ఇయ్యదంతయు నీశ్వర సంకల్పమే.

నటి—ప్రాణకాంతా! ఇట్టి దుష్టునియొక్క చారిత్రప్రకటనమునఁ బ్రపంచకమున కేమి మేలొదవఁగలదు?

సూత్రి—ప్రాణమిత్రమా! నీ విట్టి సూక్ష్మవిషయమును గ్రహింపఁజాలకుంటి వని నాకుఁ గడు విచారం బగుచున్నయది. చూడుము!

గీ॥ వెల్గు కాంతిచ్చుఁ జీకటు ♦ ల్వెడలిపోవ;
కలుగు నానందమును జింత ♦ దొలఁగి నంత;
తిమిర దేశంపుభక్తు శో♦ధించిచూడ
నల్లె గాఢ్యమా స్వర్గంపు♦టధికభక్తి॥

ఇదియునుగాక, యిట్టి గ్రంథపఠనఫలితముగఁ గననగు ప్రపంచజ్ఞానసహాయంబున మనుజుం డట్టి దుష్టమానవునకు దూరం బగుచు క్షేమమును గాంచనగును గాదె!

గీ॥ చింతలకు నాలయమ్మగు♦వింతభువిని
బూరుషుని కిట్టి సద్గ్రంథ♦తీరు లనగ

జలధిమధ్యంపుటోడల♦చలనములకు
రేవుదీపంబు గాంతుల♦రీతి నుండు.

(నేపథ్యమున)

ఎవరయ్యా అక్కడ ?

సూత్రి—మేము నటీసూత్రిధారులము. కపటదేశభక్త చారిత్రిమును నాటకరూపమున బ్రిదర్శింపనై యున్నాము.

(మరల నేపథ్యమున)

మంచిది. ఇప్పుడే యాభరతమాత కపటదేశభక్తాది మహానటకవీరులయొక్క చిత్రవిచిత్రాడంబరహిత ప్రదర్శనములగూర్చి యా జగన్నాటకసూత్రిధారునితో మొఱపెట్టుకొని యా సర్వాంతర్యామి యొక్క దీవనల గైకొని వచ్చి యున్నది. ఆభగవంతుఁడా కపటదేశభక్తుని సన్మార్గునిగఁ ద్రిప్ప నెంచి యందులకు ప్రిజలయొక్క సంతోషమును సూచించునట్లాతని పట్టాభిషిక్తునిగఁ జేయనగు నని యా మహావిష్ణువాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు.

సూత్రి—సంతోషము. అటులైనచో మనము కపటదేశభక్తపట్టాభిషేకనాటకమునే బ్రిదర్శింతము. లోకకల్యాణ మగుఁగాక !

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

ప్రథమాంకము.

ప్రథమ రంగము :

(ప్రవేశము : కపటమహాశయుఁడు, అహంభావరావు, ద్రవిణరావు)

అహం—మిత్రమా ! కపటమహాశయా ! నీవు పొరబడుచుంటివని నా నమ్మకము. ఈ స్వరాజ్యసంఘాధ్యక్షభారమును వహింప నాకు ధైర్యము చాలకున్నది.

కపట—ఏమి ! అట్లనియెదవు? కురుక్షేత్రసంగ్రామమున నా దుర్యోధనునికి కర్ణుఁ డెట్లు తోడ్పడియెనో అటులనే నేనును యీ మహాత్కార్యమును సాధించుటయందు నీకుఁ దోడ్పడఁగలను. నీ కింకను భయమేల ?

అహం—అట్టి తోడ్పాటువలన తుట్టతుద కా దుర్యోధనుని కేమి లాభ మొదవెను?

కపట—అట్లైనచో నీవు "నోబుల్ బ్రూటస్" వంటివాఁడ వనుకొమ్ము. నేను లోకజ్ఞానియగు 'క్యాసియస్' వంటివానిని. ఇప్పుడో ?

అహం—వారును చివర కపజయముపాలై యుండిరిగదా !

కపట—(స్వ:-ఈతని యొప్పించుట కింకేమి చెప్పుదును!) మిత్రమా! మన మిరువురమును నీ కార్యమును జయప్రదముగ నెరవేర్పఁ—గృష్ణార్జునులవలె మెలఁగుదుము గాక !

అహం—ఈ మహాభారతవీరుల స్నేహబంధమును మనము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుట మంచిదే! కాని, కామినీకాంచనముల యెడ మన కుండెడి యుపేక్షాఫలితముగ గలుగు నైతికదుర్బలత్వ మున కేనాటి కే కీడు వాటిల్లునో యని నాకుభయమగుచున్నది.

కపట—ఏమి! అట్లధైర్య పడెదవు? దేశహితార్థమై యీ స్వార్థహిత మగు తుచ్ఛవాంఛలను మన మదపునం దుంచఁజాలమా?

అహం—అట్లు చెప్పుట సులభ మే కాని చేయుట దుష్కరము. ఆ దయా మయుఁ డగు భగవంతుఁడు మానవ హృదయాంతరాళమున దుష్టసంకల్పముల కేల స్థానము నీయవలయునో నేఁ దెలియఁ జాలకున్నాను. నా కీసంశయము తీరకుండుటచేఁ గ్రిందఁబడుచు, లేచుచు, మరలఁ గ్రిందబడుచు - ఈ ముటికికూపమునందు మునుఁగుచుఁ దేలుచుఁ గొట్టుకొనుచుంటిని.

కపట—ఈ వేదాంతవిచారణలు నాకు రుచింపవు. ఏమోయీ దైవికరావు! నీ వూరకుందు వేల?

దైవిక—దేశహితార్థమై మన విధాయకధర్మముల ననుసరించుట యం దింత చర్చ యేల?

అహం—అటులైనచో మనము స్థాపించిన యీ స్వరాజ్యసంఘ కా ర్యములను దేశాభివృద్ధికై నిర్వర్తించుటయందు మీ రిరువు రును నాకుఁ జెరియొక భుజముగ నుండుట కంగీకరింతురా?

కపట—అందుల కేల సందేహింపవలయును? నాకుఁ గుడిభుజమ వీవు. నీకుఁ గుడిభుజమును నేను. మన యిరువురకును రెండవభుజ మీ బ్రాహ్మసామాజికుఁడు.

అహం—అటులైనచో లెండు, నడుములు కట్టుఁడు. కార్యదీక్షనుబూని యిందుల కవసరమగు పనుల కుపక్రమింపుఁడు. మనసందేశము నీ విధముగ బోధింప మనుష్యుల నియమింపుఁడు.

సీ॥ హితులార! స్వారాజ్య మతులార! సద్ధర్మ
విదులార! సదమలహృదయులార!

భారతసుతులార! భ్రాతృబృందములార!
శాస్త్రకోవిదులార! సరసులార!
స్వార్థంబు ద్యజియించి స్వాతంత్ర్యపదవికై
సర్వంబు నిడుకల్పతరువులార!
స్వదేశమునకు నై స్వశరీర మియ్యంగ
వెనుదీయనట్టి యో వీరులార!
గీ॥ శుద్ధఖద్దరువ్రతమును నుద్ధరింపుఁ
డయ్య! యస్పృశ్యతను వీడుఁ డయ్య! మీరు
హిందుముస్లింపు లైక్యంబునందు మనము
నిల్పి జాతీయవిద్యను నేలుపుఁడయ్య!

కపట—ధనము లేకుండ నీ కలియుగమున నే మహాత్కార్యమును జేయనొల్లదు. అట్టిధనమును సమకూర్చుటకు వలయుఁ బ్రయత్నములను సత్వరమునఁ జేయనగును.

సీ॥ పట్నంబులకుఁ బోయి పల్లెలకునుఁ బోయి
పెద్దల నెల్లర దిద్దుఁడయ్య!
ప్లీడర్లతోనుఁటి లీడర్లతోడను
వాదంబు లేకుండఁ బల్కుఁడయ్య!
వర్తకవరులకు వాక్చాతురిమఁ జూపి
విరివిగాఁ గానుక లివ్వుఁడయ్య!
స్వార్థత్యాగులమంచు సరళసంభావల
సందర్భరీతిగా సలుపుఁడయ్య!
గీ॥ ఇచ్చుచోటను మంచిగాఁ బుచ్చుకొనుఁడు!
లేనిచోటను బాగంచు లేచిరండు
తగవులకుమాత్ర మెప్పుడు దిగకుఁడయ్య!
పొగడుఁ డెల్లర నొకరీతిఁ బొంగునట్లు
మంత్ర రహస్యమిదియ! యేమరకుఁడయ్య!

మన భారతవర్షమంతటను ప్రచారము సల్పి మన యుద్యమమును జయప్రద మొనర్పజేయుటకు వలయుసామగ్రి

యంతయు మనల నిదివరకే యాశ్రయించి యున్నది. కరటక శాస్త్రి హరికథలను జెప్పియు, వందేమాతరాది కీర్తనలను బాడియు, జనాకర్షణ నొనర్చి ధనము సేకరింపఁగలఁడు. మన దమనకపంతులు గంభీరోపన్యాసముల నిచ్చి జనుల కందరకును ఆవేశము కలుగునట్లు చేయగలడు. మన దంభ సంస్కారరావు దేవాలయములపై దండెత్తగలఁడు. ఇఁక ప్రకటనల రాయఁడో—దేశ మంతటను మన పనిమీఁదనే పనిలేని మంగలివలె దిరుగఁగలడు. ఎచ్చటకు బోయినను, యెవ రేమనినను, యెవ రే మనుకొనినను, యెవరు తిట్టినను, యెవరు కొట్టినను, యెవరు మననాయకుల నడతను ఖండించినను, యెవరు మనల దుష్టు లన్నను, మోసగాండ్రన్నను, అక్రమవర్తను లన్నను, అవినీతిపరు లన్నను, బెడచెవిని బెట్టి, భల్లూకపుపట్టుబట్టి ధనమును గూర్చును. కుబ్జరాజకీయవేత్తయు యథాశక్తి దన యుడుతాభక్తిని జూపగలఁడు. మనము మునిమ్రుచ్చులరాయని మఱచి పోఁదగదు. ఎంగిలివిస్తళ్ళను బారవేయుచోఁ గుక్కల కేమి తక్కువ? అద్వైతమూర్తి సంగతి చెప్పనే యక్కరలేదు.

(అందరును నిష్క్రమింతురు)

ప్రథమాంకము : ద్వితీయరంగము.

రంగము : గృహము;

[ప్రవేశము: కపటమహాశయుఁడు]

కప—(స్వగతము) ఏమిది! మనుష్యస్వభావ మెట్లు మార్పు నందుచుండును! సన్మార్గులు దుర్మార్గులుగను, దుర్మార్గులు సన్మార్గులుగను గాలానుసరణముగ మారుచుందురు. ధనాశ మనుష్యు నెట్టిపనులనైనను జేయించునుగదా! ప్రజాధనము మన చేతులమీఁదుగఁ బ్రవహించుచుండ మనోవికారములు గలుగుటయం దాశ్చర్య మేమున్నది! భారతదేశము నంతయు

నే స్వర్గలోకముగనో మార్పు నందజేతుమని యాసగొలిపి ధనమును బోగుచేసితిమి. ఈ ధనము నేమి చేయుటకును దోచకున్నది; ఏమిచేసినను మనలను బ్రశ్నించు వాఁడెవఁడు?

అహంభావరావు నెన్నివిధములచేత నీ ద్రవ్యము నంటవద్దన్నను మానకున్నాఁడు. నేను మాత్రి మెందులకీ శర్కరను గొంచెము రుచిచూడ రాదు! దైవికరావున కెద్దియో యొక విధముగ నట్టుచెప్పుచునే యుంటిమి. ఇట్టిసమయమున లౌకికవృత్తి నవలంబింపవలయును. కాని కేవలము బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదుఁడగు శోత్రియుని వలె మెలఁగరాదు.

గీ॥ ఒకనితోడను భాషింతు నొక్క రీతిఁ
దద్విషయమునె యొరునితోఁ దంత్రముగను
బలుకుదును; యిందు నిజ మేదొ తెలియరాదు
రాచకార్యంబు ఫణితియు రంజిలంగ.

ఇప్పుడుగదా నేను ధన్యుఁడనైతిని! స్వరాజ్యసంఘ మెంత జయప్రదముగఁ బనిచేయుచున్నది! మన మెచ్చటికిఁ బోయిన నచ్చుట మన కర్ఘ్యపాద్యము లీయవలసినదే! అహంభావరావు తనపాత్రము నెంతచక్కగ నిర్వర్తించు చున్నాఁడు! ఆత్మసమర్పణముయొక్క ఆడంబరక్రమము నెంతచక్కగ నడుపుచున్నాఁడు! కేవలము సౌశీల్యతయొక్క అవతారస్వరూపమే! కొంచెము జాగ్రతతోఁ బనిచేసిన నీ వెఱ్ఱిప్రపంచము నంతను నెట్లు మోసగింపవచ్చును! ఎక్కడ జూచినను మనశిష్యులే. ఇప్పుడు లాయర్లు, డిస్ట్రిక్టుమ్యునిసిఫ్‌లు, డెప్యూటీ కలెక్టర్లు, కలెక్టరులు, పి. డబ్లు.డి. ఆఫీసర్లు, వర్తకరాజులు - అందరును మనబృందమునకు స్నేహితులే. దేశము నంతయు మనపిడికిలిలోఁ బట్టియున్నా మనియే చెప్పవచ్చును. ఇదియే జీవితమునందలి మంచితరుణము. ఈ తరుణప్రభావ మెట్టిదనిన—

గీ॥ తరుణ సంప్రాప్తసమయంబుఁ దగఁ దెలిసి
పురుషుఁడును దాఁ బ్రయత్నంబుఁ బూని మదిని
జీవితవ్యగ్రసంగ్రామ భూమిఁ గాంచ
వలయు; మఱియు నా తరుణమున్ బాసియున్న
జన్మ మంతయు వెత లగు జగము నందు.

ఇట్టి తరుణమును బ్రయోజనపరచుట చేతనే శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవాదుల సహాయమును బడసి రావణుని మట్టడగించి సీతను మరలఁ గైకొనఁ గలిగెను. పాండవులును దరుణానుకూలముగ నా శ్రీకృష్ణు నాశ్రయించి కురుక్షేత్ర సంగ్రామమునఁ గౌరవుల నోడింపఁ గల్గిరి. మొన్న మొన్నటి యైరోపా సంగ్రామంబున మిత్రవర్గమువారు తరుణస్ఫూర్తిగ నమెరికాసహాయమును గొనుట మూలముననే గదా దిగ్విజయము నందఁ గల్గిరి!

వినాయకమూర్తికిఁ జికిత్స జేసినందుల కొక్కదెబ్బను వేయిన్నూటపదారుల గడించితిని. ఆతని శరీరం బప్పుడే పంచభూతముల పాలయ్యెను. అయినను మన కేమి? మన సొమ్ము మనకు ముట్టినది. పట్నములోని భాగ్యవంతు లందరును మన చేతులలోఁ బ్రాణములు విడువవలసినదే. భిషక్కు యొక్క వృత్తియే గదా భేషజము! ఈ భేషజకారణమున నితరవ్యవహారము లన్నియుఁగూడ మన చేతులలోనికే వచ్చుచుండును. ఈ పట్టణమున నీసమయమున నాకుండిన పలుకుబడి యేరి కున్నది! నామాట కెదురు చెప్పినప్పటి కావైశ్య యువకునకుఁ జెంపదెబ్బ నిచ్చితిని. నన్నెవడడ్డు పెట్ట గలిగెను! ఆపిరికి లాయరునకుఁ గోటుజేబులో రాజద్రోహపు లేఖను రహస్యముగఁ జొప్పించి మఱునాఁడు వాని గజగజలాడునట్లు చేసితిని. నాయాందోళన కెదురు పల్కిన వార్తాపత్రికారాజమున కాకాశ రామన్న లేఖను బంపి గర్వ మడంచితిని. నన్ను నిర్లక్ష్యపెట్టిన యొకస్నేహితునిగూర్చి యాతని

పై నింకొక యాకాశ రామన్న లేఖను వ్రాయించి యాతని వ్యవహారము నంతయును దలక్రిందు జేసితిని. ఒక మరణశాసనమునందు వైద్యభిక్షను బెట్టి కుటుంబమును నిలిపితిని. ఈ సందర్భమున నాపేరట సహస్రనామపూజ జరిగెను. ఒకప్రాణమిత్రుని బంధుమిత్రుఁడు గణిక కిచ్చిన చంద్రహారమును మూడునిమిషములలో నాస్త్రీని మాయచేసి తీసికొని వచ్చితిని. నరసయ్యను ఖద్దరుషాపు బెట్టుమని ప్రోత్సాహపరచి యాతడు తోకజాడించి నంతట నా కసూయ గలిగి యానిలయముననే రెండవప్రక్క నింకొక ఖద్దరుషాపును నెలకొల్పి యాతని భరతమును బట్టించితిని. నన్ను నమ్మి తన ప్రాణముల నాపిడికిలికి నర్పించిన లక్షాధికారిని భిక్షాధికారిగ జేసితిని. నారాయణమూర్తి యెంతటి సమర్థుఁడైనను యెంతటి సత్యవంతుఁడైనను అతఁడు నా నడతను విమర్శించినంతనే తనపనికి రాజీనామా నియ్యనంతవరకు నాతనికి నేను గలుగజేసిన వేడిమి యింతింత యని చెప్ప నలవిగాదు.

ఇట్టిపనుల నెవడు జేయగలడు? గుండెనిబ్బరము గావలయు. గ్రహములు సరిగా నుండువరకును యిట్టిపను లెన్ని జేసినను సాగుచుండును. గౌరవహీనత జీవితమును గడపుచున్నను బేరుప్రతిష్ఠలు లేకుండగ నేమూలనో బడియుండుటకంటె నెట్టిదుర్మార్గముల జేయుచున్నను మనపేరుల నలువుర నోళ్లలోఁ జెప్పుకొనుట మూలమునఁ గొంతప్రతిష్ఠకుఁ గారణముగ నుండును. దయ్యాలపో తనిపించుకున్నను గొంత గౌరవముగ నుండును.

గీ॥ స్వర్గమందున దాస్యంబు • సలుపు కంటె
నరకమందున రాజ్యంబు • నెఱపుచుంట
మేలు గాదొక్కొ మది నింత • మించి చూడ
యముడు యముఁ డన్న నెవ్వఁడు • యడల కుండు!

(ఆశ్చర్యమును సూచింపుచు) అహాహా! ఏమి! ఈ దృశ్యము! ఆపేటికనున్న ప్రేతము దానంతట నదియే మూతను విడలించి పైకి లేచుచున్నది. ఏమి చిత్రము! (బిగ్గరగా) ఓ మృతకళేబరమా! - కాదు కాదు - ఓభూతమా! నీ వెవ్వండవు? నీరాకకుఁ గతం బెయ్యది?

భూతము— నే నొకానొకప్పు డమెరికా రాజ్యాంగ యంత్రమును నడపిన అబ్రహాం లింకన్ యొక్క భూతమును. నే నీ క్రింది సందేశమును నీ కొసంగి పోవచ్చితిని.

గీ॥ అంద రొకతరి మోసంబు ♦ నందవచ్చు
కొంద రెల్లెడ మోసంబు ♦ నందవచ్చు
అందరెల్లెడ మోసంబు ♦ నందఁబోరు;
సత్య మిది యంచు దెలియు మో ♦ సత్యదూర!

కపట—హా! హా! యనుచుఁ గ్రిందఁ బడును. (యవనిక జారును.)

ప్రథమాంకము : తృతీయరంగము.

[రంగము: వనము; ప్రవేశము: రామదాసు.]

రామదాసు—

[పాట: భూపాలరాగము: రూపకతాళము.]

తెల్లవారవచ్చె - తెలివొందె దేశాలు - తల్లి భారతమాత - తల్లడిల్లెడు మదిని-తమ్ముడా - లేరా॥

1. నిద్రజెందెడి చీనా - నిలువున లేచెను - భద్రత గనిమెడు భళిరే జాపా నదిగో - లేరా ॥తెల్ల॥

2. తుర్కీ-సామ్రాజ్యము - తుద కందె సౌఖ్యము - ఇటలీవాసులు యిలను - మెన్నిక నందిరి - లేరా ॥తెల్ల॥

3. అల్లరులకు నిల్లు - యైనట్టి ఆఫ్ఘనులు - ఆశీస్సు లందెడు - లేరా ॥తెల్ల॥

4. హాహాహా హా యనుచు - నఖిలసంపదలతో - దులదూగు యమెరికా - యదిగో - లేరా ॥తెల్ల॥

5. ఎవరి కెవ్వడుగాని - వెరువని యింగ్లాండు - కార్మికకలతల - కాటపట్టయ్యెడు - లేరా ॥తెల్ల॥

6. తాతా దాదాభాయి - తండ్రితిలకు మెపుడో - తరలిపోయిరి లేరు - త్వరగాను లేరా ॥తెల్ల॥

7. గాంధీమాహాత్ముడు - గని చాలాకష్టముల్ - కడుబడలి యున్నాడు - లేరా ॥తెల్ల॥

8. కపటంపు భర్తుడు - కడుసందడిని జేసి - కల్గిన దంతయు - గా జేయ నున్నాడు - లేరా ॥తెల్ల॥

భారతపుత్రా! ఈ స్వరాజ్యాందోళన మేల! ఈ సహాయ నిరాకరణ మేల! లాటీదెబ్బ లేల! ఈ కారాగారనివాసము లేల! భూలోకంబున సకలవిధఫలవృక్షసమన్వితమగు నీ భారత దేశమున నీకు పిడికె డన్నమునకు లోటు కలిగెనా? ఇంక మీాదట భారతీయు లందరును నొకేసారిగఁ దపస్సునకుఁ గడంగుడు! తపస్సుమూలమున సాధింపజాలని కార్యమేదియు లేదు. తపస్సుచే స్వర్గపదవినే సంపాదించుచుండ నీ భూలోకసౌఖ్యముల నేల నందగాదు! నాఁడు తపోబలసహాయమున విశ్వామిత్రమహర్షి త్రిశంకుస్వర్గమును నిర్మించియుండలేదా? నామత మియ్యది.

"పరమాత్మా! శిర సుండ నేమిటికి సల్పం బూజ మోకాలికిన్! త్రిమొర లాలించు మహాప్రభుండవు జగత్పూర్ణుండ వీ వుండగాఁ బరుఁ బ్రార్థింపగ నేల యక్కఱల దీర్పన్! నిన్ను వేడ న్జరాచరము ల్లాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞన్ భక్తచింతామణీ!"

ప్రథమాంకము: చతుర్థరంగము.

[రంగము: సబర్మతీయాశ్రమము : మహాత్మాగాంధీ మంచముపైఁ బరుండియుండును.]

గాంధి—(నేత్రముల నలుపుకొనుచు లేచి కూర్చుని)

శ్లో॥ రఘుపతిరాఘవ రాజారాం
పతితపావన సీతారాం
సుందరమాధవ మేఘశ్యాం
గంగాతులసీ సాలిగ్రాం.

ఏమి! ఈ సృష్టిచిత్రము!

గీ॥ చంద్రతారార్కములగ గ్రహాళిజాల మెల్ల
ధూమకేతువులును వెంటఁదులను దూగి
సృష్టిసంచారమును సదా నలుపుచుండ
రమ్యతను జూప నడుగొ రాజరాజు తనదు
నటనమహిమను బ్రహ్మాండ నాటకప్రి
దర్శనము నిడు బల్యాంత్రధారుఁ డనఁగ.

(ప్రవేశము: భారతమాత)

(సాశ్చర్యముగ) ఇది యేమి! భారతమాతయే! (సాష్టాంగ మొనర్చి) అమ్మా! భారతమాతా! ఏల నీ దుఃఖము?

భారత—(కన్నుల దుడిచికొనుచు) నీ స్వరాజ్యోద్యమ మింతవఱకేల జయప్రదము గాకుండెనో నీవు దెలిసికొంటివా?

గాంధి—లేదు తల్లీ! అయ్యో దెందువలన? నావంటి మానవమాత్రుల కిది యంతయు నగోచరముగ నున్నది.

భారత—స్వార్థయోగులును, గర్వప్రమత్తులును, ధనమదాంధులును, దమదుష్టతను బూర్తిగ నెఱపుచు నీయుద్యమము నందు నియమితులై యుండువఱకును భారతవర్షమునకు నీవు స్వరాజ్యము నందఁజేయఁ జాలవు. అట్టివారలఁ దెలిసియు వారల నదలింపకుండుటచే నీవును దోషపరివృతుఁడ వగుచున్నావు.

గాంధి—ఇట్టి గర్వింపు వ్రాతల వ్రాయువాని నొకతరి నేను స్వయముగనే వారించి యుంటిని. నెహ్రూ పండితుఁడు గూడ నాతో ముచ్చటించి యుండెను. అవ్వాని నొకతరి నాయనయు మందలించి యుండెను.

భారత—వానిని నీవు దండించి యుంటివా?

గాంధి—లేదు మాతా!

భారత—నీభారత సోదరునికి సద్బుద్ధులఁ జెప్ప నీ విధికృతధర్మముగా దనుకొన్నచో నీదేశమును బరిపాలించుచున్న విదేశీయునికి నీ రాజనీతుల బోధింప నీకు హక్కెట్లు గలుగఁ గలదు ?

గాంధి—అవును తల్లీ! నిజమే. ఏతద్విషయము నిప్పుడే విచారించెదను.

భారత—సంతోషము. నామనోరథ మెద్దియో దెల్పెదను వినుము.

సీ॥ భరతవర్షమె మహా ♦ వైకుంఠమగు నాకు
భారతజలమె దీ ♦ వ్యామృతంబు
భరతవాయువె నాకుఁ ♦ బ్రాణవాయువు యగు
భారతాభ్యుదయంబె ♦ బాపుఁ జింత
అద్రిరాజయు మహా ♦ రౌద్రమూర్తిని బోలి
బొల్పారు మచ్ఛిరో ♦ భూషణముగ
గంగాదినదములు ♦ శృంగారతను బూని
నడయాఁడు మద్రక్త ♦ నాళములుగ
రామాయణంబగు ♦ రమ్యగానము నాకు
గీతయు నిడు నాకుఁ ♦ దత్వబోధ
భారతం బది వేద ♦ పదము నా కగు మఱి
భగవంతు బోధించు ♦ భాగవతము

గీ॥ "అట్టిదేశంబు నాది! నా ♦ యదియె! నాదె!"
యనుచు ననుకొంచు నానంద ♦ యుతులవార్ధి
నెవఁడు దేలుచు మున్గుచు ♦ నీదుచుండొ
వాఁడె నా నిజపుత్రుఁడై ♦ వఱలుచుండు.

గాంధి—నీవు దెల్పియున్న దుష్టమతులలో నొక్కని వర్ణింపుము తల్లీ!

భారత—

సీ॥ దేశంపు ధనమంచు ♦ లేశమ్ము దలపక
నేర్పుగా వెనువెన్కఁ ♦ జేర్పువాఁడు
దేశభక్తుఁడ నంచు ♦ దీనులౌ జనులపై
వాగ్ధాటి మెరపించి ♦ వదరువాఁడు
ఖద్దరు భుజమూని ♦ "ఖద్దరో" యంచును
సందడిఁ బెనువీధి ♦ సలుపువాఁడు
తన పేరు ప్రఖ్యాతి ♦ తగ దేశ మంతటఁ
బారంగఁ దహతహ♦పడెడువాఁడు

గీ॥ ధనమె వీనికి నిజమగు ♦ దైవ మగుచు
వెలువఁ జాలదు వీఁ డిహా♦పరములకును
యిట్టివానిని గూర్చిన ♦ యిడుమ లెన్నొ
గలవు నీ కవి దెలియవు ♦ గాంధిపుత్ర!

దేశభక్తాగ్రేసరా! భారతవర్షము నీ దుష్ట బాధలనుండి దీర్ప నా శ్రీమహావిష్ణుతో మొరవెట్టుకొని యుంటిని. ఆ దివ్యమంగళమూర్తి — యీ కలియుగమున నీసమయమునఁ బ్రజాశక్తి విశేషముగఁ బనిచేయుగల దనియు, అట్టి ప్రజాశక్తిని గల్పింప వాఙ్మయప్రచారమే యాధారమనియు, అందుల కగు నవలలు, నాటకములు వ్రాయఁ బ్రయత్నము లిప్పుడే జరుగుచున్న వనియు, నే నిఁక గుందనక్కర లేదనియుఁ, జెప్పి న న్నోదార్చి పంపెను; ఇట్టి కపటదేశభక్తులలో రారా జన దగు నొకఁ డొడలు దెలియక నొక కవిసింహముపై నుఱుక నా సింహమె వానిఁ బట్టి హతమార్చు ననియు నాతో సెల విచ్చి యున్నాడు.

గాంధి—అది యెట్లు?

భారత—ఆమహావిష్ణువే కవిశక్తుల నిట్లు వర్ణించియుండెను.

సీ॥ కవిరాజు రాజ్య మా ♦ కఱకంఠునకు నైన
దారి గానదు సుమ్ము ♦ దాడి వెడల
కవిరాజు హృదయ మా ♦ కనరాని వనసీమఁ
గడుశోభతోఁ గూడి ♦ కాంతు లుండు
కవిరాజు గాన మా ♦ రవితారకంబుగఁ
దాండవమాడు భూ♦తలము నిండి
కవిరాజు శాప మా ♦ కడువింతబాణమై
గురిదప్పకుండఁ ద♦గులుచు నుండు

గీ॥ నట్టి కవిరాజు దూషించి♦నట్టివాఁడు
యట్టి కవిరాజు మోసించి ♦ నట్టివాఁడు
యట్టి కవిరాజు హింసించి♦నట్టివాఁడు
వేధ జెందడె దన్మూర్తి♦శోధజ్వాల.

మరియు నా దేవదేవుఁ డిట్లు వాకుచ్చెను.

గీ॥ ఎవని కెగ్గును సేయంగ ♦ నవనియందుఁ
గపటభక్తుండు దలపైనఁ ♦ గాలఁదీసి
రాచుకొనియెనో వానినె ♦ రక్షఁగోరు
నంతదాకను జన దయ్య ♦ నంతశక్తి.

అనంతర మా యనంతదయామయుండగు సర్వేశ్వరుఁడు కపటదేశభక్తుని నిజదేశభక్తునిగ దిద్దుదు ననియు వానికి పట్టాభిషేకోత్సవము జరుపవలయు ననియు నాజ్ఞాపించి యున్నాడు.

గాంధి—ఆహా! ఆ దివ్యమంగళవిగ్రహుని దయాంతఃకరణాల వర్ణింప నెవరి తరము!

భారత—గాంధిపుత్రా! నేఁ బోయివచ్చెద. నీకు విజయ మగుఁగాక!

(భారతమాత నిష్క్రమించును)

గాంధి—(తనలో)

గీ॥ ఎట్టి పరిశుద్ధమనసుతో ♦ నెద్దిసేయు
నేదిరో యొకలోపంబె ♦ యెప్పు డోదవు
నరునకును బూర్ణజ్ఞానంబు ♦ గొఱతవడుట;
అట్టి సర్వజ్ఞ తా యీశ్వ♦రాజ్ఞనుండు.

(యవనిక జారును)

ప్రథమాంకము : పంచమరంగము.

[రంగము : గృహము; కపటమహాశయుండు రాటమును ద్రిప్పుచుండును]

(ప్రవేశము : రామదాసు)

[పాట: సావేరిరాగము - త్రిపుటతాళము.]

రామ—

రాటంపుగానము - రమ్యతయును విన - రండు - సుజనులార॥

1. చక్రము - యిదియేమి - వక్రత లేకయు - విక్రమలీలను - దెచ్చు సౌభాగ్యము - యంచును శాసించె - నల గాంధి మహారాజు - యీ ॥రాటంపు॥

2. అగ్రమా - కన్యాకు - మారి నుండియు నా - హిమవంతు శిఖరాగ్ర - మొక్కరీతిని - మ్రోగు - యీ ॥రాటంపు॥

3. భారతభూమిని - బంధురమైనట్టి - యంధకారము బాప - గాంధిమహాత్ముడు - గనిపెట్టినట్టియు - మధురగానము - యిది - యీ ॥రాటంపు॥

కపట—ఆహా! ఈ రాటముతో నూలువడకినపిమ్మట నాయొక్క దేశభక్తి నధిక్షేపించు వాఁడెవడు! మనకు లాభకరముగ నుండు నంతవరకు సత్ప్రవర్తనమే యవలంబింప నగుననియు యే నిమిషమునఁ గపటప్రవర్తనము మనకు లాభదాయకముగ నుండునో యానిమిషముననే నిరాక్షేపణముగ మోసము సలుప నగుననియు - కీర్తిశేషులగు జర్మన్ చక్రవర్తి

యంతటి ఫ్రెడరిక్ మహామహుఁడు జెప్పుచున్నాఁడు. ఇఁక సృష్టియం దెట్లున్నదో చూడుఁడు!

గీ॥ పికము గాకంబు గూటను ♦ బెట్టి గ్రుడ్ల
మాయచేతను బొదుగుట ♦ మానె నెపుడు!
బకము ధ్యానంబు నెపమున ♦ భక్ష్యములను
బడయు టే నాఁడు గూడని♦బాపమనియె!
మానవుఁడు యట్లె సల్పంగ ♦ మాయకృతుల
బ్రికృతొసఁగెడి దృష్టాంత ♦ పథము లివియె.

[ప్రవేశము:— అహంభావరావు, దైవికరావు, యథార్థశాస్త్రి]

అహం——మిత్రమా! కపటమహాశయా! ప్రస్తుతదేశస్థితియం దెందరు యువకులు కారాగృహవాసము చేయుచున్నారు! ప్రతి మానవునియొక్క హృదయాంతరాళమును దఱచుఁ గురుక్షేత్రసంగ్రామ సంఘట్టనలకు స్థానమే గదా! ఆనంద మనుకొనిన యానందము; దుఃఖ మనుకొనిన దుఃఖము. ఈ మాయా ప్రపంచమునం దెందరు లోకకళ్యాణమును గూర్చి యాలకించుచున్నారు! సుఖదుఃఖములకు మనస్సే గదా ప్రధానము. ఎట్లన——

గీ॥ రాలగోడలు బందిగ♦శాల యగునె!
ఇనుపకంబాలు పంజరం ♦ బనఁగ నగునో!
మనసె స్వర్గంబు నరకమో ♦ యనఁగ సేయు;
నరకముఁ యట్లె స్వర్గమా ♦ నరుని మదికి
నిజము గన బంధమోక్షని♦ర్ణీత మనసె.

యథార్థ——అహంభావరావూ! మనుష్యునియొక్క నీతిబోధలకును దదనుచరణములకును యెంత లెంతటి భేదము లుండగలవో దెల్పుటకు నీ స్వచరిత్రమే గొప్ప యుదాహరణముగఁ బరిణమించఁగలదు.

కపట——ఈ శుష్క నీతి బోధనముల వలన లాభ మేమి? మనము దినవలె. మనబిడ్డలకుఁ గొన్నితరములకు సరిపడునట్లు ధన

మును సంపాదించి యిచ్చి చావవలె. ఈవిషయమును జ్ఞప్తి యందుంచుకొని యెన్నినాటకములనైనను బ్రదర్శింప జేయుడు. దైవికరావుగా! నీ యభిప్రాయమేమి?

దైవిక—అభిప్రాయములతోఁ బనియేమి? జీవితమునందలి జయాపజయములు దైవాధీనములు గదా!

గీ॥ దైవబల మింత లేక నీ♦జీవితోగ్ర
సంగరంబున మనుజుండు ♦ జయము గనునె!
నావ కెదురైనచో గాలి ♦ నరుడు దానిఁ
ద్రిప్పఁగల్గునె సుంతైనఁ ♦ దెడ్డ బలిమి!

కపట—(తనలో) ఓహో! నామిత్రు లిరువురకును నప్పుడప్పుడు గొంచెము మనస్సాక్షి సంబంధములగు నభ్యంతరములు గలుగుచుండును. వీరల నిరువురను సందర్భోచితముగ ముందు వెనుకలకు లాగుచుండవలయును. ఇంతియే దీనిరహస్యము. సామాన్యమానవుల కుండెడి దుర్బలదోషములు వీరల యందును లేకుండ నుండ లేదు.

యథార్థ—కపటయ్యగారు రెద్దియో దీర్ఘాలోచన జేయుచున్నట్లున్నది.

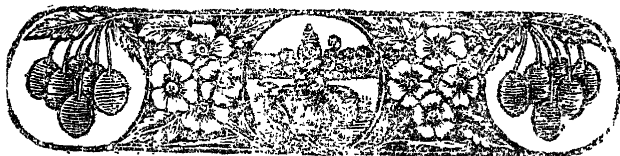
కపట—మ తేమున్నది! స్వరాజ్యాందోళనహితములగు స్వప్నలయొక్క విజయాపేక్షయే గదా మన యందర మనములను బాధించుచున్నది!

యథార్థ—తమపట్టుదలయే విజయలక్ష్మిని జేపట్టఁ గలదు.

కపట—అట్లనుకొనఁదగదు. అనేక అంతరాయములు కలిగినను గలుగవచ్చును.

[యవనిక జారును]

(ప్రథమాంకము సమాప్తము)

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

ద్వితీయాంకము

ప్రథమ రంగము.

[రంగము: గృహము: ప్రవేశము:- యథార్థశాస్త్రి, రామదాసు]

యథార్థ—దాస్‌జీ! కర్జన్ ప్రభువు బంగాళావిభజనను గావించినప్పటి నుండియు దేశ మెట్లు మేల్కొనినది! మన కరటకశాస్త్రి కూడ గుండె లదరున ట్లుపన్యసించుచున్నాడు. కపట మహాశయుని గూర్చి చెప్పనక్కరయే లేదు. దైవికరావు వ్రాతకోతల యందుఁ బెట్టిన పేరుయే గదా! అహంభావరావు బృందమున కంతకును గీర్తిపతాకమే! ఆతని యాత్మసమర్పణ మెట్లబద్ధ ప్రకటనల నందుచున్నది! హృద్బంధుమరణసమయమున గూడ నాతను దేశమునకే పాటుపడుచున్నట్లు వార్తాపత్రికలయం దెట్లనృతములను వ్రాయుచున్నారు! ఈతని యశోగానము లీభూలోకమునుండి నాగలోకమునకును విష్ణులోకమునకును గూడ నొక్కరీతిగ వ్యాప్తతనందియున్నవి. ఔరా! ఇట్టి బూటకపు ప్రకటనల చేతనే ప్రజాభిప్రాయమును గల్పింపవచ్చును. విషవృక్షమైనను బాగుగఁ బాదుకొనిన పిమ్మట నదియే వృద్ధినందుచుండును. అట్లే మూఢజనాభిప్రాయము దోషపంకిలితమైనను నిరాటంకముగ బ్రవృద్ధినందుచునే యుండును. నవీన ప్రకటన

ముల యొక్క బలసామర్థ్య మిది యే గదా! ఇదియు నొక గ్రామ్యా యోగ్యంబగు నవనాగరక రహస్యమే.

ఏదియో యొకనిధి యని పేరుబెట్టి కొని సొమ్ము వసూలు చేయుటయం దొక రహస్య మున్నది. విజ్ఞాపనపత్రము నందు గ్రామము నందలి గాని, పట్నము నందలిగాని, దేశమునందలి గాని, పెద్దల యామోదమును వడసినట్లు సూచించుటకుగాను, వారల సంతకముల దీసికొని వారివారి నామములతో వేలాన వేల కరపత్రములను ముద్రింపించి, వార్తాపత్రికల యందును బ్రకటించుచు, సంవత్సరమున కొకతూరిఁ బెద్దరిపోర్టును వెలు వరచుచు, అందం దా దానకర్తల నామముల ముద్రింపించి చాటించుచు, నూరూర నేజంట్లను బంపవలయును. ప్రతి మానవునకును దన పేరు నచ్చులోఁ జూచుకొనుటయందలి యా నందము వర్ణనాతీతము. మనుజుని యొక్క యీ బుద్ధిహీనతను గనిపెట్టి కొంతలాభమును బొందవచ్చును. సుబ్బయ్య పేరును జూచి వెంకయ్యయు, వెంకయ్య పేరును జూచి రామయ్యయు, రామయ్య పేరును జూచి నాగయ్యయు, మీ మీ యుద్యమము లకు జందాదారులగుచుఁ దృణమునో పణమునో మీకు ముట్ట జెప్పుచుందురు. ఈసొమ్ము వసూళ్ళకు మోటార్లమీద పోయి నచో కనకవర్షమే గురియును.

దేశాభివృద్ధి మిషపైఁ గూర్చిన ధనమును మహనీయు లెట్లు వినియోగింపఁ జూచుచున్నారు! ఇట్టిధనమును జలప్రాయము గ వ్యయపరచుట కెవ్వఁడును వెనుదీయకున్నాడు.

సీ॥ దేశాభిమానంబు ♦ దేశంబు వెదజల్ల
మోటారు వలెనంచు ♦ మోగ్రు నొకఁడు
తిలకయ్యఫండుకు ♦ దీవ్రింబుగాఁ గూర్చ
మోటారు దెమ్మంచు మూల్గు నొకఁడు
గాంధయ్యనిధికని ♦ గావలె మోటారు
లేకున్న సున్నంచు ♦ లేచు నొకఁడు

ప్రాపగేండావర్కు ♦ ప్రాపరుగాఁ జేయ
నెసిసరీ కారంచు ♦ సీల్గు నొకఁడు
గీ॥ యిట్లు దేశంపుధనమును ♦ గోట్ల కొలది
కూర్చి వెచ్చింపఁ జూడంగఁ ♦ గుచితదేశ
భక్తుఁ డూరకుండునె దాను ♦ భద్రపడక
దీక్ష ముండంగఁ జకసేయుఁ ♦ దెలియు డొక్కా!

రాము—శాస్త్రిగారూ! ఓట్ల గడబిడ కూడా చాలాయెక్కువగా నున్నదండీ! ఇందుకొరకు యిదివరకు వందలు వేలు మాత్రమే వ్యయపరచుచుండిరి. ఇప్పుడు యీఖర్చు లక్షలలోనికి దిగినది; అప్పులపాలు కూడ నగుచున్నారు.

సీ॥ స్వారాజ్యపార్టీకి ♦ స్వాగతం బిదె యంచు
కారుపై నొక్కఁ డూ ♦ రూరఁ దిరుగు
నోచేంజరును నేను ♦ నువ్వేడ నేనేడ
బొమ్మంచు నొకయయ్య ♦ పొగలువెడలు
కాంగ్రెసాభ్యర్థికిఁ ♦ గక్కుండు వోటంచు
బ్యాండుతో నొక్కఁడు ♦ రొండు దిరుగు
ఇండిపెండెంటును ♦ యిటు నన్ను నెన్నకొం
డోహూ యటం చొకఁ ♦ డొండ్రపెట్టు
జస్టిసువార్కెత్తు ♦ జమ్మంచు స్వర్గమ్ము
దేఖో తమాషంచుఁ ♦ దేన్చు నొకఁడు
గీ॥ యిట్లు వోట్లకై జను లహో ♦ కోట్ల కొలది
పాట్లు పడుచును బోరంగఁ ♦ గాట్లకుక్క
లో మఱి బోట్లగొడ్లో యనఁగ ♦ నొప్పి తిరుగ
భరతవర్షంబునకు నగు ♦ బాట్లు గాదె!

నా యొడలంతయు నగ్నియంటుకొనిన ట్లున్నది. ఇట్టి దుష్టుల చరిత్రములఁ బత్రికలకు వ్రాసిన మన పత్రికాధిపతులు ప్రకటింపరు. ఇదంతయు నొక్కటే యల్లిక. ఒక బూటకపు

భక్తుని జూచిన నింకొక బూటకపు భక్తుని కపరిమితమగు భయము.

యధార్థ—ఒక్క ఆంగ్లోయిండియనుడు రవ్వంత దుర్మార్గ మొనర్చిన మన వార్తాపత్రికలు గోలపెట్టును. మనవాఁడే యట్టి యకార్యమును జేసినచో మన మెంత గోలపెట్టినను యెవఁడును విని పించుకొనువాఁడే లేడు. కాలమా! నీశృంఖలములకు బందిగుల మై యుంటిమి. ఈభారతదేశమున కెప్పుడు మంచికాలము సంప్రాప్తమగునో గదా! రమ రామా!

గీ॥ ఇట్టివారలు యోధులై ♦ యిలను వెలయ
నెట్లు స్వరాజ్య సంగ్రామ ♦ మేర్చు జయము!
యంచు నొకఁడైన మదిని దా ♦ నెంచ రాడు
చిత్రములకెల్లఁ జిత్రమా ♦ చిత్రమిదియె.

ద్వితీయాంకము - ద్వితీయ రంగము.

[రంగము: గృహము; ప్రవేశము, కపట మహాశయుఁడు, కుబ్జ రాజకీయవేత్త]

కుబ్జ—మహానుభావా!

గీ॥ ఇడుదుఁ దొలి నమస్కార మా ♦ యీశ్వరునకుఁ
బడుదు సాష్టాంగ మా వెంట ♦ భక్తిఁ దమకు

కపట— దీర్ఘయాయువు యగుఁ గాక ♦ నీకు శిష్య!
భరతమాతకుఁ గల్గు సు♦భాగ్యపదవి

కుబ్జ—(స్వ) "దుష్టునకు దూర" మన్నను ♦ దోసి లొగ్గి
చేరితిని వీని గతియును ♦ వేఱులేక.

(ప్రకాశముగా) గురూజీ! దేశభక్తి యన నెట్టిది?

కపట—కుబ్జా! వింటివా? దేశభక్తిని గూర్చి యా సర్వాల్టర్ స్కాట్ మహాకవి యెట్లు గానము సేయుచున్నాఁడో—

గీ॥ నాది నాదగు జన్మ భూ♦మిద్దె యనుచు
మదిని యేనాఁడు స్మరియింప ♦ మరచినట్టి
మృత్యుహితమగు నాత్మతో ♦ మనుచునున్న
మానవుండును గలడె యా ♦ మహిని యెందు!

"జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసి" యను నీతి వాక్యము ననుసరించి కన్నతల్లియు జన్మభూమియు స్వర్గము కంటె నెక్కుడు ప్రియములని మనశాస్త్రములు ఘోషించు చున్నవి. కాని—

గీ॥ దేశభక్త్యోద్యమము నూర్చి ♦ తేటగాను
"దుష్టునకు నంత్యశరణమ్ము ♦ దృష్టిగనుఁడు"
యంచుఁజెప్పెను గవి జాన్స ♦ నాంగ్లమందు
వాసిఁ గన్నట్టి పాండితీ ♦ వరుఁడు యతఁడు.

మఱియు, రుష్యా దేశమునందలి టాల్స్టాయి యను జ్ఞాని - దేశభక్తి యనునది "కొందరు పెద్దలు స్వప్రయోజన పరులై జనసమూహమునకు బోధించెడి కపటతత్వ" మని వాక్రుచ్చియున్నాడు. "ఈ స్వార్థహిత దేశభక్త మాంత్రికుల సమ్మోహనాస్త్ర బంధములనుండి విదలించుకొనుఁ" డని ప్రపంచమందలి మహాజనుల కీతఁడు వేయినోరుల మొరపెట్టు కొనుచున్నాఁడు. "లోకమునందలి సకలజాతులవారి యెడఁ గల నీ సోదరప్రేమను వెదజల్లవలయును గాని నీ స్వజాతీయులను మాత్రమే ప్రేమింపుచుఁ దదితరులయెడ నీ యసూయ భావ పరంపరలఁ జిమ్ముట నిను సృష్టించిన దయామయుం డగు భగవంతు నుద్దేశమునకు భిన్న" మని యాతని యభిప్రాయము. ఇదియు సమంజసముగనే గాన్పించుచున్నది.

కుబ్జ—గురుమహారాజ్! దేశభక్తుం డన నెట్టివాఁడు?

గీ॥ పట్టణములందుఁ బరిశుద్ధ ♦ ప్రాణవాయు
స్థానము ల్యైన వనములు ♦ దనరుచుండు;

అవియె దచ్చాస్వస కోశంబు ♦ లనఁగ నొప్పు;
దేశభక్తులు యటులనె ♦ దేశమందుఁ
బరగ స్వాతంత్ర్యగానంబు ♦ బఱపుచుండు
శ్వాసకోశంబు లో యన ♦ దేశమునకు.

[ప్రవేశము: యథార్థశాస్త్రి]

యథార్థ—మహాశయా! ఇఁక కపటదేశభక్తుం డన నెట్టివాఁడు?

కపట—నీ వికటప్రశ్నలను నీవు మానవుగదా!

యథార్థ— అయ్యది నీకు వికటమైనచో నా సంప్రశ్నమునకు నేనే యుత్తరము నొసంగెదను గాక!

గీ॥ కనడియునుగోల్డు స్వచ్ఛంపు♦కనక మానె!
జర్మనీసిల్వ రగునె నిఃజంపు వెండి!
దంభవాక్కులువల్కెడి♦దైత్యగుణుని
నట్టె నిజ భక్తుఁ డనుకొన♦గిట్ట దిలను.

మఱియు—గీ॥ నెమిలికన్నులు గనునొకో ♦ నేత్రదృష్టి!
జాలి గల్గునో బులికినిజాలి లుంట!
కపటభక్తుని దియ్యంపు♦కథలు యట్లె
సత్యతను జూప జాలవు ♦ నిత్య మిలను.

కుబ్జ—ప్రస్తుత భారతవర్ష చారిత్రమునందుఁ గపటదేశభక్తునియొక్క యాగమనమునకుఁ గతం బెయ్యది?

యథార్థ—నాకుఁ దోచిన పగిదిఁ జెప్పెద నాలకింపుము.

గీ॥ దివిజులును దైత్యులును జేరి♦దేవునాజ్ఞ
నంది క్షీరాబ్ధి నమృతం♦బరయ నెంచి
మందరాద్రిని గవమటు♦మధ్యనిలిపి
సర్పరాజంబుఁ దాడుగా♦నలిపి కలువఁ
గలిగె హాలాహలం బాది♦గరళశక్తి;
గాంధిమాహాత్మ్య నదెరీతిఁ♦గవ్వముగను

దారిదు నా బహిష్కారంబు ♦ జంటఁ జేసి
జగతి జల్లల్లు మన రాజ్య ♦ చతురతంత్రి
సందరిము న్నాభర తేయులు ♦ జల్లసేయ
బయలువడె ముందు నీ దోహి ♦ భక్తుఁ డల్లె.

కుబ్జ—శహబాష్! ఈ సమయంబున నా కృష్ణదేవరాయలె యుండి యుండినచో మెచ్చి మీకొక యగ్రహారంబుఁ బారితోషికఁ బుగ నొసంగియుండెడి వాఁడు.

(ప్రవేశము: రామదాసు)

రామ—కపటదేశభక్తుం డన నెట్టివాఁడో నాకుఁ దోచిన రీతి నేను జెప్పెదను- వినుఁడు.

గీ॥ పుష్పరాజంబు రోజాయుఁ ♦ బూజితంబు
సమతఁ జాటుచు నీశ్వర ♦ సౌరభమును;
చిత్రకారుండు ఉద్యానిఁ ♦ జేతఁ గొలిపి
చూపె మానవు మేధంపు ♦ సూక్ష్మశక్తి;
విమలభక్తుండు బ్రకృతి ♦ సుమముఁ బోలి
యీశ్వరాంశను గనియుండు ♦ నిలను నిజత;
కపటభక్తుండొ నీచంపు ♦ ఖనిగఁ దేలె.

ప్రస్తుత భారతవర్ష చారిత్రంబున నీ కపటదేశ భక్తుండును నెద్దియో యీశ్వర సంకల్ప ఫలితంబై యుండ నోపు. మాన వుం డీశ్వరోద్దేశముల గ్రహించుట దుర్లభము.

(అందరును నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయాంకము : తృతీయ రంగము.

[రంగము: గృహము; ప్రవేశము: కుబ్జ రాజకీయవేత్త]

కుబ్జ— (పాట: కాంభోజిరాగము - మిశ్రగతి రూపకతాళము)

ఖద్దరు గట్టక - నిద్దుర బోకుడు- యిద్ధర యిది మీాకు - దీర్చును వాంఛలు - యంచును శాసించె - నల గాంధి మహారాజ్. (పల్లవి)

1. రామచంద్రుడు రాజ్య - మేలిన యప్పుడు - యల ధర్మ - రాజుయు - ధాత్రి నేలిననాడు - వెలసిన యది యిదె॥ ఖద్దరు॥

2. రమ్యంపు ఖద్దరు-రత్నాల ఖద్దరు - రవ్వాల ఖద్దరు - రాజా ఖద్దరు - రంగుల ఖద్దరు - ముచ్చట ఖద్దరు - ముద్దుల ఖద్దరు - కలవును దీర్చేటి - కనకంపు ఖద్దరు - దేశదారిద్ర్యము దొలగించు ఖద్దరు॥ ఖద్దరు॥

(ప్రవేశము : రామదాసు)

దాస్ మహారాజ్! ఆ సృష్టిసౌందర్యమును వర్ణింపుఁడు.

రామ—గీ॥ సృష్టిసౌందర్య మెం దెందు ♦ దృష్టిగనునొ
యట్టి సౌందర్య మా పర♦మాత్ము దనుచు
నెవఁడు హృన్నమస్కారంబు ♦ నిచ్చు నిడునొ
వాఁడె గననగు నా భగ♦ వంతు లీల.

ఏదియో యొక స్త్రీయొక్క యేడ్పు వినఁబడుచున్నది; పోయి చూతము- రమ్ము. (ఇరువురును నిష్క్రమింతురు).

ద్వితీయాంకము — చతుర్థ రంగము.

[రంగము: గృహము; కపటమహాశయుని భార్యయగు సీతమ్మ తలయొంచుకొని చీరకొంగుతో నశ్రుజలములఁ దుడుచుకొనుచుండును. కుమార్తెయగు పార్వతి భూమిపై జూచుచుఁ గొంతదూరమున నిలచియుండును.]

సీత—తల్లీ! ని న్నెపు డేగంగలో దింపుదును! నే నేసముద్ర మధ్యమున దుముకుదును! నీ తండ్రికి ధనాశాతత్పరత దప్ప యీా

ప్రపంచమున నింకొక యాశ లేదు. తాత్కాలికముగ నెట్టి మాయలఁ గప్పిపుచ్చినను యాతనికిఁ దుదిసంకల్ప మా ధనమే! ఇప్పు డేమి సేతును! ఎవనితో మొర లిడుదును! ఈ సంసార శకటభారమును నే నొక ర్తె నీడువజాల కున్నాను. ఆ పర మేశ్వరుఁడే శరణ్యము. జగదీశ్వరా! నా కాత్మశాంతి నిమ్మ.

శా॥ సంతానంబరయు లేదటంచు నొక యా♦సన్గల్గఁ గొన్నాళ్లు యా
సంతానంబును గల్గినంతఁ నిఁక నా ♦ సంసారభారంబుచే
శాంతిన్ సౌఖ్యము గానరావు మఱియా♦సౌభాగ్యరాయందు ర
వ్వంత న్గల్గఁగఁజేసి కొన్కఁ జనుచో ♦ వర్ణింపలే మా వెతన్.

పార్వ—అమ్మా! నన్నుఁగూర్చి నీ కీ విచార మేల?

సీ॥ శాశ్వతము కాదు యీలోక ♦ సదన మెపుడు
మనుజజన్మంబు గల్గునో ♦ మఱల లేదో!
ధర్మ మగునంచుఁ దోచెడి ♦ దారి యొకటి
గలదు యద్దాని మహిమను ♦ దెలుపఁ దరమె!
ముక్తి మార్గంబు గనుటయె ♦ మోద మొసఁగు.

సీత—తల్లీ! ఈ వేదాంతబోధల కేమి లెమ్మ. ఇట్టి చర్చలఁ జేసిచేసి యీ మహాఋషులు దలక్రిందు లైరి. పదునాల్గు వర్షములు బూర్తిగ నిండినవో లేవో యిఁక నీవా యీ యీశ్వరతత్వ మునూ గనుగొందువు!

పార్వ—నాహృదయము నట్లు తిరస్కరించిన నే నేమి సేయుదాన?

సీత—ఈ మానభంగమును నేను భరింపఁజాలను.

[ప్రవేశము - కపట మహాశయుఁడు]

కపట—ఏమంటివి? మానభంగమా! ఆఁ! అది యెట్టిది? సత్వరమునఁ జెప్పుము.

సీత—(నేత్రములఁ దుడుచుకొనుచు) ఇప్పు డీ కన్నతల్లి నెవఁడు వివా హ మాడును?

కపట—(ఆలోచనను సూచించుచు) ఓ-హో! తెలిసినది! ఇదియా నీ ఖేదకారణము! చాలు! నీతెలివికి సంతసించితిని. నాకైనను లౌకికజ్ఞానము లేదనుకొంటివా? సందడి సేయకుము. నీ దుఃఖాభినయము నపనయింపుము.

[ప్రవేశము : వంటలక్క సుబ్బమ్మ]

సుబ్బ—చాలుచాలు! మీ ఆచారాలూ మీ వ్యవహారాలూ! ఇక్కడ వున్నట్లయితే యిక నాకెక్కడనూ గుప్పెడు మెతుకులు కూడా పుట్టవుకాబోలు! ఎన్నడునూ మీరే నాకు శాశ్వతమని దస్కతు మొహర్లతో నాకు పట్టారాసి యిచ్చారా? ఈసాయంత్రం నుంచి మీరు యెవరినైనా వేరే వంటమనిషిని చూచుకోండి నాయనా! నేను యిప్పుడే వెళ్లుతున్నాను. నాకు యివ్వాలసిన జీతమును తరువాత లెక్కచూచి యిస్తురుగాని లేండి. జీతం యెక్కడకు పోతుంది?

కపట—అంతతొందర యెందుకమ్మా? రేపు వెళ్ళవచ్చునులే.

సుబ్బ—నీకు యింతశాంతత యెక్కడనుంచి వచ్చిందిబాబూ! నీ హేళనపు పలుకులూ, నీపుల్లవిరుపు మాటలూ, నీతీక్ష్ణపు వాక్కులూ, నీఅహంకారపు చూపులూ, నీవిషపు నవ్వులూ, యెక్కడకుపోయినాయి? బాబయ్యా! ఎల్లకాలము పక్క మోస్తరుగా వుండదు. నాయనా! వెనుకచూపు వుండడం కష్టం. ఇది మహా కలియుగం. ఒకసందర్భంలో - “యెంగిలాకులలో తిన్నవానికి పెద్దబుద్ధు లెక్కడనుంచి వస్తాయి” అని కచేరి గోడ్డుమీది పెద్దనాయుడుగారు మా వెంకయ్యతో సెలవిచ్చిరట. ఆయన నూరుకాలాలు చల్లగా వుండాలి. మీరూ చల్లగా వుండాలిసిందే అని నా కోరిక. అయితే యేనాటి కీశ్వరాజ్ఞ యేలాగుండునో యెవరున్నూ చెప్ప లేరు.

కపట—(తనలో) ఏమి యీామహోపన్యాసము! నేనే మాటలను నేర్చినవాడ ననుకొనుచుండగా నీమె నాకే బుద్ధుల నేర్పుచున్నది.

[ప్రవేశము : కుబ్జ రాజకీయ వేత్త]

కుబ్జ—(తనలో) గురువుగారికిఁ దగిన శాస్త్రి అయినది. పాపము! ఆ అక్కగారు మొత్తుకుంటూనేయున్నది. మాకపటయ్యగారి హృదయము హృదయమా! కాదుకాదు. అయ్యది రాయియో, రప్పయో, శిలయో, పాషాణమో, ఆ, కనకదుర్గ స్థానమో, ఆపానకాలరాయుని యావాసమో, ఆసింహాచలపుకొండయో, ఆవేంకటాచలపతి మోకాటి సోపానమో, ఆతూర్పు కనుమయో, ఆ యారావళి గుట్టయో, ఆ వింధ్యాద్రియో, ఆమంచుగప్పిన హిమాచల పర్వతమో - అదంతయు నాకేల? నేనిప్పుడే పోయి యీవార్తను నలుదిక్కులను జాటించి వచ్చెదను. అంతవరకును నాకు నిద్రపట్టదు; అన్నము సహించదు; తోచనే తోచదు; ఏమైనను గానిమ్ము. ఈవార్తను వీలైనచో వైర్లెసు పద్ధతిని బ్రాడ్ కాస్ట్ చేయవలయును. దేఖో తమాషా!

సీత—నేనీగృహమున - కాదు - యీపట్నమున నిలచుటకు వీలుండునా? నే నెందరనో గేలి సేసియుండగా నాయెడ వారందరును సానుభూతిని జూపుదురా?

కవు—గీ॥ గాజుగృహముల నివసించు♦ఘనులు యెపుడు
రాల రువ్వంగరాదంచు♦రాదొ తెలియ

సీత— తెలిసి నీకును మత్తతఁ♦దెలివిదప్ప
యెందరెందరు నిన్నుండి♦గుంద లేదా!
అల్పు లిటులనె మైకంబు♦నందుచుంద్రి.

కవు—స్వ.—భార్య రూపవతియైనచో శత్రువగునందురు. నాభార్య రూపవతిగాకున్నను ధనవతియుఁ గొద్దిగా విద్యావతియు నగుటచే నాకిపుడు శత్రువుగనే బరిణమించుచున్నది.) (ఆలోచనను సూచింపుచు) ఈసందర్భమునన న్నధిక్షేపింపగలవాఁడెవడో చూచెదనుగాక! హృదయమా! తొందరపడకుము. సీతా! నీవు శాంతతను జెందుము. పార్వతీ! నీతల్లియొక్క పిఱికిదనమును

జూచి నీవు దిగులొందకుము. (బిగ్గరగా) ఎవడురా అక్కడ! రామా! రాముడూ! రామన్నా! కొంచెము సేపటివరకును వీధితలుపును మూసియుంచుము. ఈసాయంకాలమే మనము ప్రక్కవీధిలోని దేవిడీలోనికి పిల్లియు పిల్లికూన సహితముగాఁ బోవుదము.

(యవనిక జారును)

ద్వితీయాంకము — పంచమరంగము.

[రంగము: ఉద్యానవనము: ప్రవేశము కపటమహాశయుఁడు కుబ్జ రాజకీయవేత్త.]

కప—శిష్యా! ఈ మానససరోవనంబున కావ్యాత్పంకజం బెంత యలంకారం బగుచున్నయది! పద్మవిరహితంబగు సరస్సును తారాచంద్రికళావిహీనంబగు నిశియాకసంబును సంతానశూన్యంబగు గృహంబును నెట్లు శోభావిహీనములై యుండును! మనుజులయొక్క హృదయములును శూన్యదీప్తము లైనచో నట్టివియేగదా! ఈ సహస్రపత్రిని వర్ణింప నలవియగునా! అయినను బ్రయత్నించి చూచెదగాక!

సీ॥ అంబుజంబవు యీవ ♦ అరవిందమవు యీవ
ఆనందయంబుధి ♦ కాత్మవీవ
పంకజంబవు యీవ ♦ పంకేరుహము యీవ
బిసరుహంబవు యీవ ♦ ప్రియతవీవ
సరసిజమవు యీవ♦సాగోరుహము యీవ
సందరింపు బ్రేమకుఁ జంద్రమీవ
జలజంబవో దీవు జలమునఁ బుట్టగాఁ
గమనీయ మగుటచేఁ♦గమలమాదు

గీ॥ పుండరీకంబ వౌదువు♦పూర్వపుణ్య
కతమునం జేసి కాదె యీ♦గతుల నిన్ను

గానమును జేయ గల్గితో♦కనులపంట!
శుభము లొంగాక నీకు నో సుగుణరాశి!

ఓ పంకేరుహామా!

గీ॥ కనులు యాదియేమొ నిను జూడఁ♦గాయగాచు
వీను లదియేమొ నినువిన♦విందుగొనును
గంధవాహుండు నిన్నుండి♦గనును గుణము
స్పర్శసుఖ మింక నేరికిఁ♦బలుక తరము॥

ఓ అబ్జమా !

గీ॥ భ్రమర మా కీటకంబును ♦ భ్రమతతోడఁ
గూట నుంచియు జుమ్మంచుఁ ♦ గూయఁ దోడఁగఁ
గీటకమ్మును భ్రమరమ్ము ♦ తేటఁగనదె !
అట్లె నిను గానవింపంగ ♦ నహరనిశల
నాదు హృదయంబు హృదయాబ్జ ♦ నాము మందె.

ఓ పుష్పవతంసమా !

గీ॥ శ్రీకి యావాస మగుటచే ♦ శ్రేయతంది
పుష్పరాజంబులం దీవు♦బూజ్య తందఁ
బూవుబోడులు నీపేరు ♦ బూతఁ గొనుచు
గర్వమందుచు నుందురు ♦ కమలహితము !

కుబ్జ—గురూజీ! ఈవర్ణన లత్యంత రమణీయములుగ నున్నవి గాని యీ వాగ్విలాపమెద్దియో పిత్త ప్రకోప ఫలితముగాఁ గాన్పించు చున్నది.

కపట—పిచ్చి వాఁడా!

గీ॥ ప్రేమసాగర మిద్దానిఁ ♦ బ్రియతదృష్టి
గాంచువానికి మాత్రమే ♦ గానఁబడును;

దరిని జూచిన దీనియందమ్ముల తీరు
గనగరా దది స్వర్గమా జననగ జననగ.

గీ॥ పూర్వకవులును దెల్పిరి పుణ్యకథల
సప్తసంద్రాలు యంచును సరగ నొక్క-
యుత్తమాంబుధి నేగంటి నోలలాడ
దానిఁ దెలియుంగ మది నీవు ద్వరితపడుదొ.

కుబ్జ—ఉత్తమాంబుధి కాదు అయ్యది యున్మత్తాంబుధి. నీవును యీ బంగాళా యుఖాత మహాజలంబులం బడి బయన మొనర్చి త్వరలో గమ్యస్థానమును జేరుదువు. అందుఁ బడి యెందరెందరు జచ్చియుండ లేదు!

కపట—

గీ॥ మత్తుగలవాని కిదియును స్మృత్తి తొసంగు
జ్ఞాని కిది మార్గమగు బ్రహ్మజ్ఞానమునకు;
రాతిగుండెయుఁ గూడ నీ రామబాణ
వహ్నిదాళక నీరయై వరలు శిష్య!

కుబ్జ—ఎటులనో బొట్టబోసికొనుచున్న నన్నీ యంధకారమహాసముద్రమున నేల దింపఁ జూచెదవు? క్షమింపుము. నేఁ బోయివచ్చెద.

(కుబ్జుఁడు నిష్క్రమించును)

కపట—ఈ కుబ్జుఁడు శుద్ధ మూర్ఖుడు. సృష్టియందలి సౌందర్యమును వీఁ డేమి గనఁగలడు? ఆహా! ఆ తామరకమల మెట్లు తనస్థానమునుండి వెలుపలకెంత ముద్దుగ దొంగి తొంగి చూచుచున్నయది!

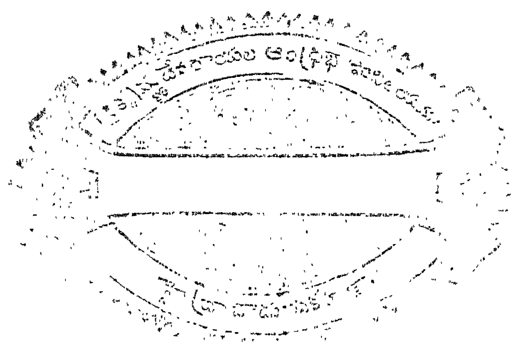
సీ॥ శ్రీరామచంద్రుండు జిన్నికుమారులఁ
గన్నంతఁ గాంచిన ఘనత ముద్దు
హనుమంతుఁ డుదయార్కుఁ గని ఫలభ్రాంతిచే
భక్షించు నాసతోఁ బడయు ముద్దు
మన్నేల దినెదన్న మరి నోరు దెరుమన్న
బ్రహ్మాండమును గన్న భ్రాంతి ముద్దు

పరమాత్ము నెద నిల్పి ♦ పరవశత్వము జెంద
రాధిక గనిన వ♦రాల ముద్దు

గీ॥ యిట్టిముద్దులు యెన్నియో ♦ యిలను వెలయు
పంకజమ! నీవు నీమిత్రుఁ ♦ బడయు ముద్దు
నీదు వారిని దొలఁగుచు ♦ నేర్పు మెరయు
వెలువరింపంగ వింతయో ♦ నలువసృష్టి!

(యవనిక జారును)

తృతీయాంకము

ప్రథమ రంగము.

[అహంభావరావు చాపపైఁ బరుండును; కపట మహాశయుఁడు, దైవికరావు, మునిముచ్చులరాయఁడు; కరటక దమనకులం బెందలగు వారలు చుట్టు నంటి యుందురు.]

అహం—అబ్బా! ఈ మరణవేదన నెట్లు భరింపనగును! ఒడలంతకు నగ్గి యంటించినను యింత బాధ యుండనేరదు.

కపట—మిత్రమా! కొంచె మోపికను వహించి యీ కాగిదముపై సంతకమును జేయుదువా?

అహం—ఇదేమి? మరణశాసనమా! భగవచ్ఛాసనములఁ దిరస్కరించిన మనల కొక మరణశాసనమా! అయిన నద్దాని నిటుఁ దెమ్ము సంతకము జేసెదను. (సంతకము చేసి కాగిదమును మరలనిచ్చును.)

కపట—విశేషముగ మాటాడకుము. విశ్రాంతి మిగుల యవసరము.

అహం—మరణానంతరమున విశ్రాంతియే గదా!

కపట—మరణమును గూర్చి తలంచి భయ మందకుము.

అహం—మరణమన నాకెంతమాత్రమును భయము లేదు. వెఱ్ఱివాడా! నే నింకను జీవింతు ననెడి యాస నీకుఁగలదా? మరణాసన్న సమయమున మన మిదివర కొనర్చియున్న పాపములగూర్చి పశ్చాత్తాపమునందినను గొంత మరణబాధ తగ్గునేమో! కృష్ణభగవాన్! శ్రీకృష్ణ కర్ణామృతమును బఠించునెడ నందలి పరమాత్మ జీవాత్మ సంబంధ తత్వనిర్ణయమును దెలియఁజాలక నేనే శ్రీకృష్ణు ననుకొనుచు లీలాలోలుడనై జరించినందులకు నన్ను

క్షమింతువుగాక! ధనాశచే బంధుమిత్రులనేగాక దేశమును సహితము మోసగించి నే నొనర్చియున్న పాపము శమించుఁగాక. ఆహా! శ్రీకృష్ణుఁ దలచినంతమాత్రమున నాబాధ తగ్గిన ట్లున్నది. బాధ తగ్గుటయే కాదు. నా కొక విధమగు దివ్య దృష్టియుఁ బ్రసన్నమగు చున్నది. స్వరాజ్య సంఘ సభ్యులారా! మీకందరకును గష్టకాలము రాఁబోవుచున్నది. నా మరణానంతరము మీరందరును గయ్యాము లాడుదురు.

ఓరీ మునిమాంత్రిచ్చులరాయా! నీకై నేనును గొంతపాప మును గట్టుకొని యుంటిని గదా! ఓరా! ధనమే ప్రధానమనె దవా? పుణ్యపాపములు లేవనుకొనుచుంటివా? దేవుని యెదుట నంతయు నిజముజెప్పెదనని ప్రమాణ మొనర్చి యనృతములు పలుకవచ్చుననియా నీ సందేశము! శహబాష్! మునిమాంత్రి చ్చునామమునకు దగినట్లు బలికితివి ఆహా! ఏమిచిత్రము! మీకందర కొకేసారిగ వినాశకాల మాసన్నమైనదా? లేనిచో నట్లు కుటుంబమంతయు నొకేతరిఁ గట్టఁగట్టుకొని యసత్య ప్రమాణములను జేయుదురా? పాపభీతి యొక్కింతయైనను లేదా? పాపానలమున శలభములవలె మ్రగ్గుదురు గాక! ఈ మునిమాంత్రిచ్చు సత్యదూరుఁడై యుండియు స్వరాజ్యమే యీతని యాశయమని చాటించుచున్నాఁడు. ఓరీ! "సత్యం వద ధర్మంచర" యను నుపనిషద్వాక్యముల నలంకారమున కా నీ గృహాంగణమునఁ దాళఫలములఁబోలు యక్షరములఁ జిత్రింపించి యుంటివి!

క్లిరయొపాట్రాదేవీ! నీ మందిరమున జరిగి యున్నట్టియు జరుగనున్నట్టియు మహాపాతకము లన్నియు నాకన్నులకుఁ గట్టినట్లున్నవి. ఇంకను యెంతకాల మీ మహా నాటకమును బ్రదర్శింప నున్నావు! ఓరీ వెట్టివెంకటాయా! నీ సంసార మును నీవు జక్కఁబెట్టుకొనఁ జాలక యూరివా రందరిపై

నలిగెదవేల ? ఆ క్లిరియోపాట్రాదేవియొక్క పాదరక్షల నీశిరముపై నిడుకొని యూరేగుచుఁ దిరుపతియాత్రను చేసికొని వచ్చినచో నీవు గొంతవరకు దోషవిముక్తుఁడవు కాఁగలవు. కపటమహాశయా! అరెరె! నీవెట్టి ఘోరమిత్రద్రోహ మొనరించుచుంటివి! కామినీ కాంచనప్రియత మూలమున గదా యిట్టి దుష్కర్మములకు దోసి లొగ్గుచుంటివి. యుగంధర రాయా! పాపీ! నీవు చేయుచున్న మహా పాపకార్యములను నీకు నేను పుత్రుఁడనై యున్నను సహింపజాలనుసుమీ! నేను జేసియున్న దుష్కర్మల కన్నిటికిని నా హృత్పూర్వకమగు పశ్చాత్తాపము నందుచుంటిని కాని యీ మరణాసన్న సమయమున నిఁక నేమియుఁ జేయఁజాలకున్నాను. శ్రీ కృష్ణ భగవాన్! ఆ యా పాపరంగములకును నా యంతరాత్మ దృష్టికిని మధ్యగ నొక తెరను వైచెదవు గాక? అదేమి! వేణు గానము వినవచ్చుచున్నది. కృష్ణా! నన్ను స్వయముగ గొంపోవ నీవే వచ్చుచుంటివా? సిద్ధముగనే యుంటిని. కృష్ణా! కృష్ణా! రక్షిమ్ము. నా యాత్మ నీలో లీనమగునా? లేక కర్మానుభవము కొఱకు కింకను జన్మ లుండియున్నవా? (అంతట ప్రాణమును విడచును)

మునిముచ్చు—నారాయణ నారాయణ!

కపట—ఈ పురుషుని జీవితమున కంత్యాధ్యాయము ముగిసినది.

కరటక—శ్రీ రామ రామ!

(యవనిక జారును)

తృతీయాంకము: తృతీయరంగము.

[రంగము: గృహము. ప్రవేశము: యథార్థశాస్త్రి, ప్రకాశరావు]

యథార్థ—మహాశయా! మనపట్టణములోనిదే కాదు- మన దేశము లోని - ఆర్థికమహాసముద్రమంతా యొక్కసారిగ నే అల్లకల్లో

లమై పోయినది! కపటదేశభక్త వాతావరణస్థితి మిగుల తీవ్రతను వహించియున్నది. ఈ సందర్భములో మన కపటమహాశయుడు జుట్టుకూ జుట్టుకూ ముడిపెట్టి ఒక్కలాటున యిరువది వేలు లాగినాడట, నిజమేనా?

ప్రకాశ——ఏమి చెప్పమన్నారు! చెప్పకుంటే మనకే సిగ్గు. రామారావూ ప్రసాదరావూ చట్టనిర్మాణసభ యెన్నికలకు నిల్చినారు. రామారావు గెల్చినాడు. ప్రసాదరావు ఓడిపోయినాడు. అంతట, రామారావు తాలూకు మనుష్యులు, బ్యాండు, భేరీ, బాకా, సన్నాయి, రండోలు, తప్పెట, ఖాళీ సీనారేకు డబ్బా యిత్యాది ప్రళయ కోలాహల ఝాంకారములతో, జనముల గుండెలదరిపోవునట్లు ధ్వనిచేయుచు యేబది గ్యాసులైట్ల దేదీప్యమానమగు కాంతిసహాయమున నూరేగుచు, ప్రసాదరావు యింటిముందర నిలచి "శ్రీయుతులగు రామారావు పంతులుగారికీ జే" అని యుమ్మారు దిక్కులు పిక్కటిల్లు నట్లు గర్జించినారట. ఎన్నికలోని అపజయమున కదివరకే చిన్నతనమును బొందియున్న మహానీయునకీ గోల యంతయు గోరుచుట్టుపైన రోకంటిపోటువలె నసాళమున కంటెను. ఇదే సమయమునుచూచుకొని మనకపటయ్య ప్రసాదరావు యొద్దకువెళ్లి బాగా సాంబ్రాణీ పొగవేసినాడు. రామారావుయొక్క యెన్నిక అంతా అక్రమమన్నాడు; చెల్లదగినది కాదన్నాడు. సాక్ష్యము అంతా గాలిస్తానన్నాడు. ప్రజాభిప్రాయమంతా ప్రచారమువల్లనూ వార్తాపత్రికా ప్రకటనల వల్లనూ త్రిప్పుతా నన్నాడు. ఇరువదివేలు తనచేతిలో బెట్టి జమాఖర్చు చెప్పమని అడుగకుండాయుంటే యీ యెన్నికను తిరుగదోడుటకు కావలసిన వ్యవహార గ్రంథమంతా నడపుతా నన్నాడు. పైసా చేతినిండా పెట్టుకుంటే లాయర్లకేం తక్కువ! పత్రికాప్రచారమునకేంతక్కువ! జనము రైళ్ళపైన, మోటారు బస్సులపైన, జట్కాబళ్ళపైన, సైకిళ్ళపైన ఊపిరి తిరుగకుండా పరుగులెత్తారు. అఫిడవిట్లు దాఖలు చేశా

రు. సాక్షులను విచారించారు; అడ్డు సవాళ్ళు వేశారు. అడ్డు సవాళ్ళను ఖండిస్తూ సాక్షులను మరల ప్రశ్నించారు; బడా బడా వకీళ్ళంతా వచ్చి యిరుపక్కలా వాదించారు. వ్యవహారం అంతా ప్రాణాలు విసికేటంతవరకూ నడచిందీ నడచిందీ- చిట్టచివరకు తుస్సుమన్నది. అందరూ తెల్లపోయినారు. మన కపటమహాశయుడు లోలోపల గొల్లుమన్నాడు. ఆతని బృందమంతా దైవఘటనకు మనమేం చేస్తామన్నారు. ఇరువైపులా సంచులు వదలినవి. ఎట్లుగా హరించినవో ఆ పరమేశ్వరునికే యెఱుక!

యధార్థ—మన ప్లీడరు పరమార్థమూర్తి కూడా మనవానిచే టోపీపడ్డాడట నిజమేనా?

ప్రకాశ—లుబ్ధేశ్వరరావు యొక్క యిన్సాల్వెన్సీలో మనవాడు లోపాయికారీ భాగస్థుడుగా జేరి-పరమార్థమూర్తి, అమృతం పంతులు, దిగంబరరావు యిత్యాది మిత్రులచేత నాతని కప్పులిప్పించి వారలందరను గోతిలో దింపినాడు. దిగంబరరావును నిజముగా దిగంబరరావుగనే చేసెను. దైవికరావును కూడా యీ గోతిలో నూకమన్నాడు. ఇదే విధముగా మన కపటమహాశయుని యొక్క ప్రభావమువలన చాలమంది యిక్కట్టుల నందియున్నారు. ఇందిరమ్మకు వెయ్యిరూపాయల నప్పిచ్చి అప్పును పెంచి ఆమెను నానా చిక్కులుపెట్టి యెనిమిది వేలు ఖరీదుచేసే కొంపను హామాంతముగా మ్రింగివేశాడు. ఇంకొక వ్యవహారములో లోపాయకారీ అయి మామకూ అల్లునికీ పోరాటముపెట్టి అల్లునిఖర్చుపైన తాను మేడను కట్టించుకున్నాడు. ఒక స్నేహితుని ధన మాతనియొద్ద నిలువ యుండగా తనయిచ్చవచ్చిన ట్లామొత్తమునకు లెక్కచెప్పి చివరకాతనికి పదిరూపాయల జరిమానాను కూడా విధించి నాడట. వాని యాట లీ విధముగా సాగుచున్నవి. లా వ్యవహార మేమైనా యుంటే మన క్రాక్ (Crack) ఆతనికి సలహా నిచ్చుచుండును.

తృతీయాంకము — చతుర్థరంగము.

(రంగము:—గృహము; ప్రవేశము : కపట మహాశయుఁడు; కుబ్జ రాజకీయవేత్త)

కపట—

ఉ॥ ఎట్టెటూ స్నేహసాగరము • సీదియుఁ బత్రిక చర్చ లార్చియున్
గట్టిడి కృష్ణసర్పమును • గాసిలఁజేసిఁ మఱొండు ద్రోలియున్
గట్ట! యొకింత శాంతముగఁ • గాలము ద్రోసెడి మాకు ని
ప్పట్టునఁ బిడ్గుమైఁ బడిన • బాటున గౌరవహాని గల్గెగా.

కుబ్జ—మహానుభావా? ఏల యట్లనెదవు? నీ ప్రియశిష్యుండ నగు నే నుండ నీకేమి కొరత?

కపట—నీవు చూడలేదా నేటి మధ్యాహ్న మా దేశీయమహాసభా రంగమున జరిగిన గంద్రగోళము! ఆ వైష్ణవబ్రాహ్మణుఁ డొకపత్రిక నొకగ్రంధమును జదువుచు మఱియొక పత్రిక నన్ను జూచుచు నొకేవిధముగ వెకవెకలు సాగించెను. ఆ తోక తలగుడ్డవాఁడు బుర్ర నూపుచుండెను. ఆ దృశ్యము నా హృదయమున్న కెరత కంటకముగ నుండెను! నే నాగ్రహమును బట్ట జాలక యప్పుడే కొంచెము వెలువడితిని. నామిత్రుఁడే నాయెడ నిర్దయుఁడై నాయొక్క గుట్టునంతను బయలు వెట్టెను.

కుబ్జ—ఎల్లకాలమును మనయాటలే సాగివచ్చునా?

గీ॥ బుద్ధిబల ముండియునుగూడ • బుద్ధిహీను
లగుచు నుందురు గొంద రీ•యవనియందు
నీవె తార్కాణమా దిందు • నిక్కముగను;
తరుణ ముదయించినంతనే • దారుమారు
సల్పుదురు కొంద రుర్విసి • సాధుమతులు;
యిందులకు నీదు నెయ్యమే • యింపు సాక్షి.

గురూజీ! నీకును నీపూర్వస్నేహితునకును సంధియగుమార్గము లేదా?

కపట—లేదు. నే నందుల కిపుడు బ్రయత్నించుట పౌరుషహీనము.
కుబ్జ—ఇఁక నేఁ బోయి వచ్చెదను.

(యవనిక జారును)

(నేపథ్యమున)

సీ॥ ఆకాశరామన్న • లేఖలన్ వ్రాయింప
నించుక జంకని • తుచ్ఛుఁ డతఁడు
ధన మొదవును యన్న • దగ మాన యభిమాన
ముల్లాడ నెఱుఁగని • మొరటు యతఁడు
సోదర భావంబె • సులభమౌ స్వారాజ్య
సోపాన మనెడి వా•క్కూరుఁ డతఁడు
దేశాభిమాన యా•దేశముల్ వాగొరున
నాటు)చ్చి (మోగెడు • వక్త యతఁడు
గీ॥ పౌరుషంబుల నీ రీతిఁ • బలుకుచుండి
యెట్టులైనను బ్రతివాని • నేమరింప
యత్నమును సేయుచుండెడి • యతఁడె కపట
దేశభక్తుండు యంచును • దెలియుఁ డయ్య!

గీ॥ భరతవర్షంబు మజ్జన్మ•ఫలము యనుచు
బహుదభంగుల గానంబు • బఱపుచుండి
జన్మజన్మకు మరపురాఁ • జనని ఘోర
ద్రోహములఁ జేయుఁ బాపియు • దుష్టుఁ డీఁడె.

గీ॥ దేశమంతట సహకార • దీక్షబూన
వ్యాసములఁ జాల సొగసుగా • వ్రాయు వాఁడు
యిచ్చిపుచ్చుకో ల్గడు హెచ్చ•రించు వాఁడు
పుచ్చుకొనుటందుఁ గనుచు సం•పూర్ణ ప్రజ్ఞ
యిచ్చుటకు మాత్ర మొప్పడు • యెపుడు వీఁడు.

కపట—అబ్బబ్బా! ఈ ప్రపంచ మంతయు ఫిరంగిగుండ్లతోఁ చేయఁబడిన ట్లున్నదిగదా! (యవనిక జారును)

తృతీయాంకము : పంచమ రంగము.

[ప్రవేశము : కరటకశాస్త్రి, కుబ్జ రాజకీయవేత్త.]

కుబ్జ—ఏమి ! గురువుగారగు కరటకమహాశయుఁడు విచారసాగరమున మునిఁగి యుండెనా! కారణ మేమై యుండును?

చం॥ తనధన మేమిదైన వెలఁదల్పఁగఁ బోయెనొ వడ్డికిచ్చినన్

కరట—అట్టి దెన్నఁడుఁను బోవఁగనేరదు.

కుబ్జ—ఘనుడగు స్నేహితుండు వగఁగల్గఁగఁ బల్కెనో తీవ్రవాక్యముల్

కరట—అట్లును జరిగియుండ లేదు.

కుబ్జ—వినిసితవార్తపత్రికలు వీచెనొ వ్రాతల నాత్మ నొచ్చఁగన్

కరట—వార్తాపత్రికలు వాతావరణముం బోలి గొట్టుకొని పోవుచుండును. అట్టి వ్రాతల సరకుసేయఁ బనియే లేదు. రామాయణమువంటి గ్రంథము వ్రాసిననే కలకాలము చెప్పుకొనుచుందురు.

కుబ్జ—మనమున నేమి దోచ దికమాయ యదెద్దియొ మర్మ మేమిటో.

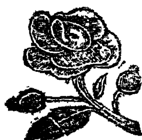
కరటక—సిన్నటిదినమున దేశీయమహాసభాసందర్భమున నొకయద్భుత దృశ్యము ప్రసన్నంబయ్యె. అదియే గురువుగారికి హృద్భేదన మొనర్చెను. అ దెట్టి దనిన:—

సీ॥ ఏదిక్కుఁజూచిన నాదిక్కుఁ గననగుఁ
బ్రిల్లంపు భక్తుని బ్రికటనము లె
యేశబ్దములు విన్న నాశబ్దములయందు
విననగు నాతని వింతకథ లె
యేమాటలాడిన నామాట లన్మధ్యఁ
జెలరేగు నాతని జేటుక్రియ లె
యేభావములఁ గన్న నా భావములఁ గూడి
చలియించు నా దుష్టు చరితములు యె

గీ॥ మహమదాలియు దాసుయు ♦ మఱియు మోతి
శ్రీనివాసుండు యూ దేవి ♦ శ్రీ సరోజిని
వేంకటప్పయ యిత్యాది ♦ విబుధవరులు
కనుల గిరుగ్రిన దిగ్రిప్పిరి ♦ కపటు వైపు.

కుబ్జ—గురూత్తమా! కపటమహాశయా! ఈప్రపంచమున నీ వెవ్వని గౌరవించితివి! చివరకు నీగతియు నిట్లు కావలసి యుండెనా! కర్మఫలము ననుభవింపుము.

(యవనిక జారును)

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమ రంగము.

(ప్రవేశము—యథార్థశాస్త్రి, రామదాసు)

రామ—ఏమండీ శాస్త్రిగారూ! మహాత్ముని దర్శించుటకుగాను జను లెల్లరు నొక యాత్రాస్థానమునకుఁ బోయినట్లు బోవుచున్నారు. చూడుడు!

యథార్థ—ప్రజాశక్తియన నిట్టిదే! ఇప్పుడీ జనము నెవఁడాపఁగలఁడు! వీరలయొక్క ఆవేశమెట్లున్నది! ఇట్టిసమయమునఁ బ్రభుత్వమువారు శాంతమును గనఁబరచుటయే ప్రభుత్వమునకును బ్రజలకును క్షేమకరముగదా! మనమును మంచి హుషారుమీద నుండవలయును. శీఘ్రముగఁ బోవుదము రమ్ము.

రామదాసు— (పాట-చక్రవాక రాగము - ఆదితాళము)

(పల్లవి) రండు పోదాము రండు - అల గాంధీమహాత్ముని - గాంచంగ వేగమె ॥రండు॥

1. రాటము ద్రిప్పుచు - రఘురాము దలచుచు - భారతమాతకు- భారవిముక్తికై - సారవిహీన - సం-సారము బాసిన - శూరు గన - వేగమె ॥రండు॥

2. జగతిని జనమెల్ల - హాహా యనంగ - స-హాయ నిరాకరణ - మంత్రంబు బఠియించు - మహనీయు జూడంగ ॥రండు॥

3. కారాగార మున - వెలువక నెవ్వడు - జేరనో యానిర్వి - చారుని దర్శింప ॥రండు॥

4. తప్పెవడుచేసిన - తన తప్పు-గా నెంచి తప్పక శుష్కోపవాసముల్ జేసెడి - వరభరత - పుత్రునికి - వందన మొసగంగ ॥రండు॥

5. ధర్మములకు నెల్ల - సద్ధర్మమగునట్టి-యహింస ధర్మము - నెఱపెడి దొరగాంచ ॥రండు॥

శహబాష్ ! ఏమిజనము ! ఏమి గుంపులు !

యథార్థ—గాంధిమహాత్ముండీ పట్నమునకు నిన్నటిరాత్రి వచ్చియున్నాడు. ఇప్పుడే గొప్పసభ జరుగనైయున్నది. చూచితివా ! దేశభక్తు లెల్లరు నెట్లు పనిచేయుచున్నారో ! తమతమ పైయుత్తరీయంబులం బట్టుచుం గానుకల నెట్లు గైకొనుచుండిరో చూచితివా ? కొందరు రూపాయలు మరికొందరు నవరములు మొదలగు నాణెముల నేగాక, దమతమ యుంగరములను, జేబు గడియారములను, మణికట్టు గడియారములను, ఛత్రములను, కొందరు స్త్రీలు తమనగలను నెట్లు దేశవినియోగమునకై యిచ్చుచుంటిరో కంటివా ?

రామ—ఇట్లియ్యబడు ధన కనకవస్తు వాహనములన్నియు నిజముగ దేశహితార్థమే వినియోగ మగునా ?

యథార్థ—మనము చెప్పఁజాలము. కొందరు తప్పరు లుండకపోరు. ఈ దేశభక్తులలోఁ గొందరు ధనాశచేఁ బనిచేయువార లుండియున్నారు. వారు పొట్టపోసికొనిన బిప్పట గదా యేపనినైనను జేయనగును !

రామ—దేశభక్తాగ్రేసరుల నందరను జూడవలయునని నేను మిగుల గుతూహల పడుచున్నాను. దయచేసి వార లందర నాకుఁ జూపుదురా ?

యథార్థ—ఆహా! మనసు వచ్చిన పనియే యదిగదా! అటులనే జూపెదను. అల్లదుగో! ఆ యుపన్యాస వేదికపై సింహాసనము నధిష్ఠించిన మహాపురుషుఁడే గాంధీమహాత్ముఁడు. ఆతని కుడి ప్రక్కను గూర్చున్నవాఁడు నెహ్రూ పండితుఁడు. ఎడమ ప్రక్కను చిత్తరంజనుఁడును లజపతిరాయియును ఆసీనులై యున్నారు. బెబ్బులులవలె నున్న యాయిరువురు మహమ్మదీయులును షౌకతాలీ మహమ్మదాలీలు. వారలకు ముందుగ నాసీనులై మఱికొందరు దేశభక్తు లుండియున్నారు.

రామ—మహాత్మునికి వెనుకప్రక్క నొక చిన్నగుంపు చేరియున్నదే! వార లందరెవరు?

యథార్థ—ఆ చిన్నిగుంపునకు మధ్యగ నిలువబడిన యాతనే కపట మహాశయుఁడు. ఆతని కుడిప్రక్క నేలనో నేఁడు ముఖము వెలవెల బోవుచుండి పంజాబీవలె దుస్తులను ధరించిన యాతఁడే యాతని రాజకీయ మిత్రుఁడు. రణరంగంబున ధుర్యోధనునికిఁ గర్ణు డెట్టివాఁడో రాజకీయ రంగమునఁ గపటమహాశయునికా స్నేహితుఁ డట్టివాఁడు. ఆతని కెడమ ప్రక్కనున్న వ్యక్తిని జూడుము. ఆతడు సర్వమును ద్యజించిన సన్యాసివలె నెట్లుండెనో! ఆతని యాంతరంగిక జీవితము కడుంగడు శోచనీయము. ధనమును బ్రోవుజేయవలెనన్న యిట్టి బూటకపు వేషము లావశ్యకములు. వీరు మువ్వురీ కపటదేశభక్తనాటకమున బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లనందగు.

రామ—దేశమునంతను పన్నులియ్యవద్దని బోధించి తనభూములకు మాత్రము తమ్ముని చేతనో పినతండ్రి చేతనో పన్నులను జమకట్టించి నట్టి ప్రముఖు డెవఁడు?

యథార్థ—అల్లదుగో! ఆ జనమధ్యమున నేమియుఁ దోచనివానివలె ముందు వెనుకలకుఁ బరువులెత్తుచున్న యాతఁడే ఆ మహనీయుడు. అట్టి భూములను దరుపాతనైనను యాతఁడు తిలకుస్వరాజ్యనిధిక్రింద నిచ్చియుండెనా? మఱియే! ఆత నంతటి

పిచ్చివాఁడా! ఎందుల కిచ్చును! ఇట్టివార లందరును మహా దేశభక్తులే!

రాము—ఏదియో వీరితో ప్రసంగించ వలయునని ముందులకు ద్రోసికొని వచ్చుచున్న యా బట్టతలాతఁ డెవఁడు?

యథార్థ—ఆతఁడే మునిప్రముఖ్యుల రాయఁడు. ఈతను మాట్లాడు నదంతయు వేదాంతమే. "స్వ" అనువరకు యాతని వేదాంత మంతయుఁ బటాపంచలగును. ఈతనికిఁ గుటుంబముయొక్క అప్పుతో సంబంధము లేదట. ఆ స్థినే కడుపుబ్బువరకును లొట్టలు వేయుచు మెక్కుచుండును. ఇప్పటికిని యాతనికి సత్యమన్న వెగటుగాఁ దోచును. ఇట్టివారలే మనకు మహానాయకులు, జాతీయవాదులు, ధర్మసంస్థాపకులు, దేశసంరక్షకులు, స్వరాజ్య రథచోదకులు!

రాము—వారి సమీపమున నె తమ పైరుమాళ్ళను విప్పి పట్టుకొని కానుకలను గైకొనవలయునని తొందరపడుచుండెడి యా యిరువురు మహాపురుషు లెవ్వరు?

యథార్థ—వారలే కరటకదమనకులు. వీరిరువురును గపటమహాశయునియొద్ద భట్టుగీతములను జదువుచుందురు. వీరల నామములు లోకప్రసిద్ధములే. వారల ప్రక్కనే వీరయోధునివలె దంభ సంస్కారరా వుండి యున్నాఁడు. చూడుము. ఈతను నాన్ కోఆపరేషన్‌ను ప్రోత్సాహము చేయుచుండును. జనులను మరల కోర్టులలో వ్యాజ్యముల లోనికి దింపుచుండును. ఒక పక్షమున నే బంధువునో ప్లీడరుగ నేర్పాటు చేయును.

రాము—దేశమందు స్వార్థత్యాగ మెట్లున్నది?

యథార్థ—అదియే కానరాకున్నది. ఒక దేశభక్తుఁడు తన యావదాస్తిని భార్యపేరట దఖలు పత్రమును వ్రాసియున్నాఁడు. స్వార్థమే విశేషముగ గానబడుచున్నది. నిజమైన స్వార్థత్యా

గులు కోటి కొక్కరైనను మందునకు సహితము గానరాకున్నారు. వందలు వేలే గాక లక్షలు గూడ మిగుల నేర్చిన వారున్నారు.

రామ—వీరందరను వెనువెంట నంటి యా మూల గూర్చునియున్న యా వృద్ధుడగు పొట్టి బాపనయ్య యెవడు?

యథార్థ—ఆతని సర్వసామాన్యుని గాఁ దలఁప రాదు. నవీనయుగంధరుఁ డన నాతనియేఁ జెప్పవచ్చును. ఈతనికి గానమన్నఁ దల నొప్పి. అట్టివానిగూర్చి యా షేక్స్పియరు మహాకవి యెంత చక్కఁగ వర్ణించెను!

గీ॥ ఎవఁడు గానశూన్యతను దా♦నెవను గనునో
యెవఁడు మధురస్వనశ్రుతి ♦ నవనిఁ గనఁడో
వాఁడె దగు దేశద్రోహంపు ♦ వర్తనములకుఁ
గపటయుక్తులకును గొల్ల♦గాంచుటలకు.

అసత్యప్రమాణముల కీతను పుట్టినిల్లు ఈతను జాలకాలమునుండి స్వర్గమునకు సువర్ణసోపానముల నిర్మింప వలయునని అంచనాను దయారు చేయుచున్నాడు. ఈ ముదుసలికి సన్మార్గ వృత్తిని బోధించుటకీ భువి నొక్కరైనను గానరాకున్నారు. వీరందరతో మనకేల? మహాత్ముని యుపన్యాసము ప్రారంభము కాబోవుచున్నది. అటు ప్రక్కకుఁ బోవుదము రమ్ము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము - ద్వితీయ రంగము.

[రంగము : గృహము; ప్రవేశము - కపట మహాశయుఁడు, కరటక శాస్త్రి]

కరట—మిత్రమా? నీ వట్లు సమర్థించుకొనుటకును నీ మనస్సాక్షి నవ్విధముగ సంతుష్టిపరచుకొనుటకును యెంత మాత్రమును మార్గము కానరాదు సుమీ!

కపట—ఈ ప్రపంచమున మనుజునియొక్క నడతయందలి లోపా లోపములఁ బ్రతిఫలింపజేయుట కా మిత్రునివంటి దర్పణ మింకొకటి కానరాదు గదా !

కరట—నిజము బల్కితివి. మిత్రమా ! నీ వా వాఁడు నా మూలమున నా దురదృష్టుని యెడ జరిగించిన వాగ్దత్తముల నొక్కటైనను దక్కించుకొనలేక పోతివిగదా!

కపట—ఆతను నీతో నేమనెను?

కరట—ఏమనును! మనముచేసిన దుష్కృతముల నన్నిటిని సింహ రోదనము జేసెను. "నే నేమియు నెఱుఁగను. అంతదుర్మార్గమును నీవే యొనర్చియుంటి" వని నేను వాకృచ్చి నాకంట నుష్ణ జలముల వాల్చితిని. ఇప్పుడు నీవును నేనును భారతవర్షమునఁ దలయెత్తి నడచుట కాస్పదము లేకున్నది. నీవు మొండి బండ వాఁడవు గనుక వించుకయు సిగ్గును వహింపక యింకను దల యెత్తుకొని తిరుగుచున్నావు.

కపట—ఆ దురదృష్టుఁడు మఱొకసారి నన్ను దీనవాక్యముల నడిగిన చో నన్ని వాగ్దత్తములను విధికృతముగఁ జెల్లించి యుందును గదా!

కరట—నీవొనర్పవలసిన విధికృతముల కాతని దీనవాక్యము లేలఁ గావలయును? నీవెంతటి మూఢుఁడవు ! ఎంతటి మూర్ఖుఁడవు! నీ మూఢత్వమునకుఁ దోడగు నీమూర్ఖత్వమే నిన్న పకీర్తిపాలు జేసినది. ఆతఁడు నీ పాదాక్రాంతుఁ డగునని తలంచితివా?

గీ॥ ధీరు లే నాఁడు నాజి వెన్నీయ రిలను
కొండలంతటి కష్టము ♦ లుండఁబోవు;
ఎండమావుల వలె నవి ♦ యెగిరిపోవు
గాని వారికి సేయవు ♦ హాని నెప్పుడు.

తుద కాతఁడు నాచే నీకీ క్రింది సందేశము నంపియున్నాఁడు.

సీ॥ ద్రోహచింతన జేసి ♦ తోటివారల ధన
మపహరించుట దగ♦దంచు ననుము
విత్తంబుఁ జూచుకు ♦ విఱ్ఱవీగుచు నేరి
దుర్భాష లాడుట ♦ దుష్ట తనము
కండకావరమునఁ ♦ గన్నులు గన కేరిఁ
గొట్టఁబో జన దంచు ♦ గుర్తిచ్చి యనుము
సోదర బృందంబు ♦ వేధ సేయుట లెల్ల
దవ కోగు యే యంచు ♦ గనుము యనుము
గీ॥ కపటభక్తుని రాజ్యంబు ♦ గల్ల యనుము
చేటు యే గల్గు నైతాను ♦ చెలిమి ననుము
దేవు యెడ భయభక్తులఁ ♦ దెలియు మనుము
ధర్మ మిఁక దప్ప శిక్షయుఁ ♦ దప్ప దనుము.

మఱియు —

గీ॥ ఏది యెటులున్న నపరిగా♦నేదొ నెపము
బెట్టి యాతని బల్డిట్టి ♦ కొట్టబోయి
ద్రోహకునుసు బూని తనె నీవు ♦ దొంగవలెను
కారుకూతల కేఁక 'కఫ♦డ్దారు' యనియె;
శరణు వేడమిఁ దప్పదు ♦ శాస్తి యనియె.

(నేపథ్యమున)

సీ॥ కపటంపు లేఖలఁ ♦ గల్పించియును మఱిఁ
జిక్కకుండెడి మహా ♦ టక్కులాఁడు
పాంచాల ఘోర ము♦ల్బల్బక్కగను బల్కి
పొగడత లందెడి ♦ బుద్ధిశాలి
బాసిసీలఁగ నెల్ల ♦ పౌరుల నెంచుచు
రారాజువలెఁ గుల్కు ♦ రమ్యమూర్తి
సుందర మ్మగు మహా♦సౌధ దుస్సంగ్రహ
సిద్ధికైఁ దలకిందు ♦ సెందువాఁడు

గీ॥ సత్యమన్నను బడని యా॥సత్యపురుషుఁ
డెట్టి సర్వోద్యమమును జే॥పట్టినాఁడొ
మున్ముఁ దెల్పుఁడు యావెన్క ॥ వాని మోముఁ
జూడ మనసగు శుభమె యు॥శుభమె కాని.

కపట—ఈ యెత్తిపొడుపుమాటల నెల్లు సహింపగలను! కాలము దప్పి వచ్చినపు డేమి సేయగలము!

(యవనిక జారును)

చతుర్థాంకము - తృతీయ రంగము.

[ప్రవేశము: సుబ్బిరెడ్డి, నరసారెడ్డి]

సుబ్బి—ఈమద్దె సొరాజ్యపోళ్ళందరూ మావూరొచ్చారురా బాబూ! ఏంచెప్పను ఆళ్ళ హడావుళ్ళు! మోటారుబండిమీద పడి - ఒకరు కారు - యిద్దరు కారు - అరుగు రొచ్చారు - జండాలు కూడా పట్టుకొచ్చారు. మా రెమ్మ గుడిదగ్గిర మర్రిచెట్టుకింద మకాం మేశారు. అందులో వకడు మెడమీద కర్రేసుకొని యేమిటో శాడురా బాబూ! మెడకు కొంకెకర్రా కళ్ళకు బంగారపుజోడూ - వంటికి ఖద్దరుచొక్కాయీ - కాళ్ళకు ఆకుచెప్పులూ ఆడూ - బలే హూషోగా వుపన్యాసం చెప్పాడు. ఆడికప్పుడు జెయిలులోకి లాక్కుపోతే సిద్ధంగావున్నట్లు మాటాడాడు. ఆచుట్టుపట్ల ఆరుమైళ్ళ దూరంలో యెక్కడా యెర్రితలగుడ్డాయన లేడులే. ఇంకోడు - ఆడికి చొక్కా లేదు సరే గందా - వంటిమీద గుడ్డకూడా సరిగా సూచుకోకుండా యేమెగిరిపడ్డాడురా బాబూ! మండు యేసంగిలో మంచినీళ్లు తాగినట్లుగా మాటాడాడు. ఆడి పేరేంటో తెలదుగాని సింవంలాగ అరచాడురా బాబూ! మా బుల్లి యెంకటసుబ్బయ్యగారి రామయ్య వుండాడే ఆడు బూమిమీద నిలలేకపోయాడు. ఆళ్ళతో కూడా యీడూ ఎగిరిపడ్డాడు. ఈళ్ళందరూ సొరాజ్యం

మూటకట్టు కొచ్చారా యేంటి అనిపించింది. రెండురోజులు ముందుగానే ఆళ్ళువస్తామని చెప్పంపారంట. కాఫీలు, ఉపమాలు, పళ్ళూ, ఫలారాలు - యివన్నీ సిద్ధంచేశాడురా మావోడు! ఈసంగతి యెవడికీ తెలలేదు. ఉపన్యాసాలు అంతా అయిపోయినాక మావోడు కూడా మాటాడాడు. ఇంతసోకుగా మాటాడడం యీ డెక్కడ నేర్చుకుండాడురా! నా కాచ్చరమైంది. అందరికీ వందనా లన్నాడు. అప్పుడు ఒక బక్కాయన లేచి - ఆయన కూడా అదోరకు తెగ్గోసినాడే "ప్రచారం జరపడానికిన్నీ సౌరాజ్యానికిన్నీ మీరందరూ చందాలెయ్యాలి" అన్నాడు. "ఓసోసి! ఈళ్ళయెత్తిదిరా బాబూ"అని నేను కనిపెట్టి మెల్లిమెల్లిగా కర్రా తలగుడ్డా సవిరించుకుంటుంటే మా చుట్టోడుండాడే ఆడొచ్చి కదలనిచ్చాడు కాడు. "కూకో బాబయ్యా"అని కూకుండమెట్టాడు. ఆమట్టున పెద్ద కాగితం తీశారు. ఆవూళ్ళో అంకిరెడ్డి నూటపదార్లు యేశాడనిన్నీ యీవూళ్లో యీరెడ్డి యిన్నూటపదార్లేశాడనిన్నీ తెగరోదన మెట్టారు. కాగితంమీద చందా యేసినంతమాత్రాన బాధించదనిన్నీ పతిపలం లేనిదే ప్రయోజనం లేదనిన్నీ యీమద్దె చెన్నాపట్టం యెలితే బట్టతలపీడ రోకాయన చెప్పాడు. ఆయన అలాంటివి చాలా సేశాడంట. అయితే ఆయనకూడా యీ సౌరాజ్యంలో వుండాడ్లోలేడో నాకు తెలదు. ఈయన అన్నదమ్ములజమీందార్ల మధ్య లడయిపెట్టి నలభయివేలు లాగాడంటబాబూ! ఆయన సేహితులెవరూ యిక్కడ లేరు గందా! తంటామాట. మా యింట్లో యినపపెట్టె తాళంచెవి మాఓడిదగ్గరే వుంటుంది. ఆ మొయిని ఆడు కటికిక్కిన పెట్టెతాళం తీసి కాగితంమీ దేసిన నూటపదారు రూపాయలున్నూ, తెల్లని బిళ్ళకుడుములు లాంటి యెండి రూపాయలు— మట్టుకొచ్చి ఆళ్ళముంగ లెట్టాడు. ఆళ్ళందరూ కలిసి "వందేమాతరం-సుబ్బిరెడ్డికీ జై! మహాత్మా గాంధికి జై!" అని వొక్కపెట్టున గోల మెట్టారు. ఇక యేమనుకుంటే యేముంది? ఆళ్ళచేతులలో చిక్కినడబ్బు ఆళ్ళు మళ్లీ

యిస్తారా— అళ్ళు ఆరుగురూ అచ్చట పాణాలయినా యిడు స్తారుగాని! ఏం పిచ్చిమాట! నాలుగొందలు దాకా కాగితం మీాద యేశారు. తరువాత యేఁపయిందో నాకు తెల్దు. అయితే సొరాజ్యపోళ్ళమోటారు కారు యీాడ యీాయాల యేల మేత్తారట, సూడాం తమాసా, నే వచ్చాడే అనుకున్నాను, యిందతా వుళ్ళొక్కిరా బాబూ—అని. ఒరే! నరసారెడ్డి! ఆ యేలటోడు యీాడే సుమా! అరెరెరె! ఎంత సమత్కారం సేశాడురా అయేల!

(ప్రవేశము:—కపట మహోదయుఁడు)

కపట—ఏమిా! ఇచ్చట యీారోజున కాంగ్రెసు సంఘముయొక్క మోటారుకారును విక్రయింప బోవుచున్నారా? ఈ యేలమును నిచ్చట జరుపుటకు స్థలముయొక్క యజమానుని యుత్తరువును దీసికొని యున్నారా? ఏమి మోటారుకార్లు! ఎచ్చట జూచినను యివియే! కారు పాతదైపోయింది; నలుగుడెక్కువ. వెయ్యి రూపాయలుకూడా వస్తుందో రాదో అని అనుమానము.

నరసారెడ్డి—తామందరు కాంగ్రెసు సంఘముతో సంబంధించినవార లే గదా! మొన్నటివరకును యీా కారుపైన ప్రచారమును సలిపినవారలే గదా! ఇట్టి యోటిపలుకులు పలుకుట మీాకు ధర్మమా?

కపట—అందులో నున్న సరకు అది. నీ వేమి చేస్తావు? నే నేమి చేస్తాను?

నరసా—ఈ కారుయొక్క చరిత్రను వర్ణించెదను - వినుడు.

సీ॥ దేశభక్తులతోడ ♦ దిశలెల్లఁ గుమ్మరి
ధనరాసు లిడిన వా♦హనము యిదియె
ఎండవానలకును ♦ యిసుమంత వెఱువకఁ
బల్లెలఁ బరువిడ్డ ♦ బండి యిదియె
వక్తల స్పేర్వొందు ♦ వాక్సింహముల నంత
రిక్షమున్ గొనినట్టి ♦ పక్షి యిదియె

కపటమ్యు యిత్యాది ♦ కాపురుషుల కెల్ల
నత్యంత ప్రియమగు ♦ నరద మిదియె

గీ॥ కాలగతి బట్టి యిటు దీనిఁ♦గ్రియఁగఁ జూప
వలసివచ్చె సుజనులార! ♦ వంత గనక
వచ్చి దేశాభిమానంబు♦వరలునట్లు
గొనుఁడు మీరలు దీనిని ♦ ఘనతయొప్ప.

కపట—నీ వక్ష్ణనలకు డబ్బు యిచ్చేవాఁ డెవ్వఁడును లేడు.

నరసా—మీ యుపన్యాసములకు డబ్బు యిచ్చియుండ లేదా?

కపట—మాయింట్లో యీనాధ్య కాఫీ బాగా లగాయించినావు లే.
దాని నిషా కాబోలు యిది!

నరసా—కాఫీ నిషా కాదు. నల్లమందు పిచ్చు.

కపట—నేను నల్లమందు వేసుకుంటే నీ సొమ్మేమి పోయిందిరా?
(నరసారెడ్డిని గొట్టబోవును; సుబ్బిరెడ్డి వదలించును.)

నరసా—ఎల్లకాలమును యొకేమోస్తరుగా నుండునా? నీ దాసుఁడ ననుకొంటివా? (తనలో) ఈ మహానీయుఁడు పలికిన పలుకుల పిమ్మట నందరకును ఉత్సాహము తగ్గినట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) కాంగ్రెసువారి పాట వెయ్యిరూపాయలు. (కొంచెమాగి) ఎవరును పలుకుట లేదు. పాట మొత్తమును తగ్గించి చూచెదను. కాంగ్రెసువారి పాట 800 రూపాయలు. ఒకటోసారి - రెండో సారి - పాడండి చూస్తారేమిటి?

(ప్రవేశము : నారాయణమూర్తి)

కపట—ఒరే నారాయణమూర్తి! ఊరుకుంటావేమి? పాడు.

నారా—805 రూపాయలు.

కపట—ఇక తొందర పడబోకు! ఆగు.

నరసా—మూడో సారి. నారాయణమూర్తిగారి పాట 805 రూపాయలు. పైకమును కట్టి కారును తీసికొనిపొండు. హీనము 1,500

రూపాయలైనను వచ్చు ననుకొన్న కారునకు 805 రూపాయలు వచ్చుట కష్టమైనది. దేశమునకు చెడ్డదినములు సంప్రాప్తమైనవి. ఏమి చేస్తాము!

(యవనిక జారును)

చతుర్థాంకము : చతుర్థరంగము.

(రంగము:- గృహము; ప్రవేశము - యథార్థశాస్త్రి, రామదాసు)

రామ—శాస్త్రిగారూ! మనవాడొక విధముగా బొట్ పనికూడా చేస్తూయున్నాడు సుమండీ! ఈ బొట్లు పార్టీలదగ్గర డబ్బులాగడమే కాకుండా ప్లీడర్లదగ్గర కూడా భాగం దీసుకుంటారు. మన తమిళసోదరుడు "దుడ్డు వర్రిద్దా పారతు కోణం" అంటాడు. ఆ తమిళదేశం వాసన మనకును బాగాసోకింది. ఈఅరవ మాటలకు అర్థమేమనగా "యెల్లప్పుడును పైసావచ్చేమార్గమే చూచుకోవాలి" అన్నమాట. ఇటువంటి ధనార్జనవ్యూహములలో దిగితే యొకప్పుడు చిక్కువచ్చినను రావచ్చును.

రామ—ఎవఁడు చెప్పగలఁడు! సాక్షాత్ వేలువిడచిన మా మేనత్త కుమారుని బావమరదికి పెత్తండ్రి కొడుకు పినతల్లికి ఆడబిడ్డ కుమార్తె పెనిమిటి యున్నాఁడే ఆ వెంకటేశ్వర్లు - అలాటి జగజ్జంత్రిగాడు యీరాజధానిలో యింకొకఁడున్నాఁడా ? అలాటివాడు కూడా జెయిలుకు వెళ్ళడానికి సిద్ధమై చిట్టచివరకు ఒక లక్షరూపాయలు కర్చుపెట్టగా చావుతప్పి కన్నులొట్టపోయింది. సాంఘికవ్యవహారాలేలాగున్నాయి, బాబయ్యా!

యథార్థ—ఇప్పుఁడు తద్దినాలు పెట్టడమే మానివేశారు. పెండ్లిళ్లు ఒక్కరోజుతోనే సరిపుచ్చుకుంటున్నారు. పైగా—అందరూ రజస్వలానంతర వివాహాలు చేస్తున్నారుగాని ఆసంగతిని ప్రకటించకుండా గోడమీద పిల్లివాటంగా జరుపుతున్నారు. ఎవరో పేరు ప్రతిష్ఠలకు తంటాలు పడేవాళ్లు తప్ప తక్కిన వాళ్ళందరున్నూ బ్రాహ్మణ సంభావనలకు సున్నంపెట్టినారు.

మా లాయరుగారు తమ తండ్రి తద్దినమును బాపనయ్యలను పెట్టుకొమ్మని తాను కోర్టుకు వెళ్ళిపోయ్యేవాఁడు.

రామ—మన దేశభక్తుడుగారి యింట్లో కార్యాలెప్పుడు ? బాబూ!

యథార్థ—ఉపనయనం నిన్ననే ప్రాక్సీమీదుగా పని జరిగింది. ఆ విధంగా జరిగించుమని కలకత్తానుండి ఆయనే టెలిగ్రాం యిచ్చాడట. ప్రాక్సీ అనగా కార్యం చెయ్యడానికి యింకొకరికి అధికార మిచ్చాడన్నమాట. మరెవరో భార్యభర్తలు పీటలమీద కూర్చుండి తంతు జరిపిస్తారు.

రామ—లాలో ఆవిధంగా చెల్లునా?

యథార్థ—లా యెవడికి కావాలి? ఇక వివాహమా—నేడో రేపో జరుగనైయున్నది. కట్నాలు మాత్రం దొడ్డిదారిని పుచ్చుకుంటారట. అనగా ఆడవాళ్లూ ఆడవాళ్లూ యీ సంగతిని సరిపుచ్చుకుంటా రన్నమాట.

రామ—అయితే యీమధ్య నెవడు బాబూ! ఒక దేశభక్తుడు తాను రజస్వలానంతర వివాహం చేసుకున్నట్లు డాక్టరు సర్టిఫికెట్టును పుచ్చుకున్నాడట నిజమేనా?

యథార్థ—మన దేశభక్తులలో నొకడే! ఏమిచెప్పను! ఎవడేమి అల్లరి చేస్తాడో అను భయంచేత యీ దొంగ సర్టిఫికెట్టును పొంది దగ్గర పెట్టుకున్నాడు. పోనీ- నిజమైన రజస్వలానంతర వివాహమో విధవావివాహమో చేసుకుందామంటే, యిందులకు ఆ దేవాంతకుడు- తండ్రిగారు- యొప్పుకొనలేదు. పైగా, ఆయన తనస్వార్జితంలో దమ్మిడీ భాగంకూడా యీతనికి యివ్వనన్నాడు అందుచేత యీ నాటక మంతా జరపవలసివచ్చింది. ప్రపంచ మంతా పైసాతోనేయున్నది. ఈ కారణంచేత యీ శూర నాయకుడు రెండుసంవత్సరాల వరకూ మహాసభలలో ముఖం చాటు వేశాడు.

రాము—ఇటువంటి పప్పురాముళ్లు అందరూ - మేమూ దేశభక్తుల మంటూ- నాయకుల మంటూ- ముందుకు రావడ మెందులకు? ఏ మూలనో పడియుంటే వీళ్ళసంగతి అడిగేవా డుండడు గదా!

యాత్రా—ఏమూలనో కూర్చుంటే వీళ్ళముఖం యెవరుచూస్తాడు? వీళ్లకెవడైనా ఒకదమ్మిడీ నైనా బిచ్చమిస్తాడా? ఈ వేషంమీాదనైతే వేలో లక్షలో వసూలు చేయవచ్చును. అందులో తిన్నంత దినవచ్చును. దేశమంతా తిరుగవచ్చును. మేడలూ మిద్దెలూ కట్టించుకోవచ్చును. కపటమహాశయుఁడేయిటువచ్చుచున్నాడు. ఏదియో దీర్ఘాలోచనలో నున్నట్లున్నాడు. మన మిూ పత్రిక నుండి యాతని వైఖరిని బరీక్షింతము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము—పంచమ రంగము.

(ప్రవేశము : కపట మహాశయుఁడు)

కపట—(స్వగతము) అహంభావరావునకు మూడవేల నప్పుఇచ్చితిని. దైవికరావునకు నిత్యమును నాప్రాపకమును గనబరచుచునే యుంటిని. అవివేకుఁడగు మన మూర్తికి అయిదువేలు వడ్డికిచ్చితిని. ఇది తిరిగివచ్చునో రాదోయని సంశయాముగా నున్నది. కాని ఆతని అర్ధప్రాణము లన్నియు మన చేతిలోనే యున్నవి. సూర్యారావున కయిదువేలు అప్పింప్పించితిని. ఇది మొదటలోనే సున్న యనుకొన్నదే! కాని, రాజనీతి ననుసరించి అతనికి సహాయము చేయించవలసి వచ్చినది. లేకపోతే మనలను యెక్కడపడితే అక్కడ యేకుతాఁడు; వార్తాపత్రికలలో వ్రాస్తాడు. పత్రిక లున్నవాళ్ళ నందరను ముందుగా బంధించవలెను. ఇట్టివాని కొక్కనికి ముప్పదివేల నిప్పించితిని. నాపైన బ్రహ్మదేవు డంతటివా డాతని పత్రికకు వ్రాసినను ముక నాతను బ్రకటింపడు. కొందరు నేనన్న భయముచే నా

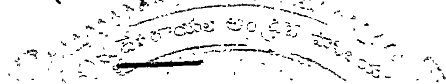
వైపునకే సరిగా జూడలేరు. లాంఛనగ్రహమనుకుంటారు. వీళ్ళంత పిరికివాళ్ళను నే నెచ్చటను జూడలేదు. నా దుర్మార్గముల గూర్చి చెప్పుటకై నను వీరలు భయపడుచుందురు. వీరలందరలో గొందర బంగారు గొలుసులతోను గొందర ఇనుపగొలుసులతో డను గట్టివైచితి. ఇక నెవడు నాపై వ్రేలెత్తి చూపగలడు? నా వాక్కునందు సరస్వతి యున్నదని జ్యోతిష శాస్త్రజ్ఞుడు చెప్పి యున్నాడు. కాని, సాముద్రికశాస్త్రజ్ఞుడు నాకు చెఱసాల బంధనయోగ మున్నట్లు చెప్పినాడు. అయ్యది రాచకీయసంబంధమో లేక వ్యవహారసంబంధమో చెప్పజాల నన్నాడు. మొదటి తరగతికి సంబంధించినదే యైనచో మన మించుకయును భయపడవలసిన పనిలేదు. అది మనకీర్తికి తోడ్పడునదే. ఏదైనను, మన సంపాదన ఆరుఅంకెలకు మించియున్నపుడు మనము బెంగపెట్టుకొన నించుకయును గారణము కనబడదు. నా స్వగతము నెవరును వినియుండలేదు గదా! ఎవరురా అక్కడ? రామా! రాముడూ! రామన్నా!

(నేపథ్యమున)

ఇచ్చట రామన్న లేడు స్వామీ! ఎవరో యిద్దరు మనుష్యులు మాత్రము మీగది కిటికీయొద్ద నింతవరకును పొంచుండి యుండి యిప్పుడే నిష్క్రమించినారు.

కపట—ఎంతపని జరిగినది! కానిమ్ము. జరిగినదాని కిప్పుడు వగచి యేమి ప్రయోజనము?

(యవనిక జారును)

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

పంచమాంకము

ప్రథమ రంగము.

[రంగము : గృహము; ప్రవేశము; కపటమహాశయుండు, దైవికరావు, కిరటుకశర్మ]

కపట—దైవికరావూ! నారాయణశర్మకు నేను జేసియున్న మహోపకారమునకై నాకాతండు ధమపత్రము 'దో' సహస్రమైనను యిచ్చు ననుకొంటిని గాని యాతండొక బంగారు వాచి గొలుసును నూరు రూపాయల నిచ్చునప్పటికి మా పెద్దలును యాతని పెద్దలును యేయే లోకములనుండియో దిగివచ్చిరి. ఇక నెవనికిని ప్రతిఫలము నిర్ణయించకొనకుండ నెట్టి కార్యమును జేయరాదు.

దైవిక—ఆతని వారలు గూడఁ దోడ్పడుటచేతనే నీ సహాయము ఉపయోగించెను; లేనిచో నీ సహాయము నిష్ప్రయోజనమై యుండెడిది.

కపట—దానినిఁక పోనిమ్ము. మిత్రమా! ధనార్జనకుఁ దేలికగు మార్గము లేమైన నీకుఁ దోచునెడలఁ దెలుపుము.

దైవిక—నీవు డబ్బుపిచ్చ బాగుగాఁ బట్టిన ట్లున్నది.

కపట—"ధనమూల మిదం జగత్" అన్నారుఁడు. స్వరాజ్యసంఘములో పదివేల రూపాయల నెద్దియో మసిపూసి ఖర్చువ్రాసి మనవానికి వచ్చిన చిక్కును దీర్చకపోతే యే మయ్యెడిది!

ఆ మళయాళం అప్పయ్యను బట్టుకొని ఆ ఆడిటరు రిపోర్టును తగులబెట్టించి యింకొక రిపోర్టును వ్రాయించకపోతే మన సంఘమూ మనమూ యేమైపొయ్యేవాళ్ళము! ఏ సంఘమైనను సరియే—నాయింటిలో కుర్చీ యుంచితే అద్దె—బల్ల యుంచితే అద్దె—అలమారు యుంచితే అద్దె—యిట్లు అద్దెల నెవఁడే నాడు సంపాదించఁ గలిగెను! కరటకశాస్త్రి పేరట స్వదేశీప్రచారమునకై ఖర్చువ్రాసిన మూడువందల రూపాయలను గురించి ప్రశ్నించుచు రంగూనునుండి యీ నారాయణమూర్తి యొక యుత్తరమును వ్రాసినాడు. శాస్త్రి చీమ తలకాయ యంత పనియైనను జేయకపోవుట మూలమున నిట్టి చిక్కు తటస్థించినది. ఇటువంటి వెవ్వియో వెధవ తగాయిదాలు వచ్చుచుండుటచేతనే మన పరువంతయును గంగలో గలియుచున్నది. పైగా మనశత్రువులకు మనము భయపడ వలసి వచ్చుచుండును.

(ప్రవేశము : ఇద్దరు బ్రాహ్మణ బాలురు)

కపట—ఎవరయ్యా మీరు ? రామాయణములోఁ బిడకల వేట్లాట వతుగా వచ్చినారు !

ఒకరు—మేము కవల కవులము.

కపట—అయితే యేమంటారు ?

ఒకరు—మేము చెప్పఁబోవు ఆశుకవిత్వ పద్యములలో మా యిరువుర భావములును జోడుగుఱ్ఱములు ఖదం నడచిన ట్లన్యోన్యతను వహించి యుండును. అందుచే మేము కవలకవు లనఁబడుదుము. మాయొక్క ప్రజ్ఞను గొంతవరకుఁ దమకుఁ గనబరచ నుద్దేశించి వచ్చినారము.

కపట—మీ నామములు?

ఒకరు—మమ్ము కుశలవకవు లందురు.

కపట—అయితే - మీరు కవులా? కందపద్యములను జెప్పఁగలరా?

కుశ—క॥ కందము జెప్పినఁగానియుఁ। జెందదు కవిబిరుదమంచుఁ ♦ జెప్పుదురు పెద్దల్
ఎందులకును మంచిదనుచుఁ। గందముతే నినుస్తుతింపఁ ♦ గందము ప్రభువా!

కపట—ఈ సోదెపద్యా లెవడికి కావాలి? నేనూరకే అన్నాను.

లవ—క॥ చెప్పదు నేఁ బద్యంబులఁ। జెప్పినదియుఁ జెప్పకుండఁ ♦ జెలువపురీతిన్
మెప్పును వడయుట యెట్లగుఁ। జెప్పెడి దదినీవు వినకఁ ♦ జెవిటినిబోలన్.

కపట—వెధవ పద్యాలలోకి అప్పుడే దిగారూ! కవులకుండే రోగమే యిది.

కుశ—క॥ వెధవని బలికెదుగా నీ। కథలను మే మెఱుఁగమంచుఁ ♦ గంటివా నీలో,
"నధములలో నీ వౌదువు। ప్రథముఁడ"వనిమాకుదెలియుఁ ♦ బ్రప్రథమమునన్.

లవ—క॥ కొందరు వెధవలు నీవలె। నందందుల నెగిరిపడియు ♦ నరిగిరి భువినుం
డందులఁబోలియు నీవునుఁ। జెందఁగ నేలనో గరువము ♦ చెప్పుము రోరీ!

కపట—రాముఁడూ! వీళ్ళసంగతి యేమిటో కనుక్కోవాలి, రారా (తనలో) ఓహో! మనసంగ తెలిఁగియుండియే వీళ్లు లాటీకఱ్ఱలతో వచ్చారు. కాబట్టి కొట్లాటలోనికి దిగితే మనకు శృంగభంగమే.

కుశ—క॥ రాముఁడు యన రాముఁ డగునె। నీమము తే నట్టివాని ♦ నిరతము బిలగన్
భీముఁడు యనఁ బలుఁడు యగునె। సోముఁడు యనఁ జంద్రుఁడగునె ♦
సొగసున నెవడున్.

లవ—క॥ రావణుఁడవో మతి యాసై। రావణుఁడవో నీదు జన్మ ♦ రాసిని బూర్వం
బానగ నీగతి గానిచో। నీవిటు దుష్టతఁ గనంగ ♦ నేర్తువె కుమతీ!

కపట—నేను కుమతినైతే మీరు సుమతులా? జాగ్రత! పెద్దమనిషి తరహాగా మాట్లాడండి.

కుశ—క॥ సుమతులుగల రీభువి మఱిఁ। గుమతులుగల రా సుమతుల ♦ కుమతుల భేదము
సమతను దెలియఁగఁ గష్టము। విమతులు నున్నారు గాదె ♦ విశ్వమునందున్.

లవ—క॥ సుమతులు రాణింప భువిని। గుమతులు వెలయుచునుందురు ♦ గుచ్ఛితబుద్ధిన్
సుమతులు వెలుఁగును బోలుచుఁ। గుమతులు జీకటిని బోలు ♦ గుర్తునుగనుమా.

కపట—చీకటివలనఁ బ్రయోజనము లేదా?

కుశు—క॥ చీకటి లేకుండి జగము । చీకటియే యన నెఱుఁగమిఁ ♦ జీకటి వేళన్
యాకసమునఁ గను వింతల । నే కనులు గనంగఁజాలు ♦ నిద్దరలోనన్॥

లవు—క॥ చీకటి ప్రియమగు గూబకుఁ । జీకటియే ప్రియముజార ♦ శిఖచోరులకున్
జీకటి జంబుక ప్రియమగుఁ। జీకటి వెలుఁగన్న నొకటె ♦ ఛీఛీ నీకున్॥

కపట—వీ ఖైవల్లురా అల్లుళ్ళలాగు వచ్చారు !

కుశు—క॥ అల్లునకు నిల్లు నిచ్చియు । బిల్లును సేయంగ నేమి ♦ బిజినెస్ కాదా!
కల్లును ద్రావినవానికి। నల్లులు గుట్టినవి యనఁగ ♦ నగరే భువిలోన్॥

కపట—నేను అల్లునికి బిల్లుచేస్తే మీ సొమ్మేం పోయిందిరా? ఏమి టోయి యీ అల్లరి? దైవికరావు! చూస్తావేమి?

లవు—క॥ ధనమే నీ నిజదైవము । ధనమే తలిదండ్రినీకు ♦ ధనమగు సతియున్
ధనమే నీమిత్రుఁడు యిం । ధనమే నీవాంఛఁదీర్చు ♦ ధరలోనింకన్॥

కపట—మీ లెక్క యేమిటి? మహాత్మాగాంధంతవాఁడు నన్ను మెచ్చుకున్నాఁడు.

కుశు—క॥ గాంధితోఁ బొగడుట నీవును । గాంధంతటి వాఁడవంచు ♦ గర్వముపడరా
దంధుఁడవే నీ వౌదు ప । టాంధత్వము నినువహింప ♦ నడ్డముదిగటున్.

కపట—శాస్త్రీ! ఎక్కడున్నావోయి! ఈ ధోరణి ఆగేటట్లులేదు.

లవు—క॥ శాస్త్రము జదువనివాఁడును। శాస్త్రని బిరుదమునుగనఁగ ♦ శాస్త్రము గన్నా
శాస్త్రియు శాస్త్రము కొనఁగను ।శాస్త్రివఁడో యశాస్త్రి యెవఁడో ♦ సరి దెలుపెట్లో.

కపట—శాస్త్రీ! నీమీదకూడా వీళ్లు విఱగఁబడ్డారు. వీళ్ళ తస్సా గొయ్యా, కృష్ణబ్రహ్మం! నీ వేమైనావు? నీవైనా ముందుకు వచ్చి వీళ్ళకు బుద్ధి చెప్ప వేమి?

కుశు—క॥ ఎవ్వఁడు నీ దుష్టతఁగని । నివ్వెరగందియును నీకుఁ ♦ నేర్పడో బుద్ధిన్
అవ్వాఁడు కృష్ణుఁడైనను ♦ గవ్వడియే యైననేమి ♦ గాల్పనె భువిలోన్.

కపట—ఆ అహంభావరావైనా యుంటే యేదో జవాబు చెప్పేవాడు. అత డుంటే యీవిధముగాఁ జూస్తూ యూరకుండేవాఁడు కాఁడు సుమా.

కుశు—క॥ తమసినియాతఁడెబుషిచును।భ్రమతనుయెన్నాళు లిలను ♦ భరియింత్రుజనుల్
శ్రమతో నీ వటు బాగడిన।గ్రమతను గనుదెరువకుందె ♦ కల్లకుఁబ్రజలున్!

లవ—క॥ బడిపంతులుం బలె యనుచును । నడవడిసరిలేనివాని ♦ నలువురుబోగడఁగా
బడిపిల్లలు సరినడతను । నడతురు యనుకొనుటలెంత ♦ నగవులు గావే!

కపట—వీళ్లు ఆ మహానుభావునికే సున్నం పెడుతున్నారు. పిల్లుల లాగ మెల్లగాఁ బ్రవేశించి వీళ్లు యెంత అల్లరి చేస్తూ వున్నారు రా బాబూ!

కుశ—క॥ పిల్లియు రుద్రాక్షులఁగొని । పల్లెలఁ దత్వంపుబోధఁ ♦ బటిమతో సేయన్
యెల్లరు నేమను కొందురో । యల్లదెగతి నీదుబోధ ♦ యయ్యెనుగుమతీ!

లవ—క॥ పిల్లికి రొయ్యలమొలత్రా । డల్లియుఁగట్టంగ నెట్లొ ♦ యాగతి నీ వా
యల్లిక ఖద్దరు పేరున । బల్లిదుఁడ ననుచు ధనము ♦ బడయవె కుమతీ!

కపట—ఈ మహాకవులు కట్టినది ఖద్దరే నటోయి! దైవికరావు! ఆ సంగతిని ముందు కనుక్కో.

కుశ—క॥ ఖద్దరుగట్టిన యంతనె । శుద్ధపు మన సెట్లువచ్చు ♦ శుభ్రతను నీవున్
యిద్దర మోసము సేయరె । ఖద్దరు ధారులను జూఁచి ♦ పటుతఁగనుచున్.

లవ—క॥ ఖద్దరు గట్టనివానితో । వద్దుర మాటాడుటంచు ♦ వారించియు నా
ఖద్దరు ధారులు విస్కీ । పద్ధతివారలతోఁ గలయు ♦ బాగే కృష్ణా!

కపట—(దైవికరావు వైపునకుఁ దిరిగి) వ్యవహారం బాగా ముదురు తూంది. కరటకశాస్త్రీ! నీవుకూడా యూరకున్నావేమి? ఆ దమనకుఁ డేమైనాడు?

కుశ—క కరటక దమనకు లిద్దరు । వరుసగ నీయొద్దఁ జేరి ♦ వర్ణింపుచు నీ
చరిత్రమునినుఁ గొండెగూర్చ । పరవున మరియుందు వదేలో ♦ మదిలో నీవున్.

లవ—క॥ కామినిజాలతఁ జిక్కి యు । నీమది యా కాంచనంపు ♦ నిత్యత గనన్
యేమందు నీమగర్వము । నిమ్మహిఁ బగ్గములు గలవె ♦ యికనిను బట్టన్!

కపట—మీకవిత్వము మండిపోను! మా దేశభక్తుల మీద పట్టించా రేమిటిరా?

కుశ—క॥ దేశమె నా యాశయమని । యాశనుగొని ధనముగూర్చి ♦ యైహికవృత్తిన్
దేశపుభక్తుఁడ ననుచును । దేశము నాశంబుఁజేయఁ ♦ దెరవే కుమతీ!

లవ—క॥ పిల్లెమ్మ కండ్లుమూసికొ । గొల్లమ్మల యిండ్లపాలు ♦ గొల్లగఁ దాగ్రవన్
బుల్లెమ్మ జూడదనుకొను । తెల్లయుఁ గల్లగును గాదె ♦ యిలలోఁగుమతీ!

కపట—మీకవులను యీదినములలో మన్నించేవాఁడెవఁడు? మాసంపద యున్నా మా గౌరవమున్నా మీకున్నదా?

కుశ—క॥ సంపద యిచ్చును గౌరవ । మింపుగ నిల్లంతవాస ♦ జేర్పడఁ దాఁ బ్రికన్
జంపిన ధనమును లోభుల । కొంపలు గూల్చినను, వాని ♦ గొలతురు కుమతీ!

లవ—క॥ పుట్టిరి యెందరొ రాజులు । కట్టిరివా రిందు బ్రోలి ♦ ఘనహర్మ్యమ్ముల్
గిట్టరె వా రిపుడుగలరె! । కట్టా! ధనమన్న నీకుఁ ♦ గర్వమె కుమతీ!

కపట—ఈప్రపంచమంతయు ధనముతోనేయున్నది. ధనమున్నవారికే భోగభాగ్యములు లేనివారికేమున్నది? వడ్డీలు, కమిషనులు వస్తూవుంటేనే కేవలము రంగడువలె నుండవచ్చును.

కుశ—క॥ రంగఁడ నాకేమనుచును । భంగము సేయంగఁ గటికిపాపిని బోలన్
బొంగుచె వాఁ డైశ్వర్యము! । గొంగళిగతి కాదె వాని ♦ గొంకకత్వరలోకన్.

లవ—క॥ భోగివొ జోగివొ రోగివొ । యోగినినే ననుచుఁ జెప్ప ♦ నోర్తురె జనముల్!
వెంగలి లింగని మోమున । సెంగిలిబూడిదను బూయ ♦ నీశ్వరుఁడగునే!

కుశ—క॥ అల్పుఁడగు నీవు నెత్తిరి వేల్పనిగుణ మెట్లువచ్చు ♦ వేయఁగఁ బుత్రముల్
అల్పపు నీ బుద్ధిపుడును । దల్పము నీచదువుసంధ్య ♦ దర్పము కుమతీ!

కపట—ఆ డంభసంస్కారరావైనా యుంటే కొంచెము దబాయించేవాఁడేమో!

కుశ—క॥ దేవస్థానపుస్పర్ధల । జేవతోఁ గొల్చుచును నీకుఁ ♦ జెలియై యెపుడున్
రావతోఁ దిరిగెడి దంభుని । కావగ దగదంచుఁ బల్కవేలనొ కుమతీ!

కపట—ఆ మునిపుత్రుల రాయుడుంటే కందపద్యమో పెండలం పద్యమో యేదైనా యొకటి చెప్పేవాఁడేమో!

లవ—క॥ అప్పులొ బాధ్యత "నయి" యని । పప్పులొ భాగమునకు బారు ♦ భారతభర్తన్
యొప్పుగఁ బిల్చిరయా మరిచ్చా! తప్పుడుపని యుదయటంచుఁ ♦ దగ జేదెల్పన్!

కపట—సజ్జనులమగు మామీద కుములుకుచున్నారేమి కర్మము!

కుశ—క॥ సజ్జనుడనఁ జీకటింటి । పజ్జను దివిపెట్టినట్లుఁ ♦ బ్రిభ గనుచుండున్
దుర్జనుడనఁగను సత్యపు । వర్జితుఁడై మెలగుచుంట ♦ వళమే కుమతీ!

కపట—ఈ పుట్టినవాళ్ళందరున్నూ యెప్పుడో యొకప్పుడు చచ్చిపొయ్యేవాళ్లే! ఈకాస్సేపట్లోనూ యీ కవిత్వాలెందుకు యీ గ్రంథాలెందుకు?

కుశు—క॥ పుట్టితివి గిట్టనుంటివి। పుట్టుదువిఁక నెన్నిసార్లొ ♦ పూర్వపు కర్మన్
బుట్టెదెకుక్కయయుఁ బందియుఁ। బుట్టుక సార్థకము సేయుఁ ♦ బూనుము కుమతీ!

లవు—క॥ చింతల కాలయమగు నీ। వింతల భువిరాజ్యమందు వివిధపుగతులన్
వంతలఁ దీర్పంగ వెలుఁగు। కొంతుల నిచ్చెడివి గ్రంథ ♦ ఖనులే కుమతీ!

కపట—శంకర, వంకర, సుంకర— యీ పదములన్నీ వచ్చేటట్లు యొక పద్యమును చెప్పండి. చూతాము.

కుశు—క॥ శంకరనాముఁడు యొకతరి। వంకర గాంధికిని బెట్టి ♦ వక్రింపఁగ నా
సుంకర కొండాయ యొకఁడు। శంకింపక వాస్కిఁజేసె ♦ శాంతిన్గుమతీ!

కపట—బాగు. కాని, భీష్మాచార్యు లంతటివాఁడు నన్ను మర్యాద చేయుచుండగా మీరు నన్ను యేమనుకుంటే నేమి?

లవు—క॥ భీష్ముఁడవు నీవు యంచా। శ్లేష్మము దన్నెడియు వాని ♦ సేవించుచుటన్
గ్రీష్మమున వర్షరీతిని। "దుష్మన్" కడఃుండి ధనము ♦ దూయువె కుమతీ!

కపట—మా శర్మను వర్ణింతురూ చూతాము!

కుశు—క॥ కొండంతఁ బిండిగొట్టగ। నుండితిదేశమున కంచు ♦ నూగెడువాడున్
ఖండించు రాజనీతిని। దిండికి సర్కారు యొసఁగుఁ ♦ దెలివగు వరకున్.

కపట—శహబాష్! అయితే- మా నిజతత్వమును కనుక్కునేవాళ్ళు యున్నారని చెప్పవచ్చును గాని యే మారుమూలనో పలుకు యీకవుల యరణ్యరోదన మెవరు వింటారు?

కుశు—క॥ విదియనుగనకునఁజంద్రుఁడు। తదియను దనయంతఁగాంచుఁ ♦ దప్పక భువిన్
జదలను యీనాఁడు గనక। చెదరిన బ్రహ్మాండమెల్లఁ ♦ జెదరదె కుమతీ!

లవు—క॥ దుష్టుఁడవు నీవు యటులనె। దృష్టిని బడకుండ నెట్లు ♦ దాకొనఁగల వా
యష్టమశని నినుఁబట్టఁగ। సృష్టిని గనుచుండు నీ ద ♦ సత్యత కుమతీ!

కపట—(తనలో) మాటిమాటికీ పద్యాలే! గుండెలుపగిలి డొక్కలు బద్దలయ్యే పద్యాలు చదువుతున్నారు. వీళ్ళ అఘాయిత్యం కూలిపోనూ! (ప్రకాశముగా) మహాకవులారా! మీకవిత్వం

చాలా రమ్యంగానున్నది. రేపు సాయంకాల మొకసారి దయ చేయుడు.

కుశు—క॥ "చిత్రము చిత్రము"యనుచును।బత్తెముకై యాసపడియు "భళిరే"యని నీ
చిత్తము రంజిలఁ బలుకము, । వత్తుము రపున్న రేపె వదలము కుమతీ !

లవు—క॥ భువియందుఁ గలుఁగువింతలు । రవికిని గనకుండ నుండి ♦ రంజిలఁగల వా
కవికిని గానని వింతలు । దివికుందును గానవంచుఁ దెలియుము కుమతీ !

(కవులు నిష్క్రమింతురు)

కపట—వీళ్లెవళ్లో పిడుగులలాగు వచ్చి పడ్డారు అబ్బా! ఇప్పటికి యింతసేపటికి - వీళ్ళను వదల్చుకునేసరికి మాతాతలు దిగి వచ్చారు. మనము మనమే; కవులు కవులే. మన కపటనాటకమును జితింపచుటయందా కవికుండెడి సమర్థత మరియేరికుండ గలదు! ఎంతచేసినను మహాకవుల కుండెడి గౌరవము మన కెట్లు రాగలదు? నేటికి యీ కాలక్షేపము చాలును.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

పంచమాంకము: ద్వితీయ రంగము.

(ప్రవేశము: రామదాసు.)

[పాట: బ్రహ్మంగారి తత్వం.]

1 చెట్టుక్రింద పుట్ట - పుట్టలో నాగన్న - పుట్టలో నాగన్న బుట్టలో కొచ్చినా - బుసు బుస్సు మంటాడురా ॥బ్రహ్మం॥

2 స్వాదేశ మంటాడు - స్వారాజ్య మంటాడు - సొమ్ముతె మ్మంటాడు సొమ్మెల్ల వమ్మయ్యె - పొమ్మి పొ మ్మంటాడురా ॥బ్రహ్మం॥

3 దేశానికై నేను - దేహాన్ని యిస్తంచు - బిచ్చానికై వచ్చి - లచ్చలాదిగ లాగి - వెచ్చించువా - డొకడురా ॥బ్రహ్మం॥

4 రాముని గుణములు - రవ్వంత లేకుండ - రాముడను నేనంచు - రణగుణ ధ్వనిసేయు - రాము డెట్లా వీడు రావణుం డౌనురా ॥బ్రహ్మం॥

5 కోతినమ్మెడివాడు - నాతి నమ్మెడి వాడు - నాతి కోత్రై తేను నా
గతేమనువాడు - నలుగురు నవ్వితే - నవ్వుకొ మ్మంటారురా
॥బ్రహ్మం॥

6 పత్రికాముఖమునను - పాపిష్టి లేఖలను - బడవింపువా డొకడు -
భరతమాతకు వీడు - ప్రియపుత్రు - నంటారురా ॥బ్రహ్మం॥

7 అప్పులో బాధ్యత - అరలేదు పో యనుచు - పప్పులో భాగముకు-
పరుగెత్తుకొస్తాడు-గీతబోధను వీడు-గొంతె త్తిచేస్తాడురా॥ బ్రహ్మం॥

(నిష్క్రమించును)

పంచమాంకము : తృతీయరంగము

(ప్రవేశము : కపట మహాశయుడు, డైవికరావు)

కపట— పాట — సావేరిరాగము, అటతాళము.

కడుపు నొప్పి బాధ - అయ్యో - యమబాధ॥ (పల్లవి)

1 ఆకలిగన మొండు - అన్నితినగను యాస - తిన్నంతను గడుబాధ
అన్నన్నా యీ - బాధను యెన్నతరము గాదూ ॥కడుపు॥

2 తెరలుగ వచ్చెడి బాధ - పొరలజేయు పెన్బాధ - పసరములోర్వని
బల్బాధ - వచ్చేప్రాణము - పొయ్యేప్రాణము - వారు వీరు మఱి-
యేరును నా వంతదీర్ప దరిరారు ॥కడుపు॥

3 మరణమె - నా - శరణమ్ము - మఱియా - మరణమన్న భయమ్ము-
మహినిక-నే-మనుదునో చత్తునో - నా - మమతదీరు-టెట్లో॥ క ॥

(తనలో) అబ్బబ్బా! ఈ కడుపునొప్పి బాధను గురించి యెవనితోఁ జెప్పుకొందును! ఎందర భిషగ్వరుల నాశ్రయించితిని! అబ్బా! అయ్యో! ఇస్సీ! ఏమిపోట్లు పొడుచుచున్నవిరా బాబూ! ఈ బాధను సహించలేక యొకప్పుడేదైన విషమును ద్రావి యాత్మహత్య చేసికొందునా యని బుద్ధి వొడముచుండును. కాని, ప్రాణమన్న మఱల నెంత తీపి! ఈ వ్యామోహముల నన్నిటిని బలవన్మరణ సహాయమున విద

లించి పోవుటయుఁ గష్టమే యగుచున్నది. ధనము నా రెండు చేతులను సంపాదించితిని. ఆకలి యను అగ్నిహోత్రి జ్వాలవలె మండుచున్నది. తినుట కా నో రూరుచున్నది. పదార్థముల కా లోటులేదు. తింటి నా కడుపునొప్పిచే యమబాధ. ఆహా! పంచభక్ష్య పరమాన్నఫల మధ్యంబున దిక్కుమాలిన యీ కఱ వేర్పడినది గదా! ఏమి చేయువాఁడ! చేసికొన్న దనుభవించి తీరవలయు. చచ్చిన నేమి! చచ్చుటకును సిద్ధమై యుంటిని. ఓ మృత్యుదేవతా! నన్ను గొంపొమ్ము. నా దారాపుత్రాదుల కేమియు ధనలోపము లేకుండఁ జేసితిని. ఇంకేమి కావలయును!

దైవిక—మిత్రమా! నీ వ్యాధికి దగు నౌషధమును సేవించుట లేదు. ఇంత బాధ నొందుచున్నపుడు బుచ్చుకొననగు దివ్యౌషధ మొకటి గలదు. దానిని జెప్పెదను సేవింతువా?

కపట—ఈ విషయమున వైద్యరాజు లందరును దమతమ తలలఁ బ్రద్దలుఁ గొట్టుకొనిరి. నీ వా యికఁ నాఁకు జికిత్సఁ జేయు వాఁడవు! అయినను జెప్పుము. వినియెద గాక!

దైవిక—నీకు బాధ హెచ్చుగ గన్పించినపుడెల్లను నా భగవన్నామమును స్మరింపుము. అదియే నీ కాత్మశాంతి నిచ్చును.

కపట—నోటిమాటలకుఁ జింతకాయలు వ్రాలునా? పిచ్చివాఁడా! ప్రపంచమునం దన్నిటికిని రాజని చెప్పదగిన యీ ధనమే నా బాధను దీర్పఁజాలక పోయినది. ఇఁక కంటికెన్నడును గనబడని యీ భగవంతుని నామస్మరణయా నా బాధను దీర్పునది! మరణశాసనమును గూడ వ్రాసి నా యనంతర వారసులకు గయ్యాటములు లేకుండునటుల జేసితిని. స్వరాజ్య సంఘమెట్లు పోయిన నేమి? ఏదియో మనవాళ్ళ నలుగురకును జీవనము జరుగుననియు, మనకును గీర్తిదాయకముగను, పలుకుబడిగను, కొంత లాభకరముగను, నుండుననియు నీ వేళంబరమును బెట్టుకొంటిమి.

దైవిక—మిత్రమా! అధైర్యపడకుము. యెనిమాను దీసికొన్న గొంత తాత్కాలిక శాంతి కల్గునేమో! ఒకటి రెండు దినములు నిరాహారముగ నుండిన తగ్గునేమో!

కపట—జీర్ణాశయమునందు పుండుగా నేర్పడి అందలి ఆమ్లశక్తి మొక్కువైనపుడీ బాధ కలుగుచుండును; కేవలము నరముల సంబంధమై యుండునేమో యని యొక అభిప్రాయము.

దైవిక—ఏదైనను మనోధైర్య మత్యావశ్యకము.

కపట—అదిలేక మనము చేయున దేమున్నది? చలిగాలి అత్యధికముగా వీచుచున్నపుడు మన శరీరములే యద్దాని కలవాటు పడి బాధ నంతగా నందజాలవు. అటులనే మన మనస్సులును యీ బాధ కలవాటు పడుటచే నద్దాని భరింప శక్యముగనే యుండును. ఇదియే ప్రకృతియొక్క సహాయత్వము.

(యవనిక జారును)

పంచమాంకము : చతుర్థ రంగము.

(ప్రవేశము : సెట్టి, దమనక పంతులు)

రంగము : కపటమహాశయుని మేడ.

సెట్టి—(పాట : హిందూస్తానీ కాఫీరాగము, రూపకతాళము)

అట్టురా - పెసరట్టురా - మఱి - యొట్టురా - దీని- పట్టుగా-
దిన్నట్టివానికి - పుట్టురా - శూరత్వ మెంతో॥ పల్లవి॥

1. కురుపాండ - పులుమున్నూ-పోరినయప్పుడు-తిన్నట్టి యట్టిదె-
సరిలేదు దీనికి - సత్యము గనరా॥ అటురా॥

2. వాలిని కోలను - గూలనేసిన యపుడు - శ్రీ-రాముడు -
సాపడ్డ - యట్టిదె - గనుమా॥ అట్టురా॥

3\. భీముడు - యలనాడు - బకాసు-రుని జంప - భక్షించి చన్నట్టి-
యట్టిదె - యగురా॥ అట్టురా॥

దమ—సెట్టీ! పెసరట్లు యెలా గిస్తున్నావు?

సెట్టి—అట్టు అర్ధణా.

దమ—చాలా జాస్తీ ఖరీదు పెట్టావే!

సెట్టి—కుర్చీలూ బల్లలూ యేసి కూకో మెడితే అట్టు కణా యిస్తావే!
ఇక్కడ యింటి కొచ్చి అర్ధణా అంటే యిట్లా యే...

దమ—మాట పూర్తిచేయి మఱి!

సెట్టి—నీవంటి వాళ్ళకు మాటంతా చెప్పడ మెందుకు? కొంచెం
అందిస్తే నీవే అర్ధం చేసుకుంటావు.

దమ—సెట్టీ! ఈ బేరంలో దినముకు యేం సంపాదిస్తావు?

సెట్టి—రోజు గడిస్తే అదే మాకు చాలును. నీకు మల్లే వేలూ లచ్చలూ
గడిస్తామా? ఇలాటి మేడలు కడతామా? నాకు తెలియక
అడుగుతాను గాని, యీ యింటి యజమానివి నీవే నంటయ్యా?

దమ—నేను కాదు. మా యజమాని లోపల వున్నాడు.

సెట్టి—అయితే, ఒక సంగతి అడుగుతాను; నీకు కోపం రాదు గదా!

దమ—పర్వా లేదు, అడుగు.

సెట్టి—వచ్చినపు వీధిలో మాపెద్దమ్మ కొడుకుండాడు; యెరిగుండావా?

దమ—పేరేమి?

సెట్టి—పే రెందుకు లే! పెద్దసావుకారు నెరుగ్గవం టయ్యా?

దమ—ఆ! ఎఱిగున్నాను తెలిసిందిలే.

సెట్టి—ఆయన్ను పెద్దోణ్ని చేసింది యీపంతులే అని చెప్పుకుంటారు;
నిజమేనా?

దమన—(స్వ) వీనికి సంగతి కేమి ప్రత్యుత్తరము చెప్పినా తగాదా యే; కనుక సంభాషణను త్రిప్పివేయవలయును. (ప్ర) అయితే, అసలు సంగతిని మన మిద్దరమున్నూ మరచిపోయాము.

సెట్టి—నాలు గట్లు యిమ్మన్నావా ?

దమన—(స్వ) వీనిదగ్గర యిక అట్లు తీసికొనకపోతే తిట్లయినను తీసికొనక తప్పదు. (ప్ర) నాలు గట్లు యియ్యి.

సెట్టి—నీవు చాలా పెద్దమనిసి లాగు కనపడతావే ?

దమన—వ్యవహారం సరిగా నడిచేటంతవరకూ అంతా పెద్దమనుష్యులే. (అట్లు తీసికొని పైకము నిచ్చును.)

సెట్టి—దయుంచు, సామీ ! పోయొస్తాను.

దమన—ఇదివరకు అనర్గళంగా డజను బొబ్బట్లకు ఖామందైనవాడు యిప్పుడు నాలుగు పెసరట్లకు పంక్తికిలించవలసి వచ్చినది. వయస్సు పైనబడ్డకొలదియు జీర్ణశక్తి తగ్గుతూ వుంటుంది.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

పంచమాంకము - పంచమరంగము.

[రంగము గృహము; కపటమహాశయుడు జ్వరపీడితు డగుచు, సంధిగుణము జనించి, మగతతో బండుకొని యుండును]

(నేపథ్యమున)

అట్లు ! పెసరట్లు ! యేడి యేడి పెసరట్లు ! స్వర్గానికి సూటిగా అందిచ్చే పెసరట్లు ! అట్టు అర్ధణా.

కపట—దమనకా ! వీథిలో యెవడో అఫిడవిట్లు అమ్ముతూవున్నట్లున్నాడు, పిలు, బేరం చెయ్యి.

దమన—మా అయ్యగారికి యీ సంధిగుణం పుట్టినతరువాత యేం తమాషా లైనా పలుకుతున్నాడు. ఇంతకూ దైవఘటన యేలాగున్నదో ! ఈ మహారాజు యేం చేస్తే మనకేమి ? తాను తింటున్నాడు. మనవంటివాళ్ళను నలుగురిని పోషి

స్తూవున్నాడు. ఎవరిని మోసం చేస్తే మన కెందుకు? అయితే, ప్రతిదానిలోను సింహపు భాగము ఆయనది. నక్క భాగము మనది. ఎవని ప్రాప్తం వానిది ఎక్కువ ఆశపడి యేమి లాభము?

కపట—దమనకా! మనము యేర్పరచిన ఆ జెమాజెట్టీలు—రామలక్ష్మణుల లాటివాళ్ళు—యెన్ని ఖాళీకాగిదాలమీద సంతకాలు చేయించుకొని వచ్చారోయి! వాటినన్నిటిని సమయం వచ్చిందంటే అఫిడవిట్ల క్రింద ఉపయోగించవచ్చును గదా. దమనకా! చెవిలోమాట. (రహస్యముగా) మన యింట్లో యీశాన్యపుదిక్కు ఖజానాగదిలో నైరుతీమూల సొరుగుల అలమారుకు క్రిందుగా కుడివైపున దొంగ అరలో ఒక బ్రౌనుకాగిదపు సంచిలో వట్టిసంతకాలతో వున్న కొన్ని కాగిదాలున్నూ స్టాంపులున్నూ శ్మశానవీధిలోని మన స్నేహితుని యింటికి తీసుకునివెళ్ళి భద్రంగా దాచిపెట్టుమని యియ్యి. ఇంకా యిక్కడనే వున్నావా? ఈపనిని త్వరగా చెయ్యి; అడుగో! యెవరో క్రొత్తమనిషి వస్తూవున్నట్లున్నాడు. ఆలాగు తెల్లబోయి చూస్తావేమిటి?

దమన—(తనలో) ఈశాన్యం అంటే యేదికో నైరుతీ అంటే యేదికో నాకు సరిగా బోధపడకుండా వున్నది. పెద్దబాలశిక్ష తిరగవెయ్యాలి. (ప్రకాశముగా) చిత్తం. ఈపనిని ఇప్పుడే చేస్తున్నాను.

కపట—ఈ వ్యవహారంలో మన మంతా ధర్మసంస్థాపనార్థం పని చేస్తూవున్నామని అందరకూ తెలుసునా? తెలియనివాళ్ళకు నువ్వు నచ్చేటట్లు చెప్పు.

దమన—నేను ఆలాగే చెప్పుతున్నాను. కాని, సుప్రసిద్ధులగు మన బక్కప్లీడరుగారు అబద్ధాలు చెప్పమంటారండీ! అబద్ధాలు చెప్పితేనేగాని మనకార్యం సానుకూలం కాదంటూ వున్నారండీ!

అందువల్ల చిక్కు కలుగుతూ వున్నది. ఈ కారణంచేత నేను త్రిశంకు స్వర్గంలో వేళ్లాడవలసి వస్తూవున్నది.

కపట—నీకు ప్రపంచజ్ఞానం లేదోయి! చిలుకపలుకులు పలుకమంటే పలుకుతావు. ఉపన్యాసాలు యివ్వడానికీ ప్రపంచ జ్ఞానానికీ చాలా దూరం వున్నదోయి! నేను చెప్పినదంతా సీరియస్ (serious) గా తీసుకోబోకు. ధర్మరా జంతటివాడు అబద్ధ మాడాడు. శ్రీకృష్ణుడు పాండవులు ఓడిపోతూవుంటే నిజధర్మానికి వ్యతిరేకంగా భీష్మాచార్యులను తానే సంహరిస్తానని చక్రమును సంధించాడు. అటువంటివాళ్ళు ముందర మన మెంతటివాళ్ళము!

దమన—చిత్తం. (తనలో) అయ్యగారికి మగత మరల వస్తూవున్నట్లున్నది.

(యవనిక జారును)

పంచమాంకము - షష్ఠ రంగము.

[రంగము-గృహము; ప్రవేశము: కుబ్జ రాజకీయవేత్త]

కుబ్జ—కపటమహాశయుడు వ్యాధిగ్రస్తుడై మిగుల బాధ నందుచున్నాడు. సన్నిపాత జ్వరమని దేశీయ వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. సంధిగుణము బూర్తిగ బ్రవేశించినది. ఇప్పటికి పది దినముల నుండి జ్వరతీవ్రత హెచ్చుగా నున్నది. ఎట్లుండ బోవునో యెవడును జెప్ప లేకున్నాడు. భగవదేచ్ఛ యెట్టిదియో దెలియకున్నది. ఇట్టివార లెంద రెందరీ ప్రపంచమున బుట్టినప్పటి నుండియు మరణించి యుండలేదు!

శా॥ "చనినా రార్వురు చక్రవర్తులు మహీచక్రంబు బాలించి ధర్మనిరూఢి జ్ఞనినారు షోడశ మహారాజు ల్మహేంద్రాభులై చనుచో వారలు మూటగట్టుకొని యైశ్వర్యంబు గొంపోయిరే! అనఘా! రాజ్యము లేల! వైభవము లేలా! ధర్మముల్ లేనిచోన్"

ఆహా! బలిచక్రవర్తీ! శహబాష్! శుక్రాచార్యులవారు నీకుఁ బ్రబోధము నిచ్చుచున్నను నీవాగ్దానము నెట్టి సత్యతతోఁ జెల్లించుకొంటివి! భారతవర్షమునం దిప్పటికిని నీ దాతృత్వమును జెప్పుకొనుచునే గదా మేమందరమును గర్వపడుచుందుము! అహా! కపటదేశభక్తా! వామనుం డను నొక చిరుపేద బ్రాహ్మణబాలుఁడు రాజ్యాధిపతియగు బలిచక్రవర్తి యంతటివాని బాతాళలోకమున కణగఁ ద్రొక్కుటను గంటివా? ఎంత చిన్నలైనను నెట్టి బలీయులను గుణపాఠమును బోధింపగలుగుదురో దృష్టాంతమును జూచియుంటివా? కావున నీ విజ్ఞాన బలమును గూర్చియు నీ ధన బలమును గూర్చియు గర్వము నందకుము!

మన కథానాయకుని వ్యాధి చికిత్సకై ఆంగ్లవైద్య విశారదులలో మూఁడు శిరస్సులు గలసి పనిచేయుచున్నవి. కోటీశ్వర శాస్త్రిలుకూడ దూరమున నుండియే విచారించి పోవుచున్నాఁడు. కాని, ఆప్తులు, మిత్రులు, హితులు, సుహృదులు, స్నేహితులు, చెలికాండ్రు, బంధుగులు, చుట్టములు, యెరుగువారలు, పొరుగువారలు—యింత మందియు నడుములను బిగించుకొనియే యున్నారు. బంధువర్గమంతయు వచ్చియున్నది. ఇల్లంతయు జనముతోఁ గిటకిట లాడుచున్నది. ప్రత్యేకము వంటబ్రాహ్మణుని గూడ నేర్పాటు చేసియున్నారు. నాకూపిరి సలుపుటయే లేదు. కరటకశాస్త్రి సాపాటున కచటనే జెప్పుకొనియున్నాఁడు. స్థూలసోదరుఁడు అశ్వినీభరణీ కృత్తికాది నక్షత్రముల లెక్కించుచు పంచాగమును బరీక్షించుచున్నాఁడు. అద్వైతమూర్తి మరణశాసనమును బదిదినముల క్రిందటనే బూర్తి చేయించుకొని వెళ్లెను. ముని మ్రుచ్చులరాయఁడు తనయింటికి భద్రముగ దొడ్డివైపున నొకటియు వీధివైపున నొకటియు నయిదులీవర్ల తాళమును దగిలించి వచ్చి "తమతమ పాత్రసామగ్రిలను రాజవీధికి ఒప్పగింత సేయనగు"నని మెల్ల

రకును వేదాంతమును బోధించుచున్నాడు. సోదర దేశభక్తుల ముఖములు వెలవెల లాడుచున్నవి. దంభసంస్కారుఁడు రైలు దిగి యిప్పుడే వచ్చి "ముందుసంగ తేమిటి?" యనుచు సన్నిద్ధుడగు సైనికునివలె నాందోళన మందుచున్నాడు. ఒక వృద్ధ బ్రాహ్మణుఁ డరుదెంచి యెద్దియో తన రామాయణమును జెప్పుకొనుచు బాష్పజలములు విడచుచుండెను. "ప్రాణాస్నేహితుని జూడఁబోవు చుండెను గాబోలు" యనుచు నొక పొట్టి బ్రాహ్మణుఁడువచ్చి కిర్రు చెప్పులజోడును విడచి భుజమును నవరించు కొనుచుండెను. ముఖముపై స్ఫోటకపు గుర్తులుగల యొక పొడుగు మానిసి యాతని ప్రక్కనే నిలచియుండెను. ఇట్లు సృష్టియందొకే స్థానమున నొకే ధర్మకార్య నిర్వహణమున కేర్పడిన యిరువుర పురుషులలో నొకఁడు పొట్టిగను మఱియొకఁడు పొడుగుగను యేల నిర్మాణము నందవలయునో యనెడి సంశయాంశము ప్రస్ఫుటముగఁ బ్రతివాని మనస్సును బాధించు చుండెను.

పాపము! ఆ కపటమహాశయుని భారమును నేనేమి మోయుచున్నాను! సర్వేజనా స్సుఖినోభవన్తు. ఆ పరమేశ్వరుఁడా మహానుభావునికిఁ జిరాయురారోగ్యైశ్వర్యముల నొసఁగనిమ్ము. నేను అడ్డు పిటీషనును బెట్టను.

(నేపథ్యమున)

కపట మహాశయునికిఁ బ్రాణభయము లేదనియు, రోగిక విశ్రాంతి మిగుల యవసరమనియు, డాక్టరులు చెప్పుచున్నారు. కావున మిత్రులందరును దమతమ యిండ్లకుఁ బోవుదురుగాక!

పంచమాంకము: సప్తమ రంగము.

(ప్రవేశము: సరోజినీ దేవి)

సరో—(స్వగతము)

గీ॥ తండ్రి! లోకేశ! పరమాత్మ! ♦ ధర్మనిరత!
కపటభక్తుని మాయలఁ ♦ గల్లజేసి

కనగ మమ్మేల నీదు ♦ కీర్తి గంట నెపుడు
భక్తి నిదె నమస్కారంబు ♦ బరపు చుంటి.

(నేపథ్యమున)

ఎవరమ్మా అచ్చట! మీరు తెలిసియున్నయెడల మా కపటయ్యగారి ఆరోగ్య మెట్లున్నదో తెల్పుడు

సరో—నీ వెవరవు? నీ పేరేమి?

(మరల నేపథ్యమున)

నేను చిలువమ్మను.

సరో—ఓహో! నీవా! చిలువమ్మ వా? ఆయన ఆరోగ్య మిప్పుడు క్రమముగ నే యున్నది. నీకు నా సందేశ మొక టున్నది.

గీ॥ చిలువవే యౌదు వో నల్ల ♦ గలువకంఠి!
చిలువరా జని తలఁచితో ♦ తులువ రాజు
పేరు జూచిన మాత్రాన ♦ బెదిరి పోకు
రామరా జెల్లఁ గాదు శ్రీ ♦ రామరాజు.

ఆ కపటమహాశయునికి నీవైనను గొంచెము సన్మార్గోపదేశమును జేయుము.

గీ॥ చెప్పదగినట్లు బుద్ధులఁ ♦ జెప్పు మమ్మ!
భువిని యవినీతు నీతుగా ♦ జేయు మమ్మ!
తులువతనమును వదలు మ♦న్దెలుపు మమ్మ!
భరతమాతయు నిన్నుఁ గా♦పాడు నమ్మ!

(నిష్క్రమించును)

పంచమాంకము : అష్టమ రంగము.

(ప్రవేశము : కపట మహాశయుడు)

కపట—(స్వ)

సీ॥ కుడిభుజ మనుకొన్న ♦ కుజనుఁడౌ కరటుతో
భేదంబున న్గంటి ♦ భిన్నగతిని

అత్యంత ప్రియమిత్రుఁడా ♦ యహంభావుండు
గనరాఁడు కలనైనఁ ♦ గనికరమున
తోడు నీడని పొంగు ♦ జోడు దైవికరావు
నిర్దయ నాపైన ♦ నెఱసాగ
నన్జూచి వెఱగందు ♦ నా దంభసంస్కారుఁ
డెఱిఁగె నా నీచంపు ♦ గరువబుద్ధి

గీ॥ సర్వశల్యుండు పారెను ♦ స్వార్థుఁ డగుచుఁ
గుజ్జశిష్యుని గన మహా ♦ క్రుద్ధుఁ డయ్యె
వల్కె మునిముచ్చు యీనాడె ♦ వక్రగతిని
మూర్తి దూరదృష్టుఁ డిఁకను నా ♦ మ్రోల రాడు.

గీ॥ హితులు యెల్లరు దెలిసి నా ♦ హీనబుద్ధి
నన్ను వీడిరి మెల్లగ ♦ నయాత భయుఁ;
ధనము యిడరాదు సౌఖ్యంబు ♦ దలఁచి చూడఁ
బ్రాణ ముండియు లేనట్టి ♦ ప్రాణి నైతి.

నే నన్న నెల్లరకు సింహస్వప్నముగ నుండెడి స్థితి నేటి కెట్లు మారిపోయె! బడికిఁ బోవు చిన్నిబాలుఁడు సహితము మార్గమధ్యంబున నను గన్నచో 'అహో! కపటదేశభక్తా! క్షేమమా?' యని ప్రశ్నింపఁ దొడఁగె. నాగృహంబునకు నలు ప్రక్కల గోడలపై నె యర్ధరాత్రియో "ఇందు కపట దేశ భక్తుఁ డున్నాఁడు! జాగ్రత!" యని యెవ్వరో కొంటె బాలురు బట్టయక్షరములతో వ్రాసియుండిరి. ఇంతకు మించిన హైన్యత యేమి యుండఁగలదు! జీవితమందలి ప్రతి యడుగు నకును సోదరమానవుని యెడ నా విధికృత్యమును నెరవేర్చు చుంటినని యెంచక యెల్లపుడు నేరికో యొకరి కుపకారము జేయుచుండెడి వాఁడననియే దలంచుచుండెడి వాఁడ. భారత వర్షంబున నా దురదృష్టిమూర్తి యొక్కఁడే నాయెడ నిర్భయుఁడై నా నీచ బుద్ధిని గూర్చి నన్నదలింపఁ గలిగెను. ఈతనే నాకు నిజమిత్రుఁడు.

ఎంద రెందర జీవనముల నా పొట్టను బెట్టుకొంటిని! ఎంద రెందర మనములు నా పరుషభాషణముల మూలమునను నా దుష్టప్రక్రియల చేతను నొప్పించితిని! ఎన్నెన్ని కుటుంబములు నన్నుంచి విలవిలలాడుచున్నవి! ఎంద రెందరపై నాతీవ్రదృష్టుల నిగిడించి వార లందరకును నా యెడ నొకవిధమగు నేహ్యతను బురికొల్పియుంటిని ! ప్రపంచమం దంతటను నాకు ముఖ్యులని యెంచదగిన బంధుగులును మిత్రులును గూడ విరోధులుగ దేలిరి. చిట్టచివరకు రాజకీయ వ్యవహారముల యందును బండితవరులచే నతి హీనముగఁ బరిగణింపఁ బడితిని. ఆ మహాత్ముఁడు మాత్రము నా దుష్టకపటజీవితము నెఱుంగక యింకను నన్ను గుణవంతునిగఁ దలంచుచుండెను. ఆ మహానుభావుడు మాత్ర మీ మోసమున కెంతకాలము లోను గాఁగలఁడు !

నా కిఁక మరణమే శరణ్యమా ! చావునుండి దప్పించుకొని మఱల లేచితిని; మరణించినను బాగుండెడిది. (కొంచె మాలకించి) ఆత్మహత్యను జేసికొందునా ? వలదు! వలదు! అయ్యది బిఱికివాని కార్యశూరత. కపటమహాశయుం డాత్మహత్య జేసికొని ప్రాణముల విడిచెనని ప్రపంచమున జెప్పుకొనుటకంటె సిగ్గుబాటుకార్య మేమి యుండగలదు?

శా॥ భీరుల్ మృత్యువు రాకమున్నె మృతులై బేలల్వ లెన్గాంత్రుగా
వీరల్వేలనొ జావుయున్నమది నీవీక న్భయంబంద ! నె
వ్వారల్దప్పఁగ లేరు చావు యని దెల్వన్నేరొ చోద్యంబగున్
ధీరుల్మాత్రము మృత్యువన్న నిఁక నాతీరున్గనన్ రారుగా.

హృదయమా ! శాంతింపుము ! ఆర్యకుమారా ! భయమందకుము.

గీ॥ భరతపుత్రుండ ! పిఱికివై ప్రాణహత్య
బూనఁకొన నీకుఁ దగదు యజ్ఞాని వగుచు

కలదు పరమాత్మ నీలోనఁ ♦ గనులదెరచి
చూడు! నీ కగు మార్గంబుఁ ♦ జూపఁగలదు.

ఇన్ని దినములనుండియు నీ యంతరాత్మను నేను మరచియే యుంటిని. అజామిళుఁ డెట్టి దుష్టజీవితమును గడపినను మరణాసన్న సమయంబున దన కుమారుని "నారాయణా" యని బిలుచుటచే నా భగవంతు డాతని మనంబునకు స్ఫురించి యాతని కైవల్యమునకు దారిజూపెను. హిందువులలో భగవన్నామమునే బూజింతురు. భక్తులెల్లరును రాముఁ డనియుఁ గృష్ణుఁ డనియుఁ నారాయణుఁ డనియుఁ శంకరుఁడనియు, మహాదేవుఁ డనియు, దమతమ నమ్మకముల ననుసరించి తన్నామములఁ దఱచుగా స్ఫురించుచుందురు.

దేవుఁడనన్నను, ఆత్మయనన్నను, తలిదండ్రులన్నను, మిత్రులన్నను, బంధుకోటి యన్నను ప్రేమ గౌరవములు లేని నాకు నేను బూజింపఁబోవు భగవంతుని కే నామము నిచ్చుటకును దోఁచకున్నది. కావున, నా కా భగవన్నామమును స్మరియించి యానందించు భాగ్యమే లేకపోయినది. ఎట్లయినను, భగవంతుఁడు, నిశ్చితమైనట్టియు ఉత్కృష్టమైనట్టియు తేజస్సుతోఁ గూడిన సర్వాంతర్యామియై యుండుటయం దేమియు సందియము లేదు. మఱియు, సామాన్యునికంటె నే నధికుఁడను గానని దెలిసికొనుట కెంత కాలము పట్టినది! నా జీవితమందు గొప్ప సందిగ్ధావస్థ సంప్రాప్త మయ్యెడిని. ఈ సందర్భమునం దెట్లు నడచుకొనవలసినదియు నిర్ణయింప సమయ మాసన్నమైనది. ముందుజూచిన నుయ్యి వెనుకఁ జూచిన గొయ్యి. భరతపుత్రా! నీ బుద్ధికుశలతను గనఁబరచుట కిదియే మంచితరుణము. బాగుగ నాలోచింపుము. భయ మందకుము. ధైర్యమును వహింపుము. (ఆలోచనను సూచింపుచు) స్ఫురించినది. ఆఁ. లేదు—లేదు—అవును—అవును—కాదు—కాదు. ఎవ రక్కడ? ఎవరును లేరే! ఎవరో పలుకుచున్నట్లున్నది. బాలకృష్ణుఁడు

కనఁబడుచున్నాఁడే! బాలకృష్ణా! నీ చక్రోపహృతికి నేను గంసుఁడనే యగుచున్నట్లున్నాను. ఏదీ! ఎవరును గానరారే! నాలో నేనె భ్రమకప్రమాదము నందుచుంటిని గాబోలు! దురదృష్టమూర్తీ! (ఇటు నటు బరికించి) నీవాక్కు వినఁబడుచున్నట్లున్నదే! నీ వెక్కడ నుంటివి? మాగు పల్కవేమి? ఎవరును గానరారే! ఇదియు నొక భ్రమయే! హృదయమా! శాంతింపుము. ఆవేదన నందకుము. ఈ రాత్రియంతయు శాంతముగ నాలకింప వచ్చును.

గీ॥ కీర్తి—కాంచనతుల్య పతా ♦ కీర్తి కాంత
పారె నేనును గను గాన్క ♦ పాపబుద్ధి
శాశ్వతము యెద్దొ యదియు వి ♦ నాశమందె
మృగ్య మది యేదొ నాలోన ♦ నైక్యమందె.

గీ॥ చూడ నీవల మోహంబు ♦ శూన్యమయ్యె;
కనఁగ నావల సర్వ మ ♦ గాధ మయ్యె
ప్రాణమందునఁ దీపియుఁ ♦ బాసి చనియె;
మరణ మాసింప నదియును ♦ మాయ మయ్యె;
యేమి టగు నొక్క కర్తవ్య ♦ మెఱుక పడదు.

(నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము : కుబ్జ రాజకీయవేత్త)

కుబ్జ—(స్వ)

అబ్బా! మా గురువుగారగు కపట మహాశయుని యొక్క హృదయము కేవలము రాతితోఁ జేయబడినదియే యని చెప్ప వచ్చును. అట్టివాఁడు కూడ నేడు ఆయనకుఁ గలిగిన కష్టములకు ధైర్యమును వీడక తప్పినదికాదు. ఆతని చిన్నకుమార్తె మరణించినట్లు చెన్నపురినుండి తంతివార్త వచ్చినది. పెద్దకుమార్తె కాలుజారి నూతిలోఁ బడి కొనయూపిరితో నుండియున్నది. నాల్గు దినముల క్రిందట భార్యకు మనసు కొంచెముగా జబ్బించినది. ఆమె నిండు జీవముతో నున్న తనకుమారుఁడు మరణిం

చిన క్లేద్మ్పుచుండును. మా గురువుగా రద్వైతమూర్తిని కలత నిద్రిలో దిట్టుచుండును; ఏలనో ఆయన రేయింబవళ్ళు దుఃఖించు చుండును. మా గురువు గారికి మతియే చెడిపోయినది. ఈరాత్రి యెట్లు తెల్లవారునో తెలియకున్నది. మా కందరకును ఆ భగ వంతుఁడే సహాయపడును గాక !

[ప్రవేశము : కపట మహాశయుండు]

కపట—

గీ॥ జీవహింతమయ్యె నంటి ని♦ర్జీవియట్లు
దిక్కులే దిఁక నాకును ♦ దేవు దప్పి
పాపినై తిని యీాశుకుఁ ♦ బామరునకు;
కరటకా! యిట్టులగు నంచు ♦ నెఱుఁగనైతిం

కొంచెము విశ్రమించెదను గాక ! (పరుండును)

(నేపథ్యమున)

హల్లో ! బోగస్ పేట్రియట్ ! వేకప్ ! అహాహో ! కపట దేశభక్తా ! నిద్రలెమ్మ్ ! అరే ఝూటా దేశభక్తా ! నమ్మాక్ హారాం ! ఉఠోరే ! అడే ! తిరుటు దేశభక్తా ! ఎవళ తూకం ! గెటప్ రే ! సృష్టియందలి పరమాణువు లన్నియు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సజీవములై చలనము నందు చున్నవి. ఇయ్యది యవిచ్ఛిన్న స్వభావ శాసనము. ఇట్టి సందర్భమున నీకు శాంతనిద్ర యెట్లు వచ్చుచున్నది? లెమ్ము! నన్ను పిచ్చివాఁ డనుకొనుచుంటివా ? అవును పిచ్చివాఁడనే! నీవు గావించిన పిచ్చివాఁడనే. ఇంకను నీకు తెలివి రాలేదా ? నిద్రలెమ్ము. (బిగ్గరగా) ఒకటి-రెండు-మూడు - యింతవరకే కష్టము; తెరువాత కష్టములేదు. తెలిసినదా ? అర్థమైనదా ? బోధపడినదా ? మనస్సునకు నచ్చినదా ? నాటినదా ? నేను పిచ్చివాడనని ప్రపంచ మంతయు ననుకొనును. ప్రపంచమున కంతకును బిచ్చియని నే ననుకొనుచుందును. ఇదియే సుమా

పిచ్చివాని లక్షణము! (తనలో) శహబాష్ ! పిచ్చివానివలెనే నటించితిని.

కపట—అహా! ఈ పిచ్చివాఁడు దన భ్రమావేశ సంభాషణలయం దెంత జ్ఞానమును వెలువరించుచున్నాఁడు! నా కాత్మశాంతి లేకున్నది. ఈ యర్థరాత్రియం దిట్లు సంచరించు బిచ్చివాని కంటె నా యాధిక్యత యేమియు గానకున్నది. "నీవు గావించిన పిచ్చివాఁడనే" యనుచున్నాడే. ఈ పిచ్చివాఁ డెవఁడై యుండనోవు ? (కొంచె మాలకించి) ఆతఁడై యుండునా ? ఆతఁడేనా ! ఆఁ! హా! హా! దైవమా! ఓరీ కరట కాధమా !

గీ॥ నేనె దుష్టుఁడ నైయుంటి ♦ నిజపుబుద్ధి
నీదుస్నేహంబు సమకూర ♦ నీతి బాసి
అగ్ని కాహుతి యాదర్శంబు ♦ అమరినట్లు
బరిణమించెను మనయొక్క ♦ పాపక్రియలు.

హృదాగ్జీ! నీవెచ్చట నుంటివి ? ఎట్లుంటివి? నన్నెపు డైనఁ దలఁతువో లేదో!

గీ॥ కనులఁ గనుచున్న మాత్రనే ♦ గనఁగ నగును;
కనుల గనకున్న దూరమా ♦ మనములకును
యిదియె హృదాగ్జ్య మందలి ♦ యింద్రజాల
మనుచుఁ దెలుతురు జ్ఞానులై ♦ కనెడివారు.

ఈ కపటజీవితమునందు మనస్సునకే వేళ యందును ఆం దోళనమే; యింతటనుంచి నిశ్చితమగు నా ప్రేమ నెల్లరపై వెదజల్లవలయును. ధనార్జనయం దాస విడువవలయును. పరధనముల నాసింపరాదు. భగవన్నామమును నేనును స్మరిం చెదను గాక !

శ్లో॥ రఘుపతి రాఘవ రాజారాం । పతిత పావన సీతారాం
సుందర మాధవ మేఘశ్యాం । గంగా తులసీ సాలిగ్రాం.

(యవనిక జారును)

పంచమాంకము - నవమ రంగము.

[ప్రవేశము : యథార్థశాస్త్రి, రామదాసు, దైవికరావు, పబ్లు రాజకీయవేత్త, కరటకశాస్త్రి, దమనక పంతులు.]

యథార్థ—నేడుగా మన మహా మహావిష్ణువుయొక్క యాజ్ఞ ననుసరించి కపటమహాశయునకు పట్టాభిషేక మహోత్సవమును జరుప తరుణ మాసన్నమైనది. ఆతనియొక్క పశ్చాత్తప్త హృదయమే యాతని నీ గౌరవమున కర్హునిగా నొనర్చినది.

గీ॥ తల్లి భారతమాతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి
దైవ సాహాయ్యమునకునై ♦ దగఁగఁ గొల్చి
కపటభక్తుని భారంపు ♦ కథను దీర్చ
మనకుఁ గైదోడువడ నయ్యె ♦ మంగళంబు.

[ప్రవేశము : కపట మహాశయుఁడు]

నేటినుంచి మనమిత్రుఁడగు కపటమహాశయుని కా నామమును దప్పించి సత్యదేశభక్తుం డను నామమును నిడ మీ యందర యంగీకారమును గోరెదను.

అందరు—సంతోషము! సంతోషము!

కపట—మీరందరును నాకూర్యములను క్షమింప గోరెదను. నామిత్రులగు నద్వైతమూర్త్యాది దుర్మదులు తా మొనర్చియున్న పాపఫలము ననుభవించుచునే యుండిరి.

గీ॥ కాలచక్రంబె ఖండించు ♦ ఖలుల మదము
భరతమాతను వీడెను ♦ భార మెంతో
తమని జేసిన పాపంబు ♦ దననెగొట్టె
సాధుబాధయు నెల్లెడ ♦ సాగిరాదు.

రామ—ఇదియే మనకథానాయకునకుఁ బట్టాభిషేకమహోత్సవముగ నెంచుడు. దైవికరావూ! ఆమహాశయుని యీ పుష్పాలంకృతునిగ జేయుము. భారతదేశమునకుఁ గళ్యాణ మగుగాక!

యథార్థ—గీ॥ క్షితిని స్వారాజ్యమే ప్రజా • క్షేమ మనుచుఁ
దపసు జేసెడి యీదేశ • తతులు యెల్ల
నీప్సితములను జెందంగ • నిలచు యోర్చి
యీశ్వరుని దోడ్పుకై నిరీ • క్షింపవలయు.

ఆ శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని సంపూర్ణభక్తియుత ప్రేమగౌరవములతో నారాధించు యారాధికాదేవి ననుసరించి మనమును ఆమహానుభావుని స్మరింతము.

పాట.

1. నీగీతి విశ్వమంతా గొంతువిడిపాడ - నీతోడ ప్రాణలీలా తాండవమ్మాడ - ఓదివ్య గాయకా - ఓసుంద రాకార - యేది యింకొక్క మా - రూదరా నీమురళి॥ (పల్లవి)

2. నాలోన నేడె బృం-దావనము విరిసినది-నాలోన నేడె యమున-నా తటిని మొరసినది - యే వసంతా నిలమొ - యేగాన కలకలమొ యీనా యెడద నిండా - నిండిపోయినది ॥ఏది॥

3. ఆనంద లేశమైనా - నోచుకో లేదురా - నా ప్రవాస పాషాణ జీవనము - భాగ్యసుమ వాసనలా - పుణ్యఫల మాధురులా - నీ పాటతీపి నేడే పొంగుచున్నవిర ॥ఓదివ్య గాయకా॥

మంగళం

సమాప్తము.

కపటదేశభక్త పట్టాభిషేకము.

ఐదంకముల అపూర్వనాటకము: రసభరితము.

(సేతుమాధవ విరచితము)

అనన్యము, అద్వితీయము, అసామాన్యము, అప్రతిమానము, అగణ్యము, గద్యపద్యయుక్తము, ఆవేశపూరితము, పాటలసహితము. ఇట్టి నాటకమును మీరెన్నడును జదివియుండలేదు. ధర్మమును స్థాపించుచు. అధర్మమును నిర్దయతో ఖండించుచు. దేశభక్తి యనుపేరున కొందరు కపటదేశభక్తులు సలుపుచున్న వింతపనుల దెలిసికొనుడు. అట్టివారల నేమి చేయవలయునో మీరే నిర్ణయించుకొనుడు. ఈ గ్రంథము నీశ్వర ప్రేరితముగ రచియించియుండెనని యీ గ్రంథకర్త నమ్ముచున్నాడు. ఏలనన, యీ వ్యక్తి యింతపూర్వమే నాడు నొక పద్యమునైనను సమకూర్చి యెరుంగడు.

పండితాభిప్రాయములు:

శ్రీయుత కవిశేఖర వడ్డాది సుబ్బరాయఁడు గారు :—

"లోకవంచకులకు బుద్ధివచ్చి పశ్చాత్తప్తులగునట్లు నాటకమునఁ దోచు భావములు ప్రశంసనీయములు. పంచమాంక ప్రథమరంగమునఁ బ్రవేశపెట్టఁబడిన కవలకవుల కవితాధోరణి హాస్యరసమును బొంగించుచున్నది."

శ్రీయుత బాలసరస్వతీత్యాది బిరుదాంకితులును శతవధానులును నగు చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి గారు :—

" పద్యములు ధారాళములై సలక్షణములై శ్రవణానందకరముగా నున్నయవి. భగవంతుడు మీకిట్టి గ్రంథములు పెక్కులు రచించు పూనిక నొసగి యాయురారోగ్యముల నొసగుగాక యని యాశీర్వదించుచున్నాను. "

శ్రీయుత విద్వత్కవి మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రి గారు :—

" ప్రకృతము కుచ్చితపు దేశభక్తులానరించు మోసకృత్యములు చక్కగా చిత్రించినారు. తమకుఁ గలిగిన ప్రపంచజ్ఞానము, నాటకరచనానైపుణ్యము, దీనివలనఁ బ్రకటింపఁబడినవి. దేశభక్తి వ్యాజమున ధనార్జనపరులగు కుచ్చితమానవారణ్యమునకు కుఠారప్రాయమై యాకృతి వెలయుచున్నది."

యోగానందరామాయణాది గ్రంథకర్త యగు శ్రీయుత చిల్లరిగె యోగానందయ్య పంతులుగారు:—

"ఇక్కవి శూరలేఖిని కపటదేశభక్త సమాజము నొక్కుచ్చుమడి. కుక్రిమ్మరించి కూఁటబిరుదాన్వర్థకమై యుక్కుజముగఁ బేరెక్కినది."

కవిసార్వభౌములగు శ్రీయుత శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారు:—

"ఇది ప్రకృత కాలస్థితి ననుసరించి వ్రాయబడినది. కల్పనము సమయోచితముగ నున్నది. ఇట్లు సాహసించి వ్రాయుటంజేసి గ్రంథకర్తయొక్క ధైర్యసాహసాది గుణంబులు వేనోళ్ల బొగడదగినయున్నది. ఇట్టిసమయమున నిట్టిగ్రంథము లెన్నియో చేయుట కవకాశము భగవంతుడు గలుగజేసినాడు. కావున, సేతుమాధవరావుగా రొక్కొక్క విషయ మొక్కొక్క మహానాటకముగా రచించి మహాజనుల యాశీర్వచనములకు పాత్రులగుదురు గాక యని కోరుచున్నాను."

నానా రాజన్యచరిత్రాది గ్రంథకర్త యగు శ్రీయుత శ్రీరామ్ వీరబ్రహ్మకవి గారు:—

"ఈ గ్రంథాదిని గల చిత్రపటమందలి యొక సుందరబాలమూర్తి పరమాత్మ నుద్దేశించి, ముకుళితకరకమలంబులను, ధ్యానైకచిత్తమునను వ్యక్తపరచుచున్న భక్తిరసమును, సందుల కనువుగా నాచిత్రపటముదిగువ గల పద్యమును మిగుల హృదయరంజకముగ నుండెను.

గీ. శైలిఁజూచిన మృదులమై, శంకలేక
భావములు జాల గంభీరభాతి నుండి
యంబరంబున సంచార మందినట్టు
లుండు దీనిని బఠియించు చుండువేళ.

అను పద్యమున కనుగుణముగనె యీగ్రంథము రచింపబడెననుట యతిశయోక్తి గాజాలదు. సుబ్బిరెడ్డి నరసారెడ్డి సంభాషణములో, దేశమున ప్రస్తుతము గలిగింపబడుచున్న యావేశము, తన్మూలముగ జరుగుచున్న మోసములు, చక్కగ వ్యక్తీకరింపబడినవి. ఇట్లే ప్రతిపాత్రయు దత్తదుచితరీతుల బోషింపబడినది. ప్రధానపాత్రయైన కపటదేశభక్త మహాశయుడు దన నింద్యకృత్యములకు బశ్చాత్తప్తుడై తుదకు సన్మార్గగామి యైనట్లు పోషింపబడు టెంతయు నీ నాటకమునకు శోభ నిచ్చుచున్నది.

ఇట్టి గ్రంథమును రచించిన శ్రీ సేతుమాధవరావు పంతులుగారు ఆంధ్రుల కృతజ్ఞతకును, దదభివందనములకును బాత్రులని నాయభిప్రాయము."

గీ॥ దేశహితమంచు జనముల నాశఁగొలుపు
గపటమహనీయ తామస కలుషమతుల
సందడుల లోకమునకునై సంగ్రహముగఁ
దెల్పు నాదగు విధిని నేఁ దీర్చికొందు.

గాంధీనగరము,
బెజవాడ. } చిల్లరిగె సేతుమాధవరావు.

6 అణాల పోస్టు చీట్లను బంపినవారి కీ గ్రంథము తిరుగుటపాలో బంపబడును.

A. G. Press, Bezwada.